

Cartografia de la recomplementació en les llengües romàniques

Francesc González i Planas

Treball de Recerca

Màster en Ensenyament d'Espanyol i de Català
com a Segones Llengües / Llengües i Moviments de Població

UNIVERSITAT DE GIRONA

Tutora: Dra. Avel·lina Suñer Gratacós

2010

*Als avis, que ja no hi són,
pel llegat lingüístic que ens han deixat.
A l'Oriol, que acaba d'arribar,
perquè sàpiga valorar-lo.*

Índex

Agraïments	4
Abreviatures i símbols	5
1 Introducció	8
2 Marc teòric	11
2.1 El Programa Minimista	11
2.1.1 Introducció	11
2.1.2 L'estructura sintagmàtica nua	14
2.1.3 La derivació per fases	19
2.1.4 Linealització i l'Axioma de Correspondència Lineal	22
2.2 L'enfocament cartogràfic i la perifèria esquerra oracional	24
2.2.1 L'enfocament cartogràfic	24
2.2.2 La hipòtesi del Sintagma Complementador escindit	27
2.2.3 Les jerarquies de Cinque (1999) i Mata (2005)	29
2.2.4 Una proposta unificada	31
3 Les oracions exclamatives amb complementador explícit	36
3.1 Introducció	36
3.2 Els efectes sintàctics del <i>que</i> optatiu en castellà	38
3.2.1 Introducció	38
3.2.2 Interpolació de tòpics en castellà	41
3.2.3 Conclusions	45
3.3 Evidències interlingüístiques sobre la posició de la partícula exclamativa	45
3.4 Definició formal del Sintagma Excl1	52
3.4.1 Introducció	52
3.4.2 La proposta de Haegeman	53
3.4.3 Evidències entorn de la posició d'SForça	54
3.5 Definició formal del Sintagma Excl2	58
3.5.1 El tret no interpretable d'Excl2	58
3.5.2 La factivitat i els adverbis modals	59
3.5.3 Els adverbis d'acte de parla en les oracions exclamatives	67

3.5.4	Valoració de la hipòtesi SExcl2 \approx SFactiu	71
3.6	La partícula exclamativa <i>que</i>	72
3.6.1	Introducció	72
3.6.2	La partícula <i>che</i> en vènet i en italià	72
3.6.3	La partícula <i>que</i> en català i en castellà	73
3.6.4	Implicacions teòriques	74
4	Descripció sintàctica de la recomplementació	77
4.1	Introducció	77
4.2	Antecedents	78
4.2.1	Anàlisis cartogràfiques de la recomplementació	78
4.2.2	Anàlisis minimistes	79
4.3	Característiques de l'oració matriu	82
4.3.1	El verb matriu	82
4.3.2	Els verbs pont	85
4.4	La funció de la recomplementació: oracions d'indicatiu	87
4.5	La funció de la recomplementació: oracions de subjuntiu	89
4.5.1	Introducció	89
4.5.2	Característiques de les oracions imperatives	91
4.5.3	Una anàlisi unitària de les oracions imperatives de subjuntiu	92
4.6	Vers una cartografia de la recomplementació	93
4.6.1	Introducció	93
4.6.2	Dislocacions en suspensió	94
4.6.3	Adverbis pragmàtics	95
4.6.4	Oracions condicionals	96
4.6.5	Dislocacions a l'esquerra	99
4.6.6	Adverbis modals d'acte de parla	102
4.6.7	Elements interrogatius i exclamatius	103
4.7	Proposta d'anàlisi	104
4.7.1	De la recomplementació a les recomplementacions	104
4.7.2	La recursivitat del <i>que</i> 2	106
4.7.3	Refinament de les anàlisis proposades	108
4.8	Conclusions	109
4.9	Recerca futura	110
	Apèndix: Corpus	111
	Referències	124

Agraïments

Cap recerca científica es pot atribuir únicament i exclusivament al seu autor. Els antecedents, el coneixement comú i l'ajuda de tota mena que hom proporciona a l'investigador fan possible que aquest assoleixi els seus objectius. Els treballs acadèmics en són l'exemple més evident. El seu objectiu principal és oferir un espai d'aprenentatge i de superació personal en què l'investigador novell pugui desenvolupar les seves capacitats per a la recerca, de manera que la contribució al coneixement general que aporta no és cap altra cosa que un agradable i desitjable resultat colateral.

És des d'aquesta perspectiva que he enfocat el desenvolupament d'aquest treball de recerca. Des d'un bon principi he sabut que, malgrat la solitud aparent que suposa la recerca individual, podia comptar —i havia de comptar— amb l'assessorament i l'ajuda de nombroses persones. És per aquest motiu que les properes ratlles han de servir per mostrar-los el meu agraïment més sincer.

Primerament, vull reconèixer el mestratge i l'ajuda que m'ha ofert la tutora del treball, la Dra. Avel·lina Suñer, els comentaris de la qual han estat sempre d'allò més valuosos i enriquidors; però encara ho han estat més les seves paraules d'ànim i de suport, les quals han servit per encoratjar-me en tot moment.

També vull agrair l'ajuda que m'han aportat els professors i col·legues lingüistes Francesc Roca (UdG), Montserrat Batllori (UdG), Xavier Frías Conde (UNED), Timothy Gupton (University of Iowa) i Silvio Cruschina (University of Oxford), ja sigui per llurs comentaris o per haver-me facilitat bibliografia que no estava al meu abast.

Finalment, no puc oblidar-me de la meva muller, la Sonia, que sovint m'ha servit d'informant i ha hagut de soportar estoicament les «frases estranyes» amb què la torturava. Amb tot, el seu amor ha estat l'ajuda més gran que em podia oferir.

Abreviatures i símbols

Criteris de gramaticalitat

✓	En un test de gramaticalitat, l'element analitzat fa que l'enunciat esdevingui gramatical.
?✓	En un test de gramaticalitat, l'element analitzat fa que l'informant dubti si l'enunciat és gramatical o estrany.
?	En un test de gramaticalitat, l'element analitzat fa que l'enunciat esdevingui estrany.
✗	En un test de gramaticalitat, l'element analitzat fa que l'enunciat esdevingui agramatical.
#	Enunciat gramatical però inadequat segons el context.
?	Enunciat estrany.
??	Enunciat molt estrany.
?*	Enunciat agramatical, però potser no del tot.
*	Enunciat agramatical.

Convencions gràfiques i de representació

$X^{\text{màx}}$	Projecció màxima d'X.
$X^{\text{mín}}$	Projecció mínima d'X.
SX	Sintagma X (<i>X Phrase</i>); equival a $X^{\text{màx}}$.
X^0	Nucli X (<i>X Head</i>); equival a $X^{\text{mín}}$.
espec-SX	Especificador d'SX.
<X>	Objecte sintàctic silenciós.
X	Objecte sintàctic esborrat.
$[i\tau]$	Tret interpretable.
$[u\tau]$	Tret no interpretable.
$[\text{u}\cancel{\tau}]$	Tret no interpretable esborrat.

Glosses i categories sintagmàtiques

\emptyset	Morfema zero o peça lèxica sense contingut fonològic.
1	Primera persona.
2	Segona persona.
3	Tercera persona.
φ	Trets de caràcter nominal (gènere, nombre, persona).
$\sqrt{\quad}$	Arrel lèxica (S $\sqrt{\quad}$).
AC	Acusatiu (cas).
Adj	Adjectiu (SAdj).
Adv	Adverbi (SAdv).
AP	Acte de parla (SAP).
Ava	Avaluatiu (SAvaluatiu).
C	Complementador (SC).
CL	Clític.
Comp	Complementador (SComp).
Contr	Contrastiu (SContr).
D	Determinant (SD).
DAT	Datiu (cas).
Epi	Epistèmic (SEpi).
Evi	Evidencial (SEvi).
F	Femení (gènere).
F	Projecció funcional indeterminada (SF).
FACT	Factiu (operador o tret modal).
Fam	Tòpic Familiar (SFam).
Foc	Focus (SFoc).
G	Grau (SGrau).
I	Inflexió (SI).
IMP	Impersonal, e.g. <i>se</i> = CL.IMP.
Int	Interrogatiu no argumental (SInt).
M	Masculí (gènere).
Mod	Modificador (SMod).
\mathcal{N}	Nucli.
N	Nom (SN).
NOM	Nominatiu. La glossa CL.NOM fa referència als clítics de subjecte.
Op	Operador.
P	Preposició (SP).
PL	Plural (nombre).
PRES	Present (temps).
Qu	Mot- <i>qu</i> , ja sigui un interrogatiu o un exclamatiu (SQu).
SG	Singular (nombre).

Subj	Subjecte.
t	Traça.
T	Temps (ST).
Tòp	Tòpic (STòp).
Tema	Tòpic de canvi de tema (STema).
<i>v</i>	Verb «lleuger» (<i>Sv</i>).
V	Verb (SV).

Abreviatures

ACL	Axioma de Correspondència Lineal.
A-P	Sistema articuladori-perceptiu.
C _{LH}	Sistema computacional del llenguatge humà.
C-I	Sistema conceptual-intencional.
CIF	Condició d'impenetrabilitat de la fase.
ESN	Estructura sintagmàtica nua.
FF	Forma Fonètica.
FL	Forma Lògica.
P&P	Model de Principis i Paràmetres.
PM	Programa Minimista.

Capítol 1

Introducció

Contràriament al que hom suposa, la llengua oral disposa d'una riquesa sintàctica molt gran. No obstant això, molts dels recursos que utilitza han estat considerats vulgars, col·loquials, idiosincràtics, marginals o pleonàstics —per citar només alguns adjectius pejoratius—, de manera que llur estudi ha estat generalment bandejat de la gramàtica tradicional. Existeixen, emperò, excepcions notables, com la gramàtica castellana de [Bello \(1874\)](#).

No ha estat fins l'eclosió de la lingüística moderna, especialment dins el marc de la gramàtica generativa, que les dades de la llengua oral han agafat protagonisme, la qual cosa ha permès l'estudi, no només de fenòmens considerats «peculiaris», sinó de varietats lingüístiques que només havien estat motiu d'estudi de la dialectologia tradicional. Un exemple ben evident són les varietats romàniques italianes, àmpliament estudiades pels lingüistes generativistes.

Pel que fa al català i al castellà, alguns d'aquests usos orals han estat estudiats per [Hernanz & Rigau \(2006\)](#), especialment, encara que no exclusivament, els que fan referència a la partícula *que*:

- (1) a. ¡Evidentemente que María está enfadada! / Evidentemente, María está enfadada
b. ¡Qué bien (que) baila!
c. Bien guapa que es María.
d. ¡Que te calles, ya!

(*Castellà*)

- (2) a. Oi *(que) vindràs?
b. Que bé *(que) balla!
c. (Que) vindràs?

(*Català*)

En castellà, aquests *que* optatius d'(1) han rebut l'etiqueta d'«accessoris», i se'ls ha considerat com una mera estratègia reforçativa o emfàtica ([Kany 1970](#)). Altres llengües, com el català, a voltes han generalitzat l'ús de *que* en alguns contextos (e.g.

en les exclamatives), mentre que en d'altres també han promogut l'omissió d'aquesta partícula (e.g. en la recomplementació).

Precisament, en aquest treball presentem dues qüestions de sintaxi romànica relacionades amb els usos de la partícula *que*: el *que* exclamatiu i la recomplementació. Aquesta partícula, anomenada «conjunció» per les gramàtiques prescriptives, sovint s'usa com a nexa però també fa la funció de marca funcional. En el primer dels usos que estudiarem, el *que* exclamatiu, es tracta clarament d'una marca funcional. El segon dels usos, la recomplementació, sovint s'ha vist com un procés de repetició del nexa subordinador de l'oració completiva, però com es veurà en el desenvolupament del tema no està gens clar que ens trobem davant d'un nexa. En referència a la recomplementació, [Bello & Cuervo \(1970, 323, § 985\)](#) titllen el *que*₂ de redundant i de pleonàstic i, malgrat reconèixer-ne l'ús habitual en els clàssics castellans —per exemple, citen Cervantes—, el consideren «una incorrecció que debe evitarse [según el uso moderno]», entesa aquesta afirmació com una referència a la llengua escrita.

L'estructura del treball és la que descrivim a continuació. En el capítol 2 descrivim el marc teòric sobre el qual fonamentem la nostra recerca. En una primera part tractem els aspectes que caracteritzen la gramàtica generativa i com es concreten en l'actual marc teòric del Programa Minimista. En una segona part discutim els avantatges d'utilitzar un enfocament cartogràfic basat en els principis teòrics del Programa Minimista i en què s'utilitza l'aparell tècnic minimista descrit en la primera part. Dins aquesta segona part, fem una revisió de diverses propostes cartogràfiques que desenvolupen la hipòtesi del Sintagma Complementador escindit i proposem una anàlisi unitària que ens ha de servir de punt de partida.

El primer estudi d'aquest treball és el capítol 3, en què analitzem la naturalesa de la partícula *que* de les oracions exclamatives-*qu*. A partir de l'anàlisi microparamètrica de les oracions exclamatives en diverses llengües romàniques, es proposa una anàlisi unitària que permet explicar la derivació de les exclamatives en aquestes llengües, així com el perquè aquesta partícula és obligatòria en català i optativa en castellà. La cartografia que proposem permet derivar les oracions exclamatives a partir de dues projeccions funcionals diferenciades —Sintagma Força i Sintagma Factiu—, la qual cosa ens permet aportar indicis a favor de la hipòtesi de [Haegeman \(2004; 2006\)](#) segons la qual Força⁰ s'ajunta a la derivació justament després de projectar el Sintagma Finitud.

El segon estudi es correspon amb el capítol 4, en el qual estudiem la derivació de les oracions recomplementades en les llengües iberoromàniques. Després d'analitzar-ne els antecedents, ens centrem en la descripció de les característiques dels predicats que poden seleccionar aquest tipus d'oracions. Tot seguit, analitzem exemples rellevants d'oracions recomplementades amb la finalitat de determinar-ne la funció, de manera que arribem a la conclusió que cal distingir-ne dos tipus: les oracions recomplementades d'indicatiu (cf. (3)) i les oracions recomplementades de subjuntiu (cf. (4)).

- (3) Ha dit que els convidats (que) estan asseguts a taula.
- (4) He dit que els convidats (que) s'asseguin a taula.

En les primeres, el *que* recomplementador serveix per delimitar un discurs reproduït dels elements oracionals que en el discurs original eren sobreentesos, però que en la nova situació comunicativa cal reintroduir perquè no són compartits per l'interlocutor. Les segones són oracions imperatives de discurs indirecte en què apareix un element prominent (e.g. un tòpic o una oració condicional) en la perifèria esquerra de l'oració que queda inserit entre la partícula subordinadora i la marca de discurs indirecte imperatiu.

Finalment, hem elaborat un corpus a partir d'exemples de la bibliografia rellevant que tracta sobre la recomplementació en català, castellà, portuguès i gallec contemporanis, i d'un grup no molt nombrós d'exemples orals i escrits que hem localitzat durant el procés de recerca. El corpus també inclou altres tipus de construccions que també contenen una partícula *que* no subordinadora, com ara oracions exclamatives, oracions completives amb *que* exclamatiu, evidencial o associat a termes de polaritat. Al llarg dels capítols 3 i 4 s'utilitzen exemples del corpus, que vénen identificats, entre claus, per la lletra C i quatre xifres.

Capítol 2

Marc teòric

2.1 El Programa Minimista

2.1.1 Introducció

El terme *Gramàtica Generativa i Transformacional* (GGT) designa diversos models gramaticals formals que es caracteritzen per l'ús de regles transformacionals. D'entre tots aquests models destaquen els que han configurat l'anomenada *lingüística chomskiana*, a la qual ens referirem d'ara endavant com a *GGT* o *generativisme*, sense per això desmerèixer els altres models que s'han formulat i que encara es formulen sense estar relacionats directament amb les propostes de Noam Chomsky.¹

A partir d'elements tradicionals —especialment de l'estructuralisme americà— i del racionalisme cartesià (Chomsky 1966), la GGT ha pretès, des dels seus inicis, formalitzar els mecanismes mentals que permeten l'ús del llenguatge. Aquests mecanismes es consideren innats, una de les grans contribucions epistemològiques de Chomsky a la lingüística moderna, la qual cosa ha convertit aquesta disciplina en una ciència cognitiva primer i, possiblement, en biològica després (cf. Lorenzo 2006).

L'objectiu del programa generativista ha estat des de sempre aclarir el problema del coneixement lingüístic, és a dir, la competència que hom té de la seva llengua I.² Atesa la pobresa de l'estímul (l'anomenat *Problema de Plató*), s'imposa una concepció

¹Els diferents models chomskians s'han de considerar els uns hereus dels altres, fruit de l'evolució constant d'un model teòric que assoleix avenços nous en cada etapa. Cronològicament, les diferents etapes de la GGT chomskiana han estat: la teoria estàndard (TE) (Chomsky 1957); la teoria estàndard ampliada (TEA), vigent fins a la fi de la dècada de 1970; el marc teòric de Principis i Paràmetres (P&P), que es va desenvolupar amb la teoria de la Recció i el Lligam (Chomsky 1981); el Programa Minimista (PM), desenvolupat també dins el marc teòric de P&P i proposat durant la primera meitat de la dècada de 1990 (Chomsky 1995).

²En GGT es distingeix entre *llengua I* (*internalitzada*) i *llengua E* (*externalitzada*). La llengua I és un component de la ment/cervell que, amb la mediació d'altres mòduls i sistemes mentals, actua com a procediment generatiu de les expressions lingüístiques, i.e. la llengua E. Per tant, la llengua E fa referència a la llengua en tant que producte, i.e. un conjunt infinit d'expressions que hom pot emetre, per la qual cosa és un epifenomen de la llengua I. Des del punt de vista epistemològic, la llengua E és el conjunt de dades que el lingüista utilitza per descriure el funcionament de la llengua I.

del coneixement lingüístic com a estructura mental/cerebral capaç de desenvolupar-se com ho fan altres sistemes perceptius, com ara el visual.

La pobresa de l'estímul, a la qual fèiem referència suara, no és res més que la precarietat de l'experiència com a força configuradora de la capacitat lingüística, cosa que obliga a postular l'existència d'un dispositiu innat que s'ha anomenat *Gramàtica Universal* (GU). Per tant, la GU és concebuda com una propietat de la dotació biològica humana que permet desenvolupar el llenguatge, que es concreta en una llengua determinada, i que configura l'estat inicial (E_0) prelingüístic que evoluciona a una gramàtica particular (G_L) —i.e. la configuració particular de la llengua I d'un individu— mitjançant diversos estadis gramaticals ($E_0, E_1 \dots E_n$) durant el procés d'adquisició lingüística, és a dir, gràcies a l'estímul rebut pel contacte amb la llengua de l'entorn. Tot això queda reflectit en l'esquema següent (adaptat de [Lorenzo 2006](#)):

$$(5) \quad \text{Dades lingüístiques primàries (input)} \longrightarrow \boxed{\text{GU}} \longrightarrow G_L \text{ (output)}$$

La teoria de la GU va prendre molta força especialment durant el període del model de P&P, el qual estipula que la GU es basa en un nombre de principis fonamentals que restringeixen fortament les gramàtiques possibles, però que permet que les G_L es configurin mitjançant paràmetres que es fixen per l'experiència.³

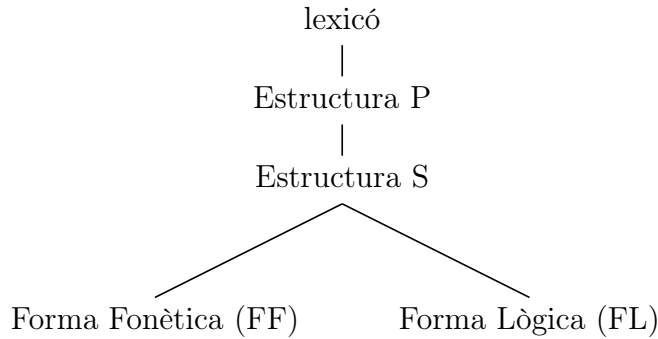
El Programa Minimista (PM) és l'evolució del marc teòric de P&P,⁴ el qual havia suposat un avenç important per al generativisme i l'havia consolidat com a model explicatiu i descriptiu dels fenòmens lingüístics. No obstant això, l'aparell teòric sobre el qual es basava la teoria de la Recció i el Lligam (e.g. teories de la recció, el lligam, el Cas, la X amb barra, etc.) era enormement complex i difícilment es podia explicar per principis universals extensibles a altres fenòmens cognitius, biològics i físics. Amb la finalitat de reduir aquesta complexitat, el PM neix amb l'objectiu de millorar les propostes del disseny del llenguatge a les condicions imposades pels altres sistemes cognitius i a consideracions de simplicitat, elegància i economia.

[Chomsky \(1995\)](#) parteix de la idea de treball que el llenguatge és una «solució òptima» a les exigències dels sistemes de la ment/cervell amb els quals interacciona. Cosa que implica que el funcionament del llenguatge s'ha de poder explicar únicament pels recursos computacionals imposats pels nivells d'interfície (i.e. Forma Fonètica i Forma Lògica) amb els sistemes conceptual-intencional i articuladori-perceptiu, la qual cosa permet eliminar els nivells de representació intermedis —Estructura Profunda i Estructura Superficial— del model Y de (6a). D'aquesta manera el model que se n'obté —el model Y de (6b)— esdevé totalment derivacional.

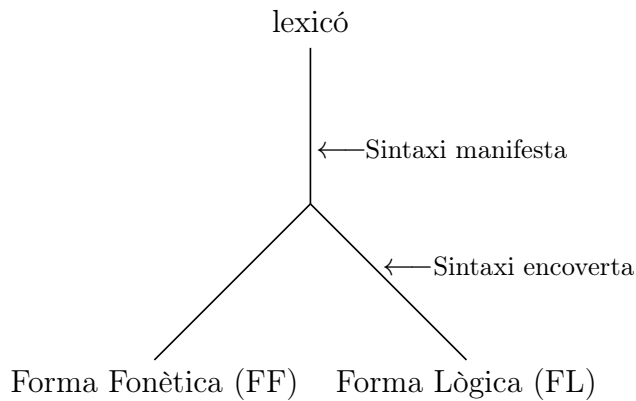
³Els principis són restriccions universals que limiten les gramàtiques particulars possibles, mentre que els paràmetres són els responsables de la variació lingüística, ja que cada paràmetre pot manifestar-se o no en una llengua concreta, e.g. la possibilitat d'aparèixer subjectes nuls fonèticament (llengües *pro-drop*, com ara el català) o la posició final del nucli sintagmàtic (com ara el japonès) ([Tuson 2000](#), s.v. *paràmetre, principi*).

⁴*Vid.* [Lorenzo \(2007b\)](#) per a una crítica a aquest supòsit.

(6) a. *Model Y de la teoria de P&P*

b. *Model Y del PM*

Chomsky (2005) ha postulat l'existència de tres factors com a possibles activadors del desenvolupament del llenguatge en un individu:

- i. la dotació genètica;
- ii. l'experiència, i
- iii. altres factors no específicament lingüístics.

Els dos primers factors ja formaven part de la teoria de P&P i es poden identificar en l'esquema de (5): la dotació genètica no seria cap altra cosa que la GU, que vindria codificada genèticament; mentre que l'experiència seria les dades lingüístiques primàries que configurarien els diversos estadis d'adquisició fins a assolir la G_L . Contràriament a P&P, el PM incorpora la hipòtesi que el llenguatge està regulat per principis més generals que actuen en els diversos mòduls de la ment/cervell i no només per principis innats associats a la facultat del llenguatge. Aquesta hipòtesi, en la versió més radical, resta importància a la GU i a la dotació genètica, de manera que, com diu Lorenzo (2007a), «aspira idealmente a eliminar, o en todo caso reducir a un mínimo residual, cualquier tipo de principio innato específicamente gramatical». En realitat, des del punt de vista tècnic i metodològic, el model no canvia tant com pot semblar, sinó que pretén eliminar els principis atribuïts ad hoc al llenguatge per principis més universals i

fonamentats empíricament, i.e. conceptualment més senzills i compartits amb els altres sistemes cognitius.

2.1.2 L'estructura sintagmàtica nua

La teoria de l'estructura sintagmàtica nua (ESN) és la reformulació minimista de la teoria de la X amb barra desenvolupada pel generativisme dels anys seixanta per a algunes categories lèxiques i que posteriorment es va estendre a totes les categories, tant lèxiques com funcionals. De manera succinta, podem descriure la teoria de la \bar{X} com una proposta d'estructura sintagmàtica en què apareixen tres nivells de projecció: SX ($\bar{\bar{X}}$ o X''), X' (o \bar{X}) i X^0 (o X). Cadascun d'aquests nivells és un node que es pot ramificar en una projecció binòmia, de manera que cada nivell està enllaçat amb l'element que s'ha ajuntat en última instància a la derivació —ja sigui per selecció, ja sigui per trasllat (*vid. infra*)— i amb la categoria que es projecta. En l'exemple (7) es mostra les quatre estructures possibles que pot presentar una projecció segons si selecciona o no un complement i si se li ha adjuntat o no un especificador.

- (7) a. $[SX_{[X' X^0]}]$
 b. $[SX_{[X' X^0 [SZ \text{ complement}]]}]$
 c. $[SX_{[SY \text{ especificador}]} [X' X^0 [SZ \text{ complement}]]]$
 d. $[SX_{[SY \text{ especificador}]} [X' X^0]]$

En el marc de P&P aquesta concepció de l'estructura sintagmàtica permetia que romanguessin nodes no saturats després de configurar l'Estructura P, la qual cosa feia possible el trasllat d'objectes sintàctics a aquestes posicions durant el procés de derivació de l'Estructura S i, posteriorment, en la sintaxi encoberta per a la convergència de la derivació a l'FL.

Malgrat les possibilitats tècniques que se'n deriven, l'estructura de l' \bar{X} no està formulada amb principis minimalistes, per la qual cosa Chomsky (1994; 1995) la reformula sobre la base d'assumpcions més bàsiques, com ara les operacions *Seleccioneu* i *Ajunteu* α (*Merge*). D'aquesta manera la teoria de l' \bar{X} és substituïda per l'estructura sintagmàtica nua, la qual no té estatus de principi. Per contra, les operacions que hi intervenen són conceptualment necessàries i no s'estipulen com a principis específicament gramaticals (cf. § 2.1.1).

Amb la finalitat de facilitar l'exposició, a continuació descrivim les operacions que intervenen en l'ESN.⁵

Selecció o *Seleccioneu*

Una numeració és un conjunt de peces lèxiques indexades amb el nombre de vegades que han estat seleccionades (PL, i) pel sistema computacional del llenguatge humà (C_{LH}). Donada una numeració concreta, les operacions del C_{LH} construeixen recursivament

⁵Ens hem basat en Chomsky (1994; 1995) i Uriagereka (1998).

objectes sintàctics a partir de les peces lèxiques que entren a la derivació i dels objectes sintàctics ja formats, de manera que cada vegada que el C_{LH} selecciona una peça lèxica de la numeració, es redueix el seu índex en 1. La derivació finalitza quan totes les peces lèxiques tenen el subíndex a zero. Per tant, *Seleccioneu* és l'operació que tria i organitza les peces lèxiques de la numeració i les introdueix a la derivació d'una Fase (cf. § 2.1.3).

Fusió o *Ajunteu* α

Fusió (o *Ajunteu* α) és en realitat l'única operació pròpiament transformacional que es manté en el PM. Consisteix en la formació d'un objecte sintàctic complex a partir de la unió entre dues peces lèxiques o entre una peça lèxica i un objecte sintàctic format prèviament. Per exemple, si α i β són peces lèxiques seleccionades pel C_{LH} , aleshores *Ajunteu* (α, β) actua de la següent manera:

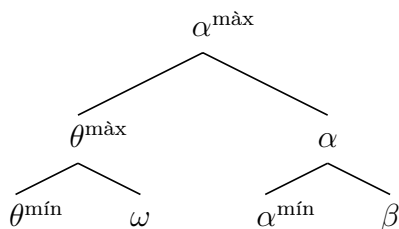
$$(8) \quad \begin{array}{c} \text{Ajunteu } (\alpha, \beta) \\ K = \{\gamma, \{\alpha, \beta\}\} \\ \uparrow \\ \alpha \longleftrightarrow \beta \\ \text{Ajunteu} \end{array}$$

on es forma un conjunt K que inclou els objectes α i β , i on γ és l'etiqueta de K . L'etiqueta γ es determina derivacionalment, és a dir, que es fixa definitivament quan es forma K a partir de la projecció d'un dels dos objectes del conjunt $\{\alpha, \beta\}$. Suposem que projecti α :

$$(9) \quad K = \{\alpha, \{\alpha, \beta\}\}$$

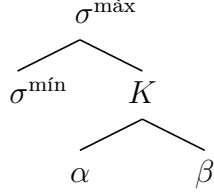
aleshores l'objecte que es projecta esdevé el nucli de K . D'aquesta manera la relació que s'estableix entre α i β és la més local possible, per la qual cosa diem que β és el *complement* d' α . A partir d'aquest moment la derivació constarà d'un objecte complex K i dels objectes sintàctics que s'ajuntaran a la derivació. És per això que qualsevol objecte complex que s'ajunti a K no podrà establir una relació tan local com la que s'estableix entre el nucli i el seu complement, per la qual cosa la relació resultant serà *nucli-especificador*, cosa que farà que es projecti el nucli de K :

$$(10) \quad \text{Ajunteu } (L, K), \text{ on } L = \{\theta, \{\theta, \omega\}\} \text{ i } K = \{\alpha, \{\alpha, \beta\}\}$$

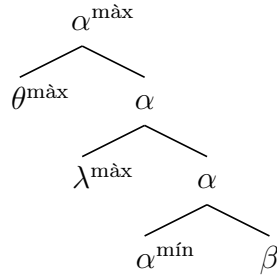
En el cas que s'ajuntés una peça lèxica σ a la derivació, aleshores projectaria σ i K n'esdevindria el complement:

(11) *Ajunteu* (σ, K) , on σ és una peça lèxica i $K = \{\alpha, \{\alpha, \beta\}\}$

Aquest model permet que una projecció α tingui múltiples especificadors, sempre i quan s'ajuntin objectes complexos a la derivació:

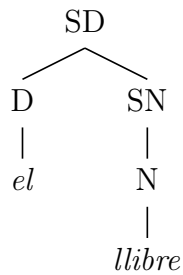
(12)

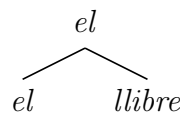
L'altre aspecte fonamental de l'ESN és que no hi ha manera de projectar sense branques, és a dir, que una peça lèxica no pot projectar un element que esdevingui la categoria α . Per tant, amb l'ESN és impossible de derivar l'exemple *a* de (13); mentre que *b* és l'únic resultat esperable.

(13)

a.

b.

D'altra banda, els principis en què es fonamenta la Fusió també permeten derivar els efectes que prediu l'Axioma de Correspondència Lineal (ACL) de [Kayne \(1994\)](#) segons els postulats minimalistes (cf. [Chomsky 1995](#), §§ 4.3 i 4.8), atès que *Ajunteu* α estableix relacions asimètriques en tots els punts de la derivació menys quan s'ajunten dues peces lèxiques a l'inici de la derivació, en què la relació de c-comandament és simètrica (cf. § 2.1.4).

En referència a les relacions asimètriques que s'estableixen entre els objectes sintàctics que s'ajunten, assumim que l'operació *Ajunteu* α és asimètrica en els termes que proposen [Di Sciullo & Isac \(2008\)](#):

(14) *Asimetria de Fusió*

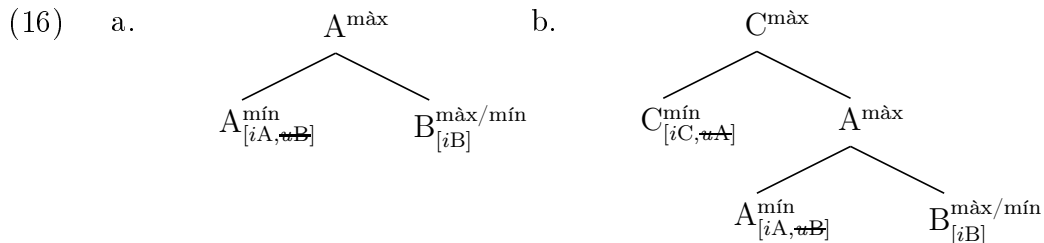
Fusió és una operació que s'aplica a una parella d'elements de la Numeració el conjunt de trets dels quals es troben en una relació d'inclusió adequada.⁶

(Di Sciullo & Isac 2008, (16))

Això s'aconsegueix perquè tota peça lèxica que entra a la derivació conté un tret no interpretable, que coincideix amb el tret interpretable de la peça lèxica que s'ha ajuntat a la derivació immediatament abans.⁷ Posem-ne un exemple: si partim d'una numeració N que conté les peces lèxiques A , B i C , una de les 6 derivacions possibles és la que desenvolupem a (15).

- (15) a. $N = \{A_1, B_1, C_1\}$
 b. $Ajunteu(A, B) \rightarrow D_1 = \{A, \{A, B\}\}$
 c. $N = \{A_0, B_0, C_1\}$
 d. $Ajunteu(C, D_1) \rightarrow D_2 = \{C, \{C, \{A, \{A, B\}\}\}\}$
 e. $N = \{A_0, B_0, C_0\}$

Perquè s'esdevinguin les derivacions D_1 i D_2 de (15) cal que A contingui un tret inclòs en B i que C contingui un tret inclòs en A . D'aquesta manera les relacions que s'estableixen, que representem informalment a (16a) i (16b), són asimètriques i s'exclouen totes les altres derivacions possibles a partir de N .⁸

L'enfocament asimètric de (15) converteix els trets formals en motors de la derivació sintàctica, de manera que les relacions d'inclusió que s'estableixen permeten identificar un ordre jeràrquic entre les categories funcionals (*vid.* § 2.2 en relació a aquest supòsit).

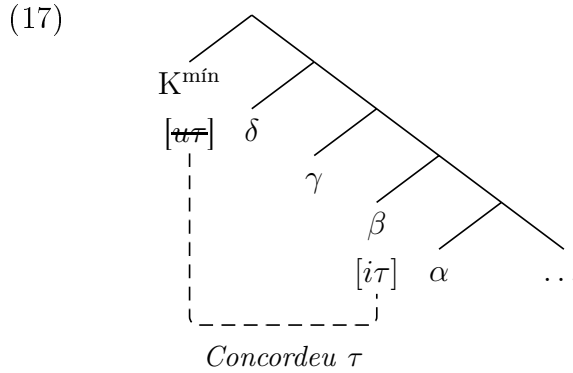
⁶Traducció nostra. La versió original fa així: «Merge is an operation that applies to a pair of elements in the Numeration whose sets of features are in a proper inclusion relation.»

⁷En la Numeració es trien peces lèxiques del lexicó que contenen un tret interpretable, el qual ens serveix per etiquetar el nucli en les representacions informals: e.g. un nom (N^0) conté el tret $[iN]$; un article determinat (D^0), el tret $[iD]$, etc.

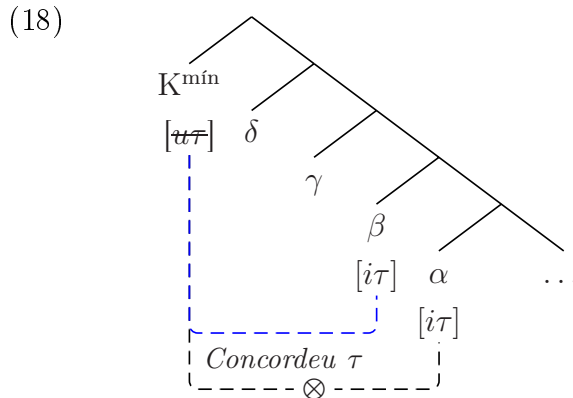
⁸La definició de l'asimetria de Fusió que exemplifiquem en el text es correspon, en realitat, a la Fusió externa. Per *Fusió externa* ens referim a l'operació d'ajuntar un objecte sintàctic a la derivació per primera vegada, mentre que per *Fusió interna* ens referim a l'operació d'ajuntar un objecte sintàctic per trasllat (*vid. infra*). Segons Di Sciullo & Isac (2005; 2008), la Fusió interna requereix que la totalitat del conjunt de trets del parell d'elements que s'ajunten es trobin en una relació d'inclusió adequada.

Concordança o *Concordeu* τ

Un dels fonaments del PM és que les peces lèxiques codifiquen trets formals i semàntics. Cada peça lèxica conté necessàriament un tret formal interpretable a l'FL ($[i\tau]$) que determina el seu paper en la derivació. A més, pot contenir trets formals no interpretables a l'FL ($[u\tau]$) que responen a necessitats del component morfològic i que cal esborrar durant el procés de derivació. Per esborrar els trets no interpretables cal recórrer a l'operació *Concordeu* τ , que posa en relació els trets no interpretables d'una peça lèxica prominent en la derivació (i.e. un nucli) amb els trets interpretables d'un objecte sintàctic contingut en el seu complement. L'objecte que conté el $[u\tau]$ s'anomena *sonda*, mentre que l'objecte que conté el $[i\tau]$ complementari és la *meta*. D'aquesta manera es produeix una correspondència de τ entre K i β com es mostra en (17).

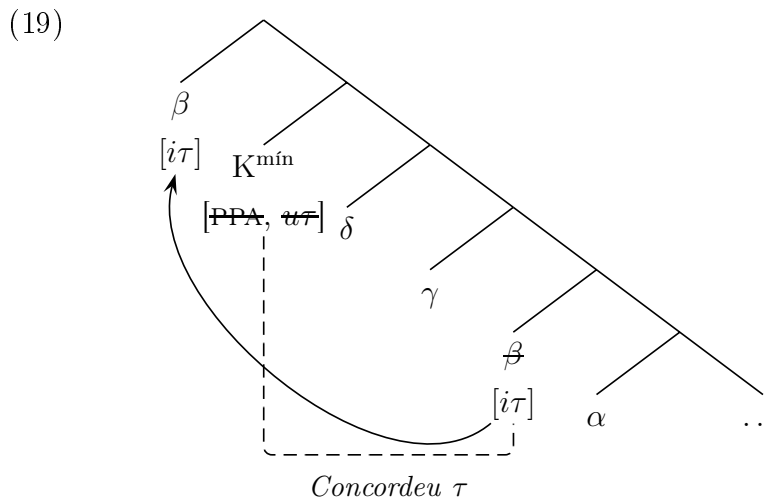
És possible que dins el domini d'una sonda hi hagi més d'un objecte candidat a meta. En aquests casos s'imposa la Condició d'Enllaç Mínim (CEM) que «requereix que en un determinat estadi de la derivació, no es formi un enllaç més llarg d' α a K si hi ha un enllaç més curt de β a K» (Chomsky 1995, 295). Gràficament es pot representar com es mostra a continuació:

Trasllat o *Traslladeu* α

En el PM, l'operació *Traslladeu* α , pròpia de la Teoria de la Recció i el Lligam, es descompon en una successió d'operacions primitives i computacionalment més senzilles

que actuen després de *Concordeu* τ : *Copieu* α + *Ajunteu* α + Formació de cadenes + Reducció de cadenes (Nunes 2004). Les operacions de trasllat es motiven per la necessitat d'una projecció funcional de concordança trets (*vid. supra*) i de satisfer el tret Principi de Projecció Ampliat (PPA).⁹ És a dir, la concordança de trets permet que la meta sigui copiada i ajuntada a la posició d'especificador de la sonda amb la finalitat de satisfer el PPA, de manera que es forma una cadena entre les diferents còpies d' α . Per tant, si no hi ha una operació de concordança prèvia, no hi pot haver trasllat, de manera que el PPA només es pot satisfer mitjançant la Fusió d'un expletiu o, contràriament, fracassa la derivació. Finalment, a l'FF s'aplica l'operació *Elidiu* α , que manté la còpia més prominent i redueix la resta de la cadena.

Els tipus de trasllat possibles són: (i) el trasllat d'especificador a especificador; (ii) el trasllat de nucli a nucli o adjunció de nucli (*head movement*); i (iii), el trasllat de complement a especificador o trasllat del romanent (*remnant movement*).

2.1.3 La derivació per fases

Des dels primers models transformacionals s'ha intentat posar condicions que limitin els trasllats, ja sigui mitjançant cicles, barreres, condicions de minimitat o fases.¹⁰ En el primer PM, les condicions de preservació de la localitat que es contemplaven eren la

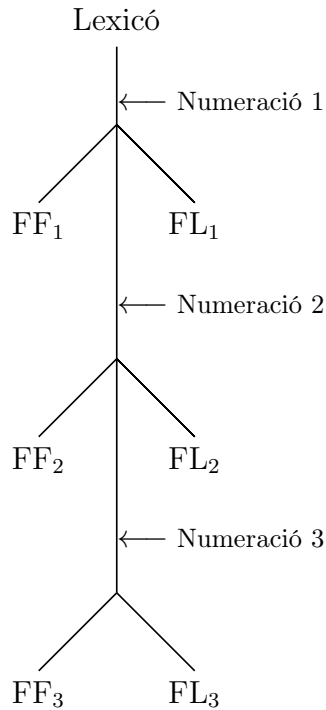
⁹A Chomsky (1995) el trasllat està motivat per comprovar un tret *fort* no interpretable ($[u\tau^*]$). Per tret fort hem d'entendre el tret no interpretable d'una categoria que només es pot comprovar mitjançant el trasllat d'un constituent sintagmàtic a la posició d'especificador. Posteriorment, emperò, s'ha vist que conceptualment està poc fonamentada la distinció entre trets forts i febles, de manera que s'ha atribuït el requeriment d'un especificador fonèticament realitzat al tret Principi de Projecció Ampliat ([PPA]). En el generativisme clàssic el PPA designava la necessitat que tota oració tingués subjecte i, per tant, que un SD/SN s'hagués de traslladar a la posició d'especificador d'ST/SI (Chomsky 1986). Alguns enfocaments actuals, entre els quals el que seguim en aquest treball, han generalitzat el PPA a qualsevol estructura sintagmàtica, de manera que esdevé un tret parametrizable de l'FF i potencialment present en qualsevol categoria que es projecti.

¹⁰Vid. Fernández Alcalde (2004) per a una anàlisi històrica.

CEM (cf. § 2.1.2, *Concordança o Concordeu* τ) i la Condició d'Últim Recurs (CUR); és a dir, que una operació de trasllat només era possible si afectava l'objecte sintàctic més local —CEM— que permetia legitimar una relació de comprovació de trets —CUR—, la qual cosa es resumia informalment i intuïtivament dient que el trasllat havia d'ésser el més curt possible.

Arran d'Uriagereka (1997) s'ha proposat que l'operació *Pronuncieu* (*Spell-out*) s'aplica per etapes. Aquesta idea ha estat reinterpretada per Chomsky (2000), el qual ha proposat que *Pronuncieu* no s'aplica a tota la derivació sinó a una *Fase*. Per fase hem d'entendre l'estructura oracional que es construeix des de l'última aplicació de *Pronuncieu* fins que es torna a aplicar; de manera que després de cada fase, els objectes sintàctics ajuntats fins aleshores s'envien a les interfícies amb la finalitat que siguin interpretats. Aquesta teoria, que ha estat desenvolupada principalment per Chomsky (2000; 2001; 2008), proposa que les fases estan delimitades per determinades categories funcionals (C, v^* i possiblement D).¹¹ Aquesta concepció dels cicles sintàctics obliga a redefinir el Model Y —cf. (6b)— i substituir-lo pel model de (20):

(20) *Model Y adaptat a la teoria de la derivació per fases*

La principal innovació teòrica de la derivació per fases és la Condició d'Impenetrabilitat de la Fase (CIF), que permet explicar de manera senzilla moltes de les observacions fetes sobre les limitacions en l'extracció i el trasllat de constituents oracionals. Segons Chomsky (2001), la CIF es pot definir com a (21):

¹¹Altres autors també consideren que P constitueix una fase (Drummond, Hornstein & Lasnik 2010).

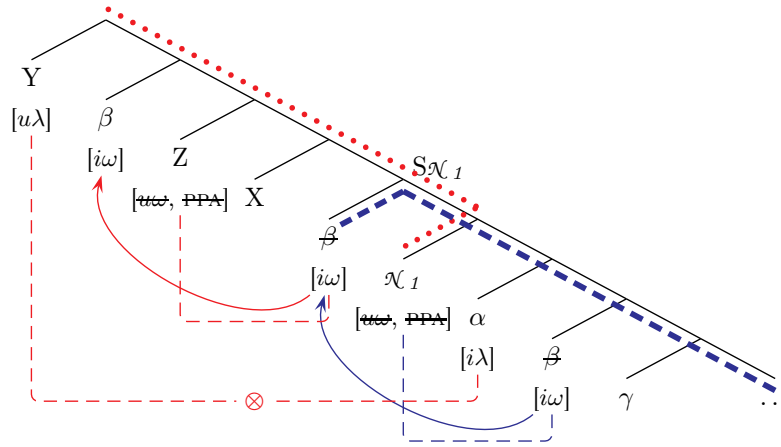
(21) *Condició d’Impenetrabilitat de la Fase*¹²

En una fase α amb el nucli \mathcal{N} , el domini de \mathcal{N} no és accessible per a les operacions fora d’ α , només \mathcal{N} i la seva vora són accedibles per a aquestes operacions.

on \mathcal{N} és el nucli que indueix la fase forta (C, v^* o D) i la vora (*edge*) la posició d’especificador.

De (21) se’n desprèn que dues fases poden coexistir en l’espai de treball durant algun temps fins que s’ajunta el nucli de la següent fase, moment en què la fase inferior és transferida a les interfícies (Fernández Alcalde 2004). Les restriccions que imposa la CIF es poden representar gràficament com es mostra a (22):

(22)

A (22) es pot comprovar com la fase superior (marcada per una línia discontinua de punts) inclou el nucli de fase \mathcal{N}_1 i la seva vora, ocupada per una còpia de β . Aquesta estructura permet que β sigui objecte d’un trasllat cíclic a una posició d’especificador dins el domini de la fase superior, mentre que α —continguda dins el domini de la fase inferior (marcada per una línia discontinua)— no és una meta possible per a la comprovació de trets d’Y de la fase superior. Per tant, el tipus d’objecte sintàctic que es pot traslladar cíclicament està condicionat per les restriccions que imposi cada nucli de fase, per la qual cosa hi ha trasllats a posicions molt prominents que esdevenen del tot impossibles. Els exemples de (23) en són una prova, de manera que el subjecte *Alice* no es pot extreure de la fase dominada pel nucli *that*, mentre que *who* —un mot interrogatiu amb trets-*qu* que no té *Alice*— es trasllada fora de la fase.

- (23) a. [it seems [that Alice is likely [~~Alice~~ to live here]]]
‘Sembla que és probable que l’Alice visqui aquí.’
b. * [Alice seems [that ~~Alice~~ is likely [~~Alice~~ to live here]]]
‘L’Alice sembla que és probable que visqui aquí.’

¹²La traducció és nostra. L’original en anglès diu així: «In a phase α with head H, the domain of H is not accessible to operations outside α , only H and its edge are accessible to such operations.»

- c. [who does it seems [that it is likely [~~who~~ is living here]]]?
 ‘Qui sembla que és probable que estigui vivint aquí?’

(adaptats d’Uriagereka 1998)

D’altra banda, un aspecte controvertit de la teoria de les fases és quants especificadors té la vora d’una fase. En els enfocaments minimalistes no cartogràfics (cf. § 2.2), que permeten diversos especificadors i adjunts, s’admet que es pugui extreure més d’un element sintàctic de dins d’una fase gràcies a la possibilitat que hi hagi més d’un especificador a la vora d’SN. Per contra, si s’accepta l’Axioma de Correspondència Lineal de Kayne (1994) en què només és possible un especificador (*vid.* § 2.1.4), aleshores només es pot extreure un únic element per fase. Com es mostra en § 2.2.2, la possibilitat d’una vora formada només per un especificador explica algunes de les restriccions que s’observen a la perifèria esquerra oracional.

2.1.4 Linealització i l’Axioma de Correspondència Lineal

Com han manifestat Chomsky (1994; 1995), Kayne (1994) o Uriagereka (1998), entre altres, no existeix cap evidència que l’ordre lineal dels components oracionals tingui cap efecte en l’FL. Per tant, l’ordre i la linealització de constituents sintagmàtics forma part del component fonològic.¹³

En aquest sentit, Kayne (1994, 6) proposa l’Axioma de Correspondència Lineal (ACL), que definim a (24):

- (24) *Axioma de Correspondència Lineal*
 $d(A)$ és una ordenació lineal de T . On:

A és el conjunt de parells ordenats no terminals $\{\langle X_1, Y_1 \rangle, \langle X_2, Y_2 \rangle \dots \langle X_n, Y_n \rangle\}$; $d(A)$ és la representació d’ A mitjançant els parells ordenats d’elements terminals $\{\langle a_1, b_1 \rangle, \langle a_2, b_2 \rangle \dots \langle a_n, b_n \rangle\}$, tal que a_i està dominat per X_i i b_i està dominat per Y_i ; i T és el conjunt d’elements terminals d’ A .

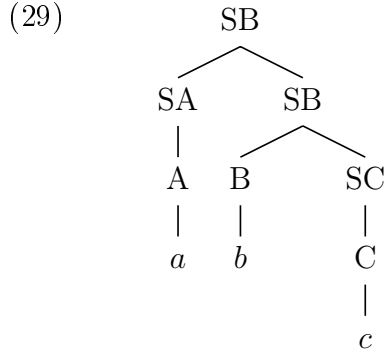
segons el qual s’estableixen relacions de c-comandament asimètric que imposen l’ordre dels elements terminals (i.e. de les peces lèxiques). La definició de c-comandament asimètric que proposa Kayne (1994, 18) es construeix a partir dels següents conceptes relacionals:

- (25) *Domini*
 X domina Y si entre X i Y es pot traçar una línia només en sentit descendent;
la categoria X domina la categoria Y si i tots els segments d’ X dominen Y .

¹³Kayne (2010) proposa que la linealització és conseqüència del caràcter «direccional» de les llengües naturals orals, i.e. els sons formen part d’un continu que fa que s’hagin d’articular l’un darrere l’altre de manera lineal i en una sola direcció. Aquesta característica, en canvi, no es dona necessàriament en llengües que tenen una modalització diferent, com ara les llengües de signes, que són visuals i gestuals. Agraïxo a Avel·lina Suñer que m’hagi facilitat aquesta referència.

- (26) *Exclusió*
X exclou Y si cap segment de X no domina Y.
- (27) *C-comandament*
X c-commanda Y sii X i Y són categories i X exclou Y i cada categoria que domina X també domina Y.
- (28) *C-comandament asimètric*
X c-comanda asimètricament Y sii X c-comanda Y i Y no c-comanda X.

Aquestes definicions han estat formulades de manera que un nucli no pugui c-comandar el seu especificador. En l'exemple (29) s'il·lustra com l'ACL es materialitza: a, b, c són els elements terminals; A, B, C són projeccions mínimes que només dominen elements terminals, i SA, SB, SC són projeccions màximes.

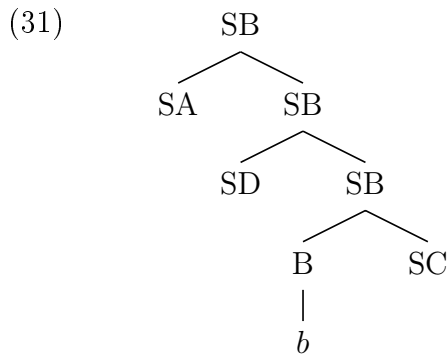
SB no c-comanda SA perquè el primer no exclou el segon. De la mateixa manera, SC no c-comanda SA perquè no tots els segments d'SB que dominen SC dominen SA. En canvi, SA c-comanda SC i B, i B c-comanda C.

El conjunt A està constituït pel conjunt de parells ordenats de (30a), que dona lloc a la representació d' A en la sèrie de parells terminals ordenats de (30b). Per tant, l'ordre lineal que se n'obté és el de (30c).

- (30) a. $A = \{\langle SA, B \rangle, \langle SA, SC \rangle, \langle SA, C \rangle, \langle B, C \rangle\}$
 b. $d(A) = \{\langle a, b \rangle, \langle a, c \rangle, \langle b, c \rangle\}$
 c. $a \ b \ c$.

Una restricció que es deriva de l'ACL és que cada projecció màxima només pot tenir un especificador o un adjunt.¹⁴ Per tant, l'adjunció de diversos especificadors/adjunts no és possible. Fixem-nos en l'exemple (31):

¹⁴En realitat Kayne (1994) elimina la distinció entre especificadors i adjunts.

Els dos especificadors ajuntats a la projecció màxima SB no es poden linealitzar un respecte de l'altre perquè se c-comandenen simètricament. La raó d'això és que SA i SD s'exclouen mútuament i estan dominats per les mateixes categories, per la qual cosa SA c-comanda SD i viceversa. Per aquest motiu no es pot aconseguir cap parell ordenat entre SA i SD, la qual cosa viola l'ACL.

Ha estat sobradament comentat per Chomsky (1994; 1995) i altres autors que l'ACL és compatible amb l'ESN (cf. § 2.1.2), llevat quan s'ajunten dues peces lèxiques a l'inici de la derivació. En aquest punt α i β se c-comanden simètricament i no es poden linealitzar. Aquest aspecte tècnic ha estat tractat per diversos autors que han proposat solucions diferents, e.g. la clització de β si projecta α (Uriagereka 1998, 218–220) o la necessitat que β es traslladi a la posició d'especificador d' α (Barrie 2006a; 2006b). En aquest treball assumirem que l'ACL és compatible amb l'ESN, en tant que el primer forma part del component fonològic i que la segona és el mecanisme generatiu que actua abans de Pronuncieu. Finalment, i en última instància, els problemes tècnics detectats no afecten la part de la derivació objecte d'aquest estudi, per la qual cosa els obviem.

2.2 L'enfocament cartogràfic i la perifèria esquerra oracional

2.2.1 L'enfocament cartogràfic

Arran de Chomsky (1986), en què es generalitza l'estructura \overline{X} a les categories funcionals I(nflectió) i Comp(lementador), Pollock (1989) desenvolupa la hipòtesi de l'SI escindit. A partir d'aleshores proliferen les propostes de projeccions funcionals amb la finalitat d'explicar la diversitat morfosintàctica de les llengües, però no és fins la publicació dels treballs de Rizzi (1997) i Cinque (1999) en què es proposa que hi ha un ordre jeràrquic universal entre les projeccions que constitueixen l'estructura oracional. Actualment el Projecte Cartogràfic¹⁵ ha esdevingut un enfocament de la recerca

¹⁵El *Projecte Cartogràfic* és el nom que rep aquest enfocament per part dels seus impulsors, ja que es va concebre com un projecte que agrupava diversos grups de recerca de diferents universitats italianes i que fou finançat pel govern italià (Cinque 2002, nota 1).

(morfo)sintàctica que pretén establir les relacions jeràrquiques que s'estableixen entre les projeccions funcionals, enteses aquestes jerarquies com una propietat universal de les llengües naturals. En aquest sentit, la idea defensada és que els morfemes flexius i les partícules funcionals es distribueixen en la sintaxi, la qual cosa significa que la computació sintàctica també pot operar amb morfemes (i.e. afixos i morfemes \emptyset) i no necessàriament només amb mots autònoms (i.e. partícules funcionals i mots lèxics) (Ihsane 2008).

Una de les idees subjacents de la cartografia és que l'oració és divideix en tres zones:¹⁶ (i) SComp, que funciona com a interfície sintaxi-pragmàtica o estructura discursiva; (ii) SI, que funciona com a interfície sintaxi-morfologia flexiva, i (iii) SV, que funciona com a interfície sintaxi-lèxic o estructura temàtica. Cada una d'aquestes zones es divideix en diferents projeccions funcionals, de manera que cada tret morfosintàctic es correspon amb un nucli sintàctic independent situat a un punt específic de la jerarquia (Cinque & Rizzi 2010, 54). Això és així perquè s'accepta que l'estructura sintagmàtica es construeix seguint els principis de l'ACL (*vid.* § 2.1.4), de manera que pel fet de disposar de només un especificador per projecció cal que hi hagi un major nombre de projeccions, tantes com trets morfosintàctics siguin necessaris per construir una oració.

Brucart, Gavarró & Solà (2009, 18) recorden que el C_{LH} genera un conjunt de derivacions convergents i que, si bé és obvi que no són universals en la interfície del sistema articuladori-perceptiu (A-P), ja que cada llengua té certs patrons morfològics i fonològics que li són propis, sí que existeix la possibilitat teòrica que el conjunt de representacions convergents en la interfície del sistema conceptual-intencional (C-I) sigui, en cert sentit, universal. La versió més forta d'aquesta darrera hipòtesi és la base sobre la qual es fonamenta l'enfocament cartogràfic, cosa que suposa assumir, en termes minimalistes, les condicions de (32):¹⁷

- (32) a. el conjunt de trets formals disponibles en el lexicó és universal (Sigurðsson 2003);
- b. el conjunt de peces lèxiques funcionals (com a conjunts de trets formals) disponibles en el lexicó és universal, ja siguin manifestes o nul·les;
- c. totes les peces lèxiques funcionals (pertinents) s'han d'utilitzar en una derivació;
- d. les disposicions jeràrquiques imposades per la interfície C-I són universals.

(Brucart, Gavarró & Solà 2009, 19)

Tot i que els fonaments empírics de l'enfocament cartogràfic són sòlids i han constituït un avenç important per a la teoria sintàctica (Boeckx 2008), sovint és criticat des del generativisme/minimisme més ortodox (e.g. Craenenbroeck 2009). Des d'aquesta perspectiva crítica, es considera que la proliferació de projeccions funcionals és, en certa

¹⁶Es corresponen amb els *prolific domains* de Grohmann (2003): domini Ω (= SComp), domini Φ (= SI) i domini Θ (= SV).

¹⁷La traducció és nostra.

manera, una violació dels principis d'economia perquè suposa generar estructures massa complexes i, per tant, poc econòmiques. A parer nostre, res més lluny de la realitat: si en el PM hom accepta que els trets han d'estar disponibles en el lexicó, s'han de computar en la sintaxi i s'han interpretar a les interfícies (Brucart, Gavarró & Solà 2009, 21), per què no hem de considerar que és a partir dels trets i de les relacions que estableixen entre si¹⁸ que es construeix l'estructura sintàctica mitjançant l'aplicació recursiva de l'operació *Ajunteu* α ? D'aquesta manera, la complexitat i la jerarquia s'associen per garantir l'economia de la derivació, atès que la computació esdevé més senzilla perquè només treballa amb els objectes sintàctics més simples i els objectes complexos que el mateix sistema ha generat (cf. § 2.1.2), i no pas amb uns objectes de naturalesa lingüística complexa que no se sap pas com es generen.¹⁹

Cada un dels punts de (32) presenta alhora aspectes tan interessants com problemàtics,²⁰ però no deixen de tenir un rerefons teòric que els fa plausibles. Precisament, una visió asimètrica de l'operació *Ajunteu* α , com la que proposen Di Sciullo & Isac (2008) (*vid.* § 2.1.2), permet derivar les jerarquies que s'observen en les llengües naturals i que són objecte d'estudi de l'enfocament cartogràfic. Tot i que cal un estudi exhaustiu, si acceptem les propietats (32a) i (32b) com a propietats universals del lexicó, juntament amb la definició de Fusió asimètrica de (14), possiblement les propietats (32c) i (32d) es poden derivar directament d'aquelles.²¹

D'altra banda, alguns autors crítics amb l'enfocament de la cartografia de les estructures sintàctiques han defensat precisament l'existència d'«efectes cartogràfics» i han proposat models computacionals que procurin d'explicar-los. Una proposta en aquest sentit és la de Boeckx (2008, cap. 4), que proposa que la sintaxi té una naturalesa fractal que permet d'explicar la gènesi de les cartografies.²² Malgrat que Boeckx pugui tenir raó i l'enfocament que proposa sigui una solució més òptima i elegant per explicar els efectes cartogràfics que s'observen en les llengües naturals, l'enfocament cartogràfic «tradicional» esdevé un enfocament descriptiu que continua essent vàlid per determinar les jerarquies observables, les quals podran servir per desenvolupar l'enfocament propo-

¹⁸Cf. Sigurðsson (2009) per un enfocament de l'externalització lingüística basat en les relacions que s'estableixen entre trets. Per Sigurðsson, els *quarks* lingüístics no es poden localitzar o materialitzar absolutament en l'espai sintàctic —i.e. no assumeix un enfocament estrictament cartogràfic—, per la qual cosa no s'estableixen correlacions un a un amb «materials concrets», com ara els trets morfològics discrets. D'això se'n desprèn que l'externalització del llenguatge és un procés molt més complex i sofisticat del que es pensa habitualment.

¹⁹En relació a la morfologia flexiva, aquest és un aspecte a favor de la Morfologia Distribuïda i en contra la Hipòtesi Lexicalista (*vid.* Harley & Noyer 1999).

²⁰Cf. Brucart, Gavarró & Solà (2009, § 1.3.3) per a una discussió més detallada.

²¹També s'hauria de tenir en compte l'Axioma de Correspondència Lineal com a un dels factors del component fonològic que configuren el llenguatge humà, cf. § 2.1.4.

²²Els elements de l'estructura oracional C–I–V es projecten en estructures més senzilles de tres elements (X'' – X' – X), e.g. $I \rightarrow \text{Mode–T–Asp}$, els elements de les quals també es poden projectar cíclicament (Boeckx 2008, cap. 4). D'aquesta manera l'estructura oracional es pot descompondre tant com sigui necessari per a la computació, fins assolir, si cal, elements compostos només per un sol tret. D'aquesta manera s'evita sobregenerar estructura, la crítica principal que hom fa a l'enfocament cartogràfic tal i com s'ha entès fins ara.

sat per Boeckx i contribuir així a una teoria de la computació del llenguatge humà més acurada. Per aquest motiu, en aquest treball deixarem de banda l'enfocament fractal de la sintaxi i utilitzarem la metodologia habitual dels treballs cartogràfics.

Amb aquest treball pretenem contribuir a conèixer el funcionament de les llengües naturals i ho fem assumint els principis amb els quals es fonamenta l'enfocament cartogràfic, especialment la importància que hi desenvolupen els trets formals. L'adequació explicativa del model a les dades que tractem ha de servir per donar arguments a favor de l'enfocament cartogràfic.

2.2.2 La hipòtesi del Sintagma Complementador escindit

En aquest treball assumim la hipòtesi que el Sintagma Complementador (SComp) es troba escindit en diferents projeccions funcionals relacionades amb la força illocutiva, l'estructura informativa de l'oració i diversos tipus d'operadors i adverbis d'abast oracional. Partim de les cartografies de Rizzi (1997; 2001; 2004) i Frascarelli (2007) amb la finalitat de proposar una cartografia unitària (*vid.* § 2.2.4) que ens permeti d'explicar el major nombre possible de fenòmens sintàctics relacionats amb la perifèria esquerra oracional i, així, acotar millor els fenòmens estudiats.

Rizzi (1997) proposa la cartografia de (33), en la qual l'SComp es descompon en Sintagma Força (*Force Phrase*) i Sintagma Finitud (*Finiteness Phrase*), dues categories funcionals que codifiquen respectivament la força illocutiva i el tret $[\pm\text{finit}]$ del verb. A més, entre aquestes dues projeccions, opcionalment poden aparèixer les projeccions Sintagma Focus (*Focus Phrase*), on es traslladen els sintagmes emfasitzats amb interpretació de Focus contrastiu,²³ i Sintagma Tòpic (*Topic Phrase*),²⁴ una projecció recursiva on s'allotgen les dislocacions a l'esquerra amb represa de clític.

(33) Força (Tòpic*) (Focus) (Tòpic*) Finitud

La proposta de (33) ha estat modificada amb els afegitons del Sintagma Interrogatiu (*Interrogative Phrase*) a Rizzi (2001) i del Sintagma Modificador (*Modifier Phrase*) a Rizzi (2004), de manera que l'estructura ha esdevingut la de (34). El SMod ha estat proposat per col·locar-hi els adverbis preverbals (cf. § 2.2.3) que hom no pot situar en les projeccions SFoc ni STòp, mentre que SInt serveix per allotjar-hi els mots interrogatius no argumentals, com ara *per què* / *por qué* o *si*, que no permeten la inversió verb-subjecte.²⁵

(34) Força (Tòp*) (Int) (Tòp*) (Foc) (Mod*) (Tòp*) Fin

²³En alguns enfocaments cartogràfics també es considera que és la posició on es traslladen els mots-*qu*, i.e. interrogatius i exclamatius (Rizzi 1997). A § 2.2.4 discutim aquest aspecte i d'altres relacionats amb la categoria Focus.

²⁴L'asterisc ‘*’ indica que la projecció pot ésser recursiva.

²⁵En la majoria d'enfocament generativistes es considera que els mots-*qu* interrogatius argumentals es traslladen de l'interior d'SI/SV a l'especificador d'SComp (SFoc en l'enfocament de Rizzi 1997). A més d'aquest trasllat, en moltes llengües, es produeix el trasllat del verb des de T⁰ a Comp⁰ (o Foc⁰), la qual cosa suposa que el subjecte situat a l'especificador d'ST romanguí posposat al verb.

Partint de la primera proposta de Rizzi, Frascarelli (2007) proposa (35), en què identifica tres tipus de tòpics (*Aboutness-shift Topic* ‘Tòpic de canvi de tema’, *Contrastive Topic* ‘Tòpic contrastiu’ i *Familiar Topic* ‘Tòpic familiar’), els quals designen un «*aboutness* pragmàtic». ²⁶

(35) [SForça [STema [SRerefons [SContrastiu [SFocus [SFamiliar [SFinitud ...

Per carateritzar les categories funcionals de (35) relacionades amb l’embalatge de l’estructura informativa podem recórrer a una matriu de trets subespecificats com el de la taula (36). ²⁷

(36) *Trets rellevants de l’estructura informativa de l’oració*

	[tema]	[conegut]	[contrast]	[focus]
Tòpic de canvi de tema	+			
Tòpic contrastiu			+	
Tòpic familiar		+		
Focus contrastiu			+	+
Focus informatiu				+

Segons la taula anterior, el Tòpic de canvi de tema es caracteritza pel tret [+tema] (i.e. l’*aboutness*), atès que la seva funció és la de reintroduir un tema en el discurs o de proposar-ne un de nou (Givón 1983). Per aquesta raó no cal que el tòpic sigui informació coneguda i, contràriament al que se sol assumir, sovint és informació nova. Prosòdicament, es caracteritza per una entonació baixa marcada per un augment tonal (L*+H).

Els Tòpics familiars són constituents vinculats amb el discurs, que s’utilitzen per referir-se a la informació anterior i donar-li continuïtat. Es caracteritzen per estar codificats pel tret [+conegut] i, prosòdicament, per un to baix (L*). Sintàcticament, es poden derivar com a dislocacions a la esquerra o com a dislocacions a la dreta. Això és possible gràcies a un trasllat del romanent a la posició d’especificador del Sintagma Rerefons (*Ground Phrase*) ²⁸ que afecta el contingut oracional dominat per SFam. ²⁹

²⁶ A parer nostre, Frascarelli no és gaire encertada en caracteritzar tots els tòpics com a designadors d’un «*aboutness* pragmàtic». Com es mostra a la taula (36), els Tòpics familiars no tenen el tret [+tema] (*aboutness*) sinó [+conegut] (*given*). Per altra banda, els Tòpics contrastius marquen el contrast entre diferents possibilitats que inclou el tema discursiu, i.e. són elements inclosos en un conjunt que sí que té el tret [+tema], cf. (i), adaptat de Vallduví & Engdahl (1996):

- i. A. On són [els coberts]_{ij}?
- B. [Les forquilles]_i són a l’armari, però [els ganivets]_j els_j he ficat al calaix.

²⁷Per una proposta alternativa dels trets rellevants de l’estructura informativa, *vid.* Cruschina (2008) i Remberger (2010a); per una discussió sobre els trets que caracteritzen les dislocacions, *vid.* Cruschina (2010).

²⁸Es tracta d’una categoria funcional proposada per Poletto & Pollock (2004).

²⁹Cf. Villalba (2000) i Belletti (2004) per a una altra anàlisi de la derivació de les dislocacions a la dreta, basada en el trasllat a la perifèria esquerra d’Sv des de les diferents posicions- θ .

Aquest tipus de tòpics, assenyalats amb negreta en (37), apareixen a la dreta dels focus contrastius, motiu pel qual Benincà (2001) els ha analitzats com un subtipus diferent de focus, una anàlisi que no compartim atès que aquests components oracionals responen a totes les característiques dels tòpics definides per Cinque (1990).

(37) QUESTO a **Gianni_i**, **domani**, gli_i dovremmo dire!

Finalment, un Tòpic contrastiu està marcat amb un to alt (H*) i mai no pot aparèixer juntament amb un Focus contrastiu, la qual cosa fa suposar a Frascarelli (2007) que competeixen pel mateix espai funcional. Un Tòpic contrastiu està lligat al tema discursiu per inclusió,³⁰ i ve codificat pel tret [+contrast]. Dit això, l'SContr és aquella projecció que codifica el tret [+contrast] i que tant pot allotjar un tòpic —ajuntat per Fusió externa— com un focus —ajuntat per Fusió interna— en la posició d'especificador. SFoc, en canvi, codifica el tret que anomenem [+focus] —possiblement de naturalesa quantificacional— i en les llengües de V2 allotja un sintagma traslladat des del domini d'SI.³¹

En aquest treball assumim que els diferents tipus de tòpics —en les llengües romàniques *pro-drop*— s'ajunten a la derivació directament dins el domini d'SComp i els considerem dislocacions a l'esquerra (Cinque 1990). Com ha notat Vallduví (2002, § 4.5.3.1), en una llengua com el català, dins el domini d'SI només poden aparèixer els sintagmes remàtics, la qual cosa obliga que els sintagmes temàtics (i.e. els tòpics) apareguin sempre en posicions dislocades. Per altra banda, és molt nombrosa la bibliografia (e.g. Rizzi 1997) on es fa notar que els focus frontalitzats (ja siguin contrastius, informatius o d'una altra mena) són incompatibles amb altres estructures frontalitzades a la perifèria esquerra des de l'interior d'SI (e.g. sintagmes-*qu* interrogatius, sintagmes exclamatius, termes de polaritat, etc.). Aquesta incompatibilitat s'explica perquè només es disposa d'una posició d'especificador a la projecció de Fase (cf. § 2.1.3) que Chomsky (2008) identifica amb Comp. Si només existeix una posició d'especificador, aleshores només un únic element pot ésser extret del domini de la Fase, la qual cosa prova que la posició dels tòpics a la perifèria esquerra no es pot explicar mitjançant un trasllat des de la posició canònica.

2.2.3 Les jerarquies de Cinque (1999) i Mata (2005)

En gramàtica generativa, tradicionalment s'ha considerat que els adverbis ocupen posicions d'adjunt³² dins l'estructura oracional, per la qual cosa llur presència és generalment optativa. Aquesta visió de la naturalesa gramatical de les construccions adverbials

³⁰El tema discursiu és un conjunt que inclou la llista d'opcions sobre les quals es pot inferir el valor contrastiu del tòpic. Cf. nota 26.

³¹A priori, acceptarem que aquest no és el cas del català ni del castellà, llengües en què la informació nova rellevant informativament roman dins el domini d'SI quan no rep una interpretació contrastiva. De totes maneres, acceptem que en aquesta projecció és on possiblement s'allotgen les construccions «inductores de focus de veritat» o *Verum Focus* (vid. Leonetti 2009; Batllori & Hernanz 2010).

³²Informalment es podria dir que tradicionalment s'ha considerat els adverbis com uns mers apèndixs accessoris de l'estructura oracional perquè no han de complir amb cap requisit de corallitat estricte com

ha estat qüestionada per Cinque (1999) arran d’haver observat que existeix una jerarquia universal en l’ordre dels adverbis, per la qual cosa ha suggerit que, de la mateixa manera que els verbs auxiliars, les partícules funcionals i la morfologia flexiva són manifestacions en la posició de nucli de l’estructura funcional de l’oració, els adverbis són la manifestació d’aquesta mateixa estructura funcional però en la posició d’especificador. En (38) reproduïm la jerarquia universal de les projeccions funcionals de l’oració proposada per Cinque (1999):

- (38) [*frankly* Mood_{speech act} | *fortunately* Mood_{evaluative}
 [*allegedly* Mood_{evidential} | *probably* Mod_{epistemic} | *once* T(Past)
 [*then* T(Future) | *perhaps* Mood_{(ir)realis} | *necessarily* Mod_{aleth necessity}
 [*possibly* Mod_{aleth possibility} | *intentionally* Mod_{volitional}
 [*inevitably* Mod_{obligation} | *cleverly* Mod_{ability/permission}
 [*usually* Asp_{habitual} | *again* Asp_{repetitive(I)} | *often* Asp_{frequentative(I)}
 [*quickly* Asp_{celerative(I)} | *already* T(Anterior) | *no longer* Asp_{terminative}
 [*still* Asp_{continuative} | *always* Asp_{perfect} | *just* Asp_{retrospective}
 [*soon* Asp_{proximative} | *briefly* Asp_{durative}
 [*characteristically(?)* Asp_{generic/progressive} | *almost* Asp_{prospective}
 [*completely* Asp_{SgCompletive(I)} | *tutto* Asp_{PICompletive} | *well* Voice
 [*fast/early* Asp_{celerative(II)} | *again* Asp_{repetitive(II)}
 [*often* Asp_{frequentative(II)} | *completely* Asp_{SgCompletive(II)}

En la línia de la proposta anterior, Mata (2005) ha estudiat els adverbis d’acte de parla situats a la perifèria esquerra oracional en català i castellà, i ha proposat que aquests adverbis ocupen diverses projeccions funcionals que s’ordenen jeràrquicament en l’SComp escindit (cf. § 2.2.2). En (39)–(40) es mostren, respectivament, la jerarquia dels adverbis i la cartografia proposades per aquesta autora:

- (39) adverbis pragmàtics (*francament*) > adverbis del tipus «per descomptat» (*esclar*) > adverbis avaluatius (*afortunadament*) > adverbis evidencials (*evidentment*) > adverbis epistèmics (*probablement*) > adverbis de tòpic (*políticament*)
- (40) [(Sub) ... [*francament* Speech act |_{TopicP} Top |_{IntP} Int |_{TopicP} Top
 [*per descomptat* Foc | *afortunadament* Mod | *evidentment* Mod
 [*probablement* Mod | *políticament* Top |_{ForceP} Force |_{FinitenessP} Fin
 ... IP]]]]]]]]]

Com s’aprecia en els exemples de (41), aquestes classes d’adverbis poden rebre una interpretació marcada de Focus contrastiu —en (41b)— o, si ja han aparegut en el discurs previ, de tòpic —en (41c).

- (41) a. Afortunadament, han ajornat l’examen.

ara la concordança. Atès que no han de traslladar-se, Cinque (1999) proposa que poden funcionar com a test per determinar els límits d’una categoria funcional.

- b. AFORTUNADAMENT (i no desgraciadament), han ajornat l'examen.
c. A: Crec que, afortunadament, han ajornat els exàmens.
B: Estàs equivocat: afortunadament, els professors han ajornat el primer examen, però no el segon, que és més difícil.

(Mata 2005, 36–37)

Exemples com els de (41) demostren la impossibilitat que els adverbis d'acte de parla s'allotgin a la posició d'especificador d'SFoc o d'STòp quan reben una interpretació no marcada. Concretament, a (40) s'especifiquen les posicions d'especificador d'SMod que ocupen els adverbis avaluatius, evidencials i epistèmics.

2.2.4 Una proposta unificada

Atès que no hi ha una correspondència biunívoca entre les projeccions de tòpic i de focus proposades per Frascarelli i Rizzi, a la taula (42) proposem les correspondències que utilitzarem de partida per unificar ambdues propostes:

(42) *Correspondència entre Rizzi (2004) i Frascarelli (2007)*

a.	Force	Top*	Int		Top*	Foc	Mod*	Top*	Fin
b.	Force	Shift		G	Contr	Foc		Fam	Fin

Si acceptem la distinció entre tòpics de Frascarelli i la necessitat de les categories SInt i SMod*, ambdues propostes es poden unificar (provisionalment) segons com fem a (43):

(43) *Versions provisionals (I)*

- a. [SForça [STema(*) [SInt [SRere [SContr [SFoc [Mod* [SFam* [SFin ...
b. [SForça [STema(*) [SRere [SInt [SContr [Mod* [SFoc [SFam* [SFin ...
c. [SForça [STema(*) [SInt [SRere [SContr [Mod* [SFoc [SFam* [SFin ...
d. [SForça [STema(*) [SRere [SInt [SContr [SFoc [Mod* [SFam* [SFin ...

En les propostes de (43) s'hi aprecia com les categories Rerefons i Focus ocupen posicions diferents segons com es faci la correspondència. Per aquest motiu, a continuació en determinarem les posicions dins la capa SComp. Primer començarem amb la posició d'SFoc i després amb la d'SRere. Per fer-ho considerarem que les cartografies s'infereixen a partir de relacions lògiques entre parells mínims, de manera que a partir d'un parell mínim 1, en què *A* domina *B*, i un altre parell mínim 2, en què *B* domina *C*, l'estructura resultant (i.e. la cartografia) és $A > B > C$ (Boeckx 2008, 128), de la qual es deriva la relació $A > C$.

Si acceptem que les jerarquies són universals, i que llengües com el català, el castellà o l'italià a priori només presenten frontalitzats els Focus contrastius —de manera que

l'ordre dels mots és generalment opac a la posició que ocupa SFoc—,³³ aleshores hem de recórrer a les dades de llengües com el sicilià o el sard, que també frontaltitzen els Focus informatius (Cruschina 2006; Cruschina & Remberger 2009; Remberger 2010b).³⁴ Fixem-nos en els exemples següents del sicilià (Cruschina 2006, 376–378):

- (44) a. *Focus contrastiu* > *Tòpic familiar*
- i. A SALVO ssu libbru_i *(u_i) detti.
a Salvo aquest llibre *(CL.AC.3.M.SG) vaig donar
'A EN SALVO el vaig donar, aquest llibre.'
 - ii. A MARIA na littira_i *(a_i) scrissi.
a Maria una carta *(CL.AC.3.F.SG) vaig escriure
'A LA MARIA en vaig escriure una, de carta.'
- b. *Focus contrastiu* > *Tòpic familiar* > *Focus informatiu*
- A. Chi ci_i scrivisti a Maria_i?
què CL.DAT.3.SG vas escriure a Maria
'Què li vas escriure, a la Maria?'
 - B. A Maria_i **na littira** ci_i scrissi.
a Maria una carta CL.DAT.3.SG vaig escriure
'A la Maria li vaig escriure una carta.'
 - B'. # NA LITTIRA a Maria_i ci_i scrissi.
una carta a Maria CL.DAT.3.SG vaig escriure
'UNA CARTA li vaig escriure, a la Maria.'

³³Cf. notes (31) i (34) en referència a aquesta afirmació, ja que en aquestes llengües també existeixen estructures frontaltitzades de Focus que no tenen una interpretació contrastiva.

³⁴El sicilià ha estat considerat normalment una llengua de V2, tot i que no sempre el focus informatiu apareix en posició preverbal. En referència a això, Cruschina (2006; 2008, cap. 2) ha identificat dos tipus de focus informatius, un de preverbal i un altre de posposat al verb. El focus preverbal es caracteritza per tenir un valor enfàtic no contrastiu, connectat amb la seva rellevància pragmàtica o amb una funció il·locutiva exclamativa. D'altra banda, el focus postverbal es considera pragmàticament neutre. En l'exemple següent es pot apreciar el contrast entre els dos tipus de focus informatius (Cruschina 2008, 63, (36)):

- i. A. Chi scrivisti?
'Què vas escriure?'
- B. Scrissi [_{+FOC} n' articulu].
vaig escriure un article
'Vaig escriure un article.'
- B'. [_{+FOC} N' articulu] scrissi!
un article vaig escriure
'Vaig escriure un article!'

Aquestes observacions també són vàlides per al sard (Cruschina & Remberger 2009; Remberger 2010a; Remberger 2010b). En l'àmbit iberoromànic, sembla ésser que l'asturià també presenta amb facilitat Focus informatius frontaltitzats, els quals presenten un patró entonatiu marcadament diferent dels Focus contrastius (*vid.* Viejo 2008, 253–263).

B''. ?? **Na littira** a Maria_i ci_i scrissi.
una carta a Maria CL.DAT.3.SG vaig escriure
‘A la Maria li vaig escriure una carta.’

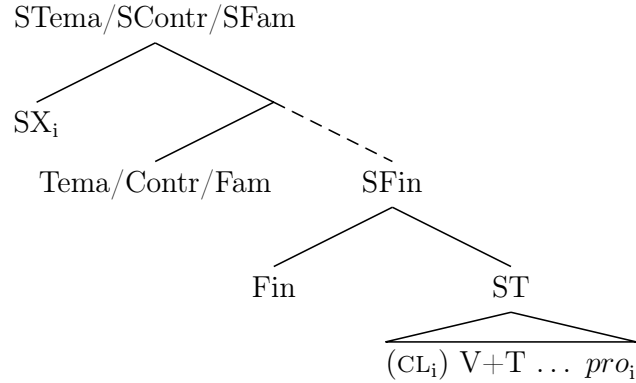
Les dades del sicilià mostren que SFoc se situa a la part més baixa d'SComp, de manera que SContr i SFam el dominen (SContr > SFam > SFoc). Aquestes dades impliquen que cap de les opcions de convergència proposades a (43) són adequades, per la qual cosa s'han de reformular amb les propostes de (45).

(45) *Versions provisionals (II)*

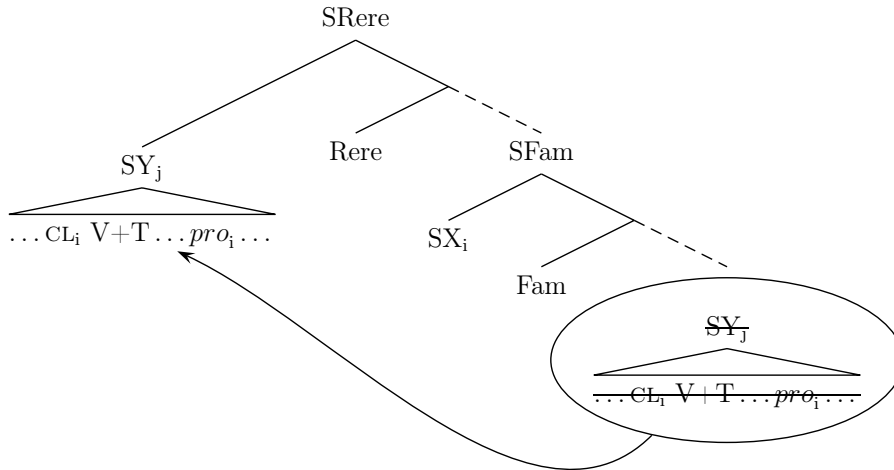
- a. [SForça [STema(*) [SInt [SRere [SContr [Mod* [SFam* [SFoc [SFin ...
b. [SForça [STema(*) [SRere [SInt [SContr [Mod* [SFam* [SFoc [SFin ...

Una novetat de (35) és que SRere permet derivar les dislocacions a la dreta de la mateixa manera que les dislocacions a l'esquerra situades a l'especificador d'SFam. Com es mostra a (46b), això s'aconsegueix gràcies al traslladat del romanent dominat per SFam, la qual cosa suposa que els Tòpics familiars esdevinguin els elements més a la dreta de l'oració quan es produeix la linealització.

(46) a. *Dislocació a l'esquerra (amb represa de clític)*

b. *Dislocació a la dreta (amb represa de clític)*

En referència a la categoria Rerefons, la premissa de partida és que SRere domina SFam, ja que és l'única manera per poder derivar la posició final absoluta dels Tòpics familiars gràcies a un trasllat del romanent. De les dues opcions de (45), la comprovació de (47) mostra que l'opció de (45a) és la correcta.

- (47) $SInt > SRere > SFam / *SRere > SInt > SFam$
- a. $[_{SInt} \text{ Per què } [_{SFam} \text{ els regals } [_{SI} \text{ no els has donat a la teva germana}]]]]?$
 - b. $[_{SInt} \text{ Per què } [_{SRere} [_{SI} \text{ no els has donat a la teva germana}] [_{SFam} \text{ els regals } t_{SI}]]]]?$
 - c. $* [_{SRere} [_{SI} \text{ No els has donat a la teva germana,}] [_{SInt} \text{ per què } [_{SFam} \text{ els regals } t_{SI}]]]]?$

Tot i que SRere està plenament justificat empíricament, Frascarelli (2007) no aclareix per què considera que domina SContr (SRere > SContr).³⁵ Tanmateix, les comprovacions següents mostren que SRere domina projeccions com Squ i SPol (per a molts autors identificades amb SFoc), però que en canvi està dominada per SContr.

- (48) $SFam > Squ / *Squ > SFam \rightarrow SRere > SFam > Squ$

- a. Qui donarà això a la teva germana?
- b. * Qui a la teva germana li donarà això?
- c. A la teva germana, qui li donarà això?
- d. Qui li donarà això, a la teva germana?

- (49) $SFam > SPol / *SPol > SFam \rightarrow SRere > SFam > SPol$

- a. Sí que ha guanyat el premi.
- b. * Sí que el premi l'ha guanyat.
- c. El premi, sí que l'ha guanyat.
- d. Sí que l'ha guanyat, el premi.

- (50) $SContr (Focus) > SRere > SFam / *SRere > SContr (Focus) > SFam$

- a. POMES (i no peres), ha comprat a la botiga.
- b. POMES (i no peres), a la botiga hi ha comprat.
- c. POMES (i no peres), hi ha comprat, a la botiga.
- d. * Hi ha comprat, POMES (i no peres), a la botiga.

Finalment, queda per determinar si és SRere el que domina SMod* o, contràriament, és SMod* el que domina SRere.

- (51) a. {Malauradament / Evidentment / Probablement}, això en Joan no ho farà mai.

³⁵ Contràriament a Frascarelli (2007), Frascarelli & Hinterhölzl (2007) proposen que SContr domina SRerefons (SContr > SRere).

- b. {Malauradament / Evidentment / Probablement}, no ho farà mai, això, en Joan.
- c. No ho farà mai, {malauradament / evidentment / probablement}, això, en Joan.

L'exemple (51b) confirma l'ordre jeràrquic $SMod^* > SRere$, mentre que (51c) confirma la possibilitat de l'ordre invers ($SRere > SMod^*$). Malgrat que les dues opcions semblen possibles, l'ordre de (51b) només es pot explicar per la prominència d' $SMod^*$ respecte d' $SRere$. En canvi, els exemples de (51c) es poden explicar per un procés de topicalització dels adverbis, possibilitat que s'ha presentat prèviament en l'exemple (41c) de § 2.2.3. En conclusió, els adverbis dels exemples de (51b) s'ajunten a l'espec- $SMod$, mentre que els adverbis de (51c) ho fan a l'espec- $SFam$; per la qual cosa l'estructura definitiva de l' $SComp$ escindit és la que proposem a (52).

(52) *Versió definitiva*

[SForça [STema(*) [SInt [SContr [Mod* [SRere [SFam* [SFoc [SFin ...

Capítol 3

Les oracions exclamatives amb complementador explícit

3.1 Introducció

Els actes de parla exclamatius es poden expressar mitjançant els diferents recursos fonològics (prosòdics), lèxics, semàntics, sintàctics i pragmàtics que descrivim a (53). Aquestes característiques són independents les unes de les altres i no han de confluïr necessàriament sempre, de manera que les combinacions possibles que en sorgeixen permeten obtenir tipus diferents d'exclamacions.¹

- (53) a. *Propietats prosòdiques*: patrons prosòdics diferents del declaratiu i de l'interrogatiu. Vid. Prieto (2002) per al català, i Alonso-Cortés (1999) per al castellà.
- b. *Propietats lèxiques*: presència d'operadors que lliguen amb una variable, e.g. mots-*qu* o articles emfàtics.
- c. *Propietats sintàctiques*: frontalització (trasllat \bar{A}) i presència (optativa) de la partícula àtona *que* entre el sintagma traslladat i el verb.
- d. *Propietats semàntiques i pragmàtiques*: les oracions exclamatives són un acte de parla distint del declaratiu i de l'interrogatiu, per aquest motiu no exigeixen una resposta (Bresnan 1973) ni serveixen com a resposta a una pregunta. En canvi, poden requerir la confirmació de l'interlocutor mitjançant partícules del tipus *eh/oi*. Els SQu exclamatius són quantificadors de grau màxim que lliguen una variable, la qual cosa suposa una implicatura escalar que consisteix en expressar que s'ha superat un determinat punt de l'escala que hom quantifica, de manera que se superen les expectatives del

¹Cal diferenciar entre els actes de parla exclamatius, l'estudi dels quals pertany al domini de la pragmàtica, de les oracions exclamatives, les quals tenen unes marques formals i de significat que formen part de l'estudi de la sintaxi i la semàntica respectivament. Per a una discussió sobre l'ús d'aquests termes, *vid.* Castroviejo (2007, §§ 1–2), que es pot completar amb la distinció entre *força illocutiva* i *modalitat oracional* que proposen Zanuttini & Portner (2003).

parlant. Aquesta característica fa que es comportin com a termes de polaritat positiva (González Rodríguez 2008a, cap. 3; 2008b),² la qual cosa explica el caràcter factiu de les oracions exclamatives, és a dir, que l'emissor pressuposi la veritat del contingut proposicional (Zanuttini & Portner 2000; 2003).

En aquest capítol ens centrarem en les oracions exclamatives en què pot aparèixer un *que* àton després de l'element traslladat a l'esquerra del verb, les anomenades exclamatives-*qu* segons la classificació de Castroviejo (2004, cap. 2). Tot i que no hi ha unanimitat en les gramàtiques normatives, el català presenta obligatòriament l'ús de la partícula àtona *que* en molts contextos en què és optativa en castellà:³

- (54) a. Que bé *(que) balla!
b. ¡Qué bien (que) baila!
- (55) a. Que prim *(que) està!
b. ¡Qué delgado (que) está!
- (56) a. Quina cara *(que) té!
b. ¡Qué cara (que) tiene!
- (57) a. Quina casa *(que) tenia!
b. ¡{Vaya / Menuda / Bonita / Valiente} casa (que) tenía!
- (58) a. Quants llibres *(que) ha llegit!
b. ¡{Cuántos / Qué de} libros (que) ha leído!

En canvi, hi ha d'altres construccions exclamatives que requereixen obligatòriament el *que* tant en català com en castellà,⁴ mentre que un grup reduït de mots-*qu* exclamatius que no seleccionen complement han d'aparèixer forçosament sense, també en ambdues llengües:

- (59) a. ¡La força *(que) té, la criatura!
b. ¡Las manías *(que) tiene!
- (60) a. ¡El *(que) has arribat a patir!
b. ¡Lo (mucho) *(que) come!
- (61) a. ¡Amb el *(que) ens havia costat!
b. ¡Con lo *(que) nos ha costado!

²Aquesta propietat fa que les oracions exclamatives presentin restriccions semàntiques respecte a la negació i possibilita l'ús de la negació expletiva.

³Cf. Payrató (2002, nota 66) sobre la qüestió de l'optativitat de *que*. En aquest treball, basant-nos en el propi idiolecte i les descripcions fetes per diversos autors (e.g. Hernanz & Rigau 2006; Suñer 2007), assumim que en les exclamatives del català el *que* no és optatiu.

⁴Excepte (62a), els exemples catalans són adaptats de Payrató (2002, 1214, (65)).

- (62) a. Lo prim *(que) està!⁵
 b. ¡Lo delgado *(que) está!
- (63) a. Com (*que) balla la Maria!
 b. Cómo (*que) baila María!

Finalment, existeix un grup diferent de frases exclamatives que es construeixen amb adverbis evidencials (Gutiérrez-Rexach 2008). Aquest darrer tipus requereix obligatòriament la presència de la partícula *que* «emfàtica» (Hernanz & Rigau 2006):

- (64) Evidentment *(que) m’ho hauries d’haver dit!
- (65) ¡Por supuesto *(que) lo tengo en casa!

3.2 Els efectes sintàctics del *que* optatiu en castellà

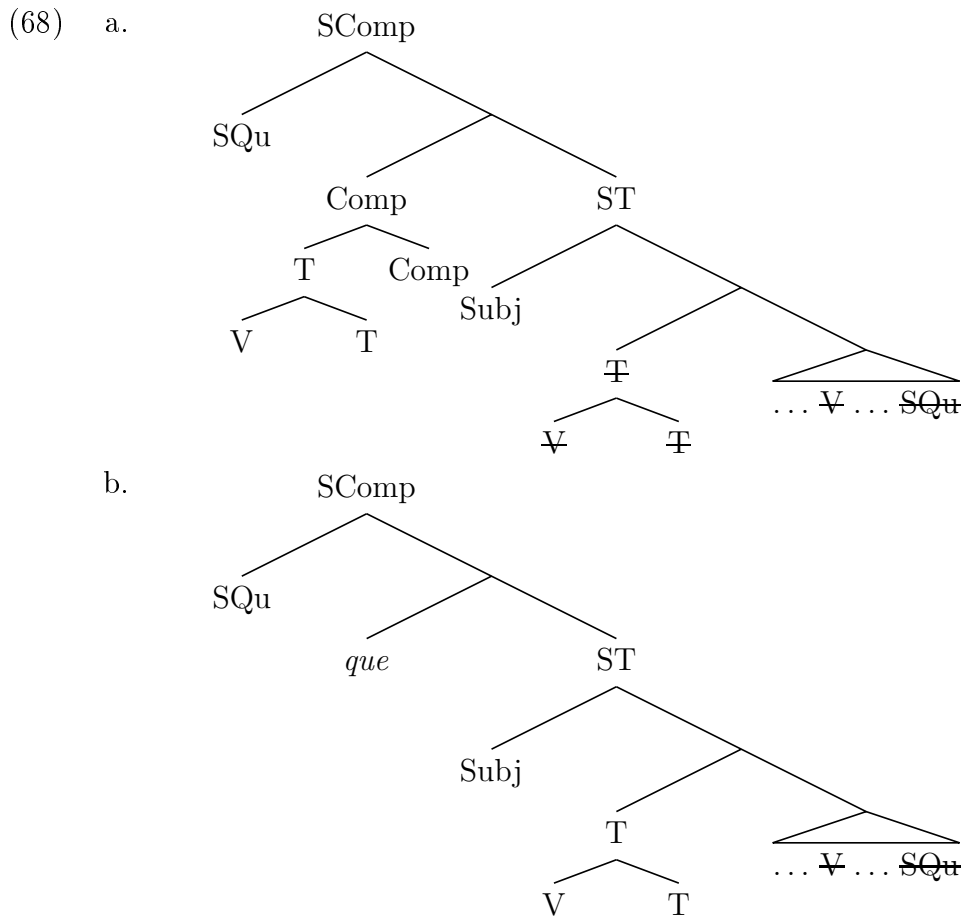
3.2.1 Introducció

L’opcionalitat del *que* en castellà té conseqüències estructurals, perquè el sintagma exclamatiu requereix adjacència amb el verb quan no apareix la partícula exclamativa; mentre que si hi ha un *que*, aleshores aparentment és possible l’ocorrència d’altres elements —com ara el subjecte— entre el verb i l’estructura formada pel sintagma frontalitzat i el *que*:

- (66) a. ¡Qué bien baila María!
 b. ¡Qué bien (*María) baila!
- (67) a. ¡Qué bien que baila María!
 b. ¡Qué bien que María baila!

La asimetria entre (66) i (67) sovint s’ha vist com un efecte de la inversió verb-subjecte (Rizzi 1996; Rodríguez Ramalle 2005), de manera que el trasllat del verb a la posició Comp⁰ fa que el subjecte situat a l’espec-ST romanguí posposat al verb, com es representa a (68a). En canvi, la presència de *que*, un Comp⁰ realitzat fonològicament que s’associa a un exclamatiu, impedeix el trasllat del verb i fa que el subjecte preverbal esdevingui gramatical, com es mostra en (68b).

⁵Les exclamatives amb *lo* neutre són incorrectes en català normatiu, tot i que són molt corrents en la llengua col·loquial possiblement per influència del castellà (cf. Martines (2010) per a una discussió sobre la diacronia del *lo* «neutre» en català).

Aquesta anàlisi presenta un problema important: en català la posposició del subjecte i la presència de *que* són sempre obligatòries, de manera que una oració com (69a) és agramatical.

(69) a. ?* Quanta gent que la Maria va haver de saludar!

b. Quanta gent que va haver de saludar la Maria!

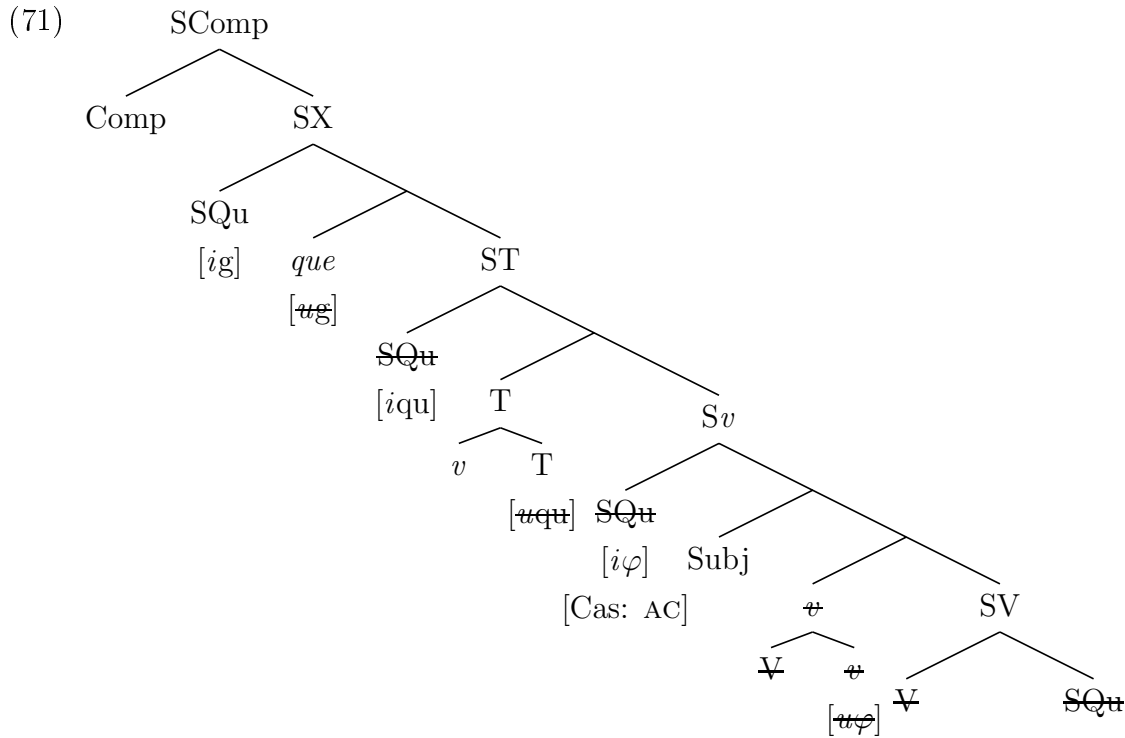
(70) a. Que bé que balla la Maria!

b. * Que bé que la Maria balla!

En aquest sentit, [Castroviejo \(2004\)](#) proposa l'anàlisi unitària de (71) per a les exclamatives-*qu* en català⁶, en què defensa que les llengües romàniques de subjecte nul mai no situen els subjectes preverbals en la posició d'espec-ST.⁷

⁶[Castroviejo \(2004, 24, \(80\)\)](#) considera que en castellà també és obligatòria la posposició del subjecte, per la qual cosa l'anàlisi de (71) es pot generalitzar per al castellà.

⁷Aquesta anàlisi es fonamenta en els treballs sobre la posició dels subjectes de [Solà \(1992\)](#) i [Rosselló \(2000\)](#), entre altres.

Per tant, com que aquesta posició roman lliure, l'autora, seguint la proposta de Barbosa (2001) sobre la derivació de les oracions interrogatives parcials, assumeix que és en l'espec-ST on se situen els mots/sintagmes-*que* per comprovar un tret-*que* no interpretable de T, la qual cosa implica que en les llengües romàniques *pro-drop* el tret $[uqu]$ no s'ha de comprovar a SComp, com generalment s'assumeix en gramàtica generativa. D'aquesta manera els sintagmes interrogatius i exclamatius queden adjacents al verb sense necessitat del trasllat de T^0 a $Comp^0$. A continuació els sintagmes-*que* exclamatius es traslladen a l'especificador d'una projecció funcional que Castroviejo anomena SX, en què es comprova el tret $[ug]$ que codifica el grau (extrem). Aquest darrer trasllat, és necessari des del punt de vista derivacional per aconseguir que les oracions interrogatives i exclamatives es diferenciïn estructuralment i, per tant, s'interpretin de manera diferent a les interfícies. Finalment, el *que* optatiu⁸ no és res més que una marca de concordança entre la categoria X i l'operador de grau inclòs a SQu.

En referència a (71), cal dir que compartim plenament la idea que les llengües romàniques *pro-drop* no assignen Cas Nominatiu mitjançant el trasllat del subjecte a la posició d'espec-ST. Així, si assumim que el subjecte roman a la seva posició temàtica o en alguna posició intermèdia dins el domini d'SI, la inversió de verb-subjecte s'explica de manera més satisfactòria i econòmica.⁹ Això permet generalitzar el PPA com un tret parametritzable de tota projecció funcional (cf. § 2.1.2) i no haver d'assumir que és un tret universal d'ST.

⁸Castroviejo considera que el *que* també és optatiu en català talment com en castellà.

⁹Un altre argument a favor d'aquesta hipòtesi és que en català és impossible l'ordre VSO, tal i com ha observat Vallduví (2002).

Per altra banda, un argument a favor del trasllat d'SQu a l'espec-ST és que T sigui una fase forta en les llengües romàniques de subjecte nul (cf. Gallego 2006). En aquest treball no valorarem aquesta possibilitat, però sí que assumim que tant els sintagmes-*qu* com els sintagmes focalitzats s'han de traslladar a l'especificador del nucli de fase que Chomsky identifica amb Comp (e.g. T segons Gallego 2006, Fin segons López 2009). També assumim que només hi ha disponible una posició d'especificador, per la qual cosa solament un element del domini d'SI es pot extreure cap a la perifèria esquerra. Això explica que, per exemple, un focus contrastiu i un SQu frontalitzats siguin incompatibles. D'aquesta manera només el sintagma situat a la vora de la fase es pot traslladar a les diferents projeccions disponibles de la perifèria esquerra per comprovar trets no interpretables.

Dit això, podem adonar-nos que hi ha una asimetria aparent entre el castellà i el català. Mentre en català l'ordre SQu + *que* + V és obligatori, en castellà el *que* és optatiu. Això ens obliga a pensar que les oracions exclamatives en castellà es poden derivar de dues maneres diferents, les quals evidentment rebran una interpretació pragmàtica també diferent.

Tot i que no hem fet una anàlisi prosòdica de les oracions exclamatives castellanes,¹⁰ hem detectat que els parlants consultats produeixen dues entonacions ben diferenciades: una que jutgem més «emfàtica» i que s'associa amb la presència de *que*, i una altra menys marcada prosòdicament que s'associa amb l'absència de *que*. Per altra banda, encara que en català sempre apareix el *que*, aquestes diferències prosòdiques també les hem notades, per la qual cosa la prosòdia esdevé l'únic element lingüístic que permet desambiguar ambdues interpretacions. Un altre aspecte que no hem pogut desenvolupar és l'estudi de les diferències interpretatives d'aquests dos tipus d'oracions. No obstant això, considerem que l'existència de dues configuracions sintàctiques diferents ha de respondre necessàriament al fet que la gramàtica codifica les diferències interpretatives mitjançant la sintaxi. Aquestes diferències pragmàtiques caldrà determinar-les en un altre treball a partir de l'anàlisi d'oracions contextualitzades en discursos reals, per la qual cosa caldrà un disseny experimental pertinent.

3.2.2 Interpolació de tòpics en castellà

Com ja s'ha presentat en el subapartat anterior, en castellà és possible l'aparició elements oracionals interpolats, a més del subjecte, entre *que* i el verb, com ara l'acusatiu de (72). Aquesta característica suposa un altre problema per a l'anàlisi de (68), però com veurem a continuació el panorama és força més complex del que sembla a priori, per la qual cosa no depèn només de la presència de *que*.

(72) ¡Qué bien *que* **los libros**_i los_i encuadernaron! [C0209]

Rodríguez Ramalle (2005, 488) considera que la posició del subjecte està relacionada amb el tipus de verb i l'estructura verbal. Concretament, com s'observa en els exemples

¹⁰Aquest aspecte ens veiem obligats a deixar-lo per a una recerca futura, així com d'altres que tractem tot seguit.

de (73)–(74), els verbs amb poc contingut semàntic —com ara els copulatius— prefereixen els subjectes posposats, mentre que les oracions amb una estructura verbal molt rica —és a dir, amb molts complements i modificadors— permeten la posició preverbal.

(73) ¡Qué guapa que está esta niña!

(74) ¡Cuánta gente que María tuvo que saludar ayer en el banquete de celebración de su compromiso!

(75) a. ¡Qué bien que ha cantado esta noche la Bayo!

b. ¡Que bien que la Bayo ha cantado esta noche!

(Rodríguez Ramalle 2005, 488)

En referència a exemples del tipus de (72) i de (75), De la Mota (1995, 284–285, nota 82) assenyala que no tots els elements exclamatius són interns a l'oració, de manera que hi ha un contrast entre les seqüències amb *que* i sense *que*, com mostren els exemples de (76), tot i que hi ha casos en què només és possible una única lectura, com en (77):

(76) a. ¡Qué bien que los encuadernaron! [C0203]

✓Lectura 1: «los encuadernaron bien.»

✓Lectura 2: «está bien que los encuadernasen.»

b. ¡Qué bien los encuadernaron! [C0204]

✓Lectura 1: «los encuadernaron bien.»

✗Lectura 2: «está bien que los encuadernasen.»

(77) a. ¡Qué deprisa que trabaja Pepe! [C0206]

✓Lectura 1: «trabaja bien/rápido.»

✗Lectura 2: «está bien que trabaje.»

b. ¡Qué deprisa trabaja Pepe! [C0205]

✓Lectura 1: «trabaja bien/rápido.»

✗Lectura 2: «está bien que trabaje.»

Segons De la Mota «[e]stos contrastes indican que existe una relación entre el ámbito que puede adquirir un elemento exclamativo, el contenido léxico del mismo y la presencia de complementador [–Qu–] en la oración. De hecho, parece existir una restricción que impide la extracción del exclamativo si se encuentra presente un elemento tematizado» (De la Mota 1995, 284, nota 82). Per aquest motiu, malgrat la presència de *que*, l'exemple (78b) és agramatical perquè no permet una lectura externa a l'oració que en legitimi l'extracció, en canvi és correcte (72) amb la lectura 2 de (76a).

(78) a. ¡Qué deprisa que encuadernaron los libros! [C0207]

b. * ¡Qué deprisa que los libros los encuadernaron! [C0208]

En realitat, quan una oració exclamativa s'interpreta amb la lectura 2 ens trobem davant d'una exclamativa predicativa. Es tracta d'un predicat adverbial (e.g. *qué bien*) que selecciona un subjecte en forma d'oració subordinada substantiva (cf. Casas 2004,

§ 1.3; Bosque & Gutiérrez-Rexach 2009, 724–725). Amb la proferència d’una exclamativa predicativa el parlant posa de manifest la satisfacció que sent pel fet que expressa l’oració substantiva. En definitiva, aquest tipus d’exclamatives es deriven mitjançant una estructura sintàctica diferent de les que estudiem en aquest capítol, de manera que la conjunció que encapçala l’oració subordinada és un autèntic complementador, és a dir, una partícula subordinadora.¹¹

Les característiques sintàctiques que defineixen les exclamatives predicatives són la possibilitat de negar l’oració subordinada i que el verb pot estar en mode subjuntiu (cf. les predicatives de (79) amb les no predicatives de (80)).

- (79) a. ¡Qué bien(,) que (no) los encuadernaron!
 b. ¡Qué bien(,) que (no) los hayan encuadernado!
- (80) a. ¡Qué bien (*no) los encuadernaron!
 b. * ¡Qué bien los hayan encuadernado!

D’altra banda, com es pot comprovar en els exemples següents, la interpolació de dislocacions a l’esquerra entre el sintagma exclamatiu i el verb resulta agramatical per a molts parlants de castellà, però per a d’altres resulten perfectament acceptables en un test de gramaticalitat:

- (81) a. ✗/✓ ¡Cuántas cosas que a tu hermana le han regalado!
 b. ✗/✓ ¡Qué libro que a tu hermana le han regalado!
 c. ✗/✓ ¡Cuántas cosas que en París hemos comprado!

En referència a aquesta mena d’exemples, convé assenyalar la asimetria entre els subjectes preverbals i les dislocacions a l’esquerra (amb represa de clític), la qual ens resulta estranya si acceptem que els primers també són dislocacions a l’esquerra i, per tant, no se situen en l’espec-ST. Concretament ens referim a la possibilitat, més acceptada per la majoria de parlants, d’interpol·lar el subjecte entre *que* i el verb, contràriament al que passa amb la resta de les dislocacions a l’esquerra (cf. (74) amb (81)).

¹¹Els exemples (i)–(ii) mostren casos en català en què aparentment apareixen elements interpolants entre el *que* i el verb. La característica principal que diferencia els exemples catalans dels castellans és que tenen sempre el verb en subjuntiu i són agramaticals en indicatiu, com es mostra en (iii), tot i que amb el verb *haver-hi* són més acceptables, com es pot comprovar en (iv).

- i. Que bé(,) que als teus pares els hagi agradat! (cf. cast. ¡Qué bien(,) que a tus padres les haya gustado!)
- ii. Que bé(,) que a Girona no hi hagi huracans! (cf. cast. ¡Qué bien(,) que en Gerona no haya huracanes!)
- iii. ?* Que bé(,) que als teus pares els ha agradat! (cf. cast. ¡Qué bien(,) que a tus padres les ha gustado!)
- iv. ?? Que bé(,) que a Girona no hi ha huracans! (cf. cast. ¡Qué bien(,) que en Gerona no hay huracanes!)

La solució a aquest problema la podem trobar en Casas (2004). Aquest autor presenta diversos casos ambigus en què el *que* exclamatiu («expletiu» en la seva terminologia) es pot interpretar com un relatiu. Així, (82) pot rebre les dues interpretacions de (83), de manera que quan rep la interpretació de (83a) el *que* s'ha d'interpretar com un relatiu, mentre que si rep la interpretació de (83b) s'ha d'interpretar com un expletiu. La interpretació de *que* relatiu és fa evident en un context com el de (84).

(82) ¡Cuánta gente que bebe! [C0212]

(83) a. ¡Cuánta gente borracha!
b. Bebe mucha gente.

(84) ¡Cuánta gente que bebe se olvida de pagar! [C0213]

La interpretació d'aquest tipus d'oracions com a relatives no presenta cap problema, atès que el nom que encapçala una exclamativa es pot modificar sense problemes (*vid.* (85)). A més, una evidència clara que es tracta d'una oració relativa és que aquesta es pot ometre (*vid.* (86)):

(85) ¡[SQu Cuántas [noches [sin dormir]]] pasamos cuando nació el niño! [C0214]

(86) ¡Cuánta gente (que bebe) (que) se olvida de pagar!

Segons el nostre parer, els parlants que accepten els subjectes preverbals ho fan perquè interpreten aquestes oracions com a relatives sense gaire dificultats, de manera que l'oració de relatiu encapçalada pel subjecte preserva l'ordre no marcat Subj-V de les oracions declaratives. Per contra, les dislocacions a l'esquerra no esdevenen tan transparents i molts parlants no les interpreten com a relatives,¹² per la qual cosa les consideren agramaticals.

Per altra banda, aquesta interpretació de les dades explica l'observació de Rodríguez Ramalle en referència a la complexitat estructural del predicat verbal. Les oracions formades per verbs copulatius difícilment es poden interpretar com a oracions de relatiu ja que l'SQu frontalitzat sol ésser un atribut adjectival, mentre que una oració semànticament i sintàcticament més complexa pot rebre aquesta interpretació amb més facilitat, ja que l'SQu frontalitzat pot contenir fàcilment un SN.

Finalment, hem de remarcar que la interpolació de tòpics és considerada gramatical per tots els parlants en exemples com (87), en què en el lloc del mot-*qu* apareix un adjectiu avaluatiu¹³ gramaticalitzat (*menudo*, *valiente*, *bonito*) o una interjecció de verbal

¹²Caldria més recerca sobre aquest aspecte, ja que possiblement els parlants que no accepten les oracions de (81) ho fan per motius contextuals, ja que les interpreten com a oracions exclamatives mal formades perquè no les poden interpretar com a oracions de relatiu en no existir un context discursiu adequat que legítimi el tòpic preverbal. Malauradament aquest és un aspecte que no podem abarcar en el present treball.

¹³Els adjectius avaluatius es caracteritzen per la possibilitat de formar expressions exclamatives sense verb (Munaro 2006):

i. ¡Qué bonita, esta historia!

(*vaya*).¹⁴ L'absència de la partícula exclamativa no permet la interpolació del tòpic i obliga a dislocar-lo a la dreta o fa que es generi com un focus postverbal.

- (87) a. ¡Menudas setas *(*que*) **a tu hermano**_i le_i han regalado! [C0202]
 b. ¡Vaya casa *(*que*) **tu hermana** se ha comprado!
- (88) a. ¡Menudas setas le han regalado(,) **a tu hermano**!
 b. ¡Vaya casa se ha comprado **tu hermana**!

Aquest darrer tipus d'oracions exclamatives no permeten interpretar el *que* com un relatiu. Compareu (89) amb (90):

- (89) ¡Cuántas setas que a tu hermano le han regalado no son comestibles!
- (90) * ¡Menudas setas que a tu hermano le han regalado no son comestibles!

3.2.3 Conclusions

En els subapartats anteriors hem desenvolupat la possibilitat que les oracions exclamatives en castellà que contenen la partícula *que* puguin interpolar elements oracionals entre el *que* i el verb. Una anàlisi detallada de les dades ens ha permès descartar aquesta possibilitat en els casos d'SQu frontalitzats, de manera que les oracions exclamatives que superficialment ofereixen aquesta estructura en realitat responen a dues estructures ben diferents: (i) oracions exclamatives predicatives, en què un predicat adverbial exclamatiu selecciona una oració subordinada substantiva; i (ii) sintagmes exclamatius amb un component nominal que seleccionen una oració de relatiu com a complement.

Els únics elements oracionals que permeten la interpolació de tòpics entre la partícula exclamativa *que* i el verb són els sintagmes exclamatius sense morfologia-*qu*.

3.3 Evidències interlingüístiques sobre la posició de la partícula exclamativa

La possibilitat d'interpol·lar una dislocació a l'esquerra (amb clític de represa) entre el sintagma exclamatiu i el verb, que hem vist per a les oracions exclamatives sense

ii. ¡Qué valiente, este chico!

¹⁴Aquest tipus de sintagmes exclamatius els anomenarem «sense morfologia-*qu*», seguint [Hernanz \(2001\)](#). Segons aquesta autora, els adjectius avaluatius d'aquestes construccions són termes neutres que adopten una interpretació valorativa i denoten una qualitat en grau extrem, de manera que disposen d'un tret [*i*qu] sense manifestació morfològica, que ve induït pel seu valor semàntic. Cf. [Hernanz \(2001, § 3.2\)](#) per a una descripció detallada de les propietats d'aquest tipus de sintagmes exclamatius.

morfologia-*qu* del castellà, recorda l'estructura de les oracions exclamatives del vènet,¹⁵ el milanès¹⁶ i l'italià col·loquial.^{17, 18}

Els exemples de (91)–(93) mostren que en vènet i en milanès el complementador *che* ‘que’ és obligatori, com també passa en català, alhora que (91a) i (92a) exemplifiquen la agramaticalitat de la inversió verb-subjecte.

- (91) a. Che stufo {che te si / *si-to}!
 que cansat {que CL.NOM.2.SG ets / *ets-CL.NOM.2.SG}
 ‘Que cansat que estàs!’
 b. Che libro che te lezi!
 que llibre que CL.NOM.2.SG llegeixes
 ‘Quin llibre que llegeixes!’
 c. Che bela casa che se ga fato Giorgio!
 que bonica casa que se ha fet Giorgio
 ‘Quina casa més bonica que s’ha fet en Giorgio!’
(Vènet, dialecte paduà)
- (92) a. Che alt {che l’ é / *é-lo} diventà!
 que alt {que CL.NOM.3.M.SG és / *és-CL.NOM.3.M.SG} esdevingut
 ‘Que alt que s’ha fet!’
 b. Che (bela) casa che ’l se à fat!
 que (bonica) casa que CL.NOM.3.SG se ha fet
 ‘Quina casa (més bonica) que s’ha fet!’
(Vènet, dialecte de Belluno)
- (93) Che bèll che l’ è diventà!
 Que bell que CL.NOM.3.M.SG és esdevingut
 ‘Que guapo que s’ha fet!’
(Milanès)

¹⁵Per a una descripció completa de les oracions exclamatives en vènet, *vid.* Benincà (1996) i Zanuttini & Portner (2000; 2003) per al paduà, i Munaro (2003) per al dialecte de Belluno. Per qüestions d’espai, en aquest treball no tindrem en compte ni les exclamatives amb *quanto* (+ Adj/N) ni les exclamatives amb negació expletiva quan presenten inversió verb-subjecte i absència de partícula exclamantiva (Benincà 1996, 32–38; Zanuttini & Portner 2000, § 5.1).

¹⁶Atès que els exemples de Vai (1999) presenten diverses incoherències ortogràfiques que en dificulten la comprensió, hem decidit de normalitzar-los segons l’ortografia clàssica milanesa (Bajini 1997).

¹⁷El terme *italià col·loquial* fa referència a la varietat de la llengua italiana (estàndard) parlada en un nivell estilístic espontani a les regions de la Itàlia septentrional. Precisament és en aquests territoris on es parlen les llengües gal·loitalianes milanesa i vèneta, entre altres.

¹⁸Al llarg d’aquesta secció, els exemples que citem són de Benincà (1996) i Zanuttini & Portner (2000; 2003) per al paduà, Munaro (2003) per al dialecte de Belluno, Vai (1999) per al milanès, i Benincà (1995) i Zanuttini & Portner (2003) per a l’italià col·loquial. Per comoditat, hem optat per no identificar l’autoria dels exemples perquè, o bé només un autor ha tractat aquella varietat lingüística, o bé els exemples es repeteixen en els diversos treballs citats suara.

A diferència del català, i com passa en les exclamatives sense morfologia-*qu* en castellà, en els exemples de (94)–(97) s’aprecia com poden aparèixer dislocacions a la dreta amb represa de clític entre el sintagma-*qu* i el verb. En referència a aquesta característica, la diferència amb el castellà rau en què el complementador manté l’adjacència amb el verb i no pas amb el sintagma exclamatiu.¹⁹

- (94) a. Che bel libro, a to sorela, che i ghe ga regalà!
 que bonic llibre, a teva germana, que CL.NOM.3.PL li ha regalat
 ‘Quin llibre més bonic que li han regalat, a la teva germana!’
 b. Quanti bei vestiti, a to sorela, che i ghe ga regalà!
 quants bonics vestits, a teva germana, que CL.NOM.3.PL li ha regalat
 ‘Quants vestits bonics que li han regalat, a la teva germana!’
 (*Vènet, dialecte paduà*)
- (95) a. Che bei vestiti, to sorela, che la à comprà!
 que bonics vestits, teva germana, que CL.NOM.3.F.SG ha comprat
 ‘Quins vestits més bonics que s’ha comprat, la teva germana!’
 b. Quanti bei vestiti, to sorela, che la à comprà!
 quants bonics vestits, teva germana, que CL.NOM.3.F.SG ha comprat
 ‘Quants vestits bonics que s’ha comprat, la teva germana!’
 (*Vènet, dialecte de Belluno*)
- (96) Che bèll liber, a la tóa sorèlla, che gh’ hann regalà!
 que bonic llibre, a la teva germana, que li han regalat
 ‘Quin llibre més bonic que li han regalat, a la teva germana!’
 (*Milanès*)
- (97) Che bel libro, a tua sorella, che (le) hanno regalato!
 que bonic llibre, a teva germana, que (li) han regalat
 ‘Quin llibre més bonic que li han regalat, a la teva germana!’
 (*Italià*)

En referència a la presència de la partícula *che*, el cas de l’italià presenta algunes diferències respecte al vènet i el milanès. Segons Benincà (1995, 138), la presència del complementador és obligatòria amb el verb *essere* ‘ésser’ i el mot-*qu che*, com es mostra en els exemples (98) i (99).

- (98) Che alto *(che) è!
 ‘Que alt que és!’
- (99) Che bravo professore *(che) è!
 ‘Que bon professor que és!’

¹⁹El milanès presenta certa variació idiolectal, ja que hi ha parlants que accepten que la partícula sigui adjacent al SQu i no al verb, com passa en castellà: *Che bèll liber che, a la tóa sorèlla, gh’hann regalà!* (Vai 1999, (47)).

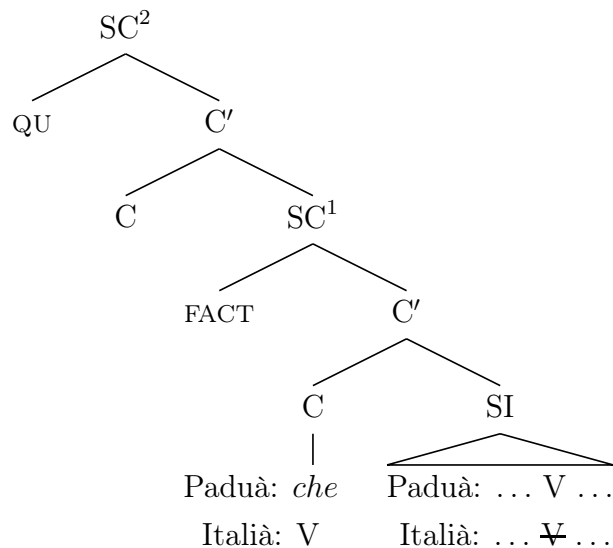
D'altra banda, [Zanuttini & Portner \(2003, § 6.1\)](#) argumenten que l'obligatorietat del complementador en italià està associada als sintagmes-*qu* que només poden ésser exclamatius (cf. (100a) i (100b)), mentre que la agramaticalitat de *che* s'associa als sintagmes-*qu* que tant poden ésser exclamatius com interrogatius (cf. (101a) i (101b)). Finalment, aquests dos autors determinen que el cas dels SQu formats per *che* + N són un cas intermedi en què el complementador és optatiu (cf. (102)), a causa d'una ambigüitat en l'estructura morfològica del sintagma.²⁰

- (100) a. Che alto che è!
b. * Che alto è?
- (101) a. Quanti libri (??che) ha comprato!
b. Quanti libri ha comprato?
- (102) Che libri(, a tua sorella,) (che) le hanno regalato!

Concretament proposen que hi ha dos tipus de sintagmes-*qu* exclamatius: els que contenen el morfema «E-ONLY» (que representen amb la lletra ϵ) i els que no el contenen. Per exemple, en anglès el morfema ϵ es correspondria a *very* en [SQu *how very many books*], mentre que en italià es correspondria al morfema *t-* del mot *tanti* en [SQu *che tanti libri*]. De manera semblant, els sintagmes-*qu* encapçalats per *che* i que no contenen *tanto* han de tenir un morfema ϵ abstracte (e.g. *che* $\emptyset_{[\epsilon]}$ *libri*), que és l'origen de l'ambigüitat (cf. [Castroviejo 2006](#)).

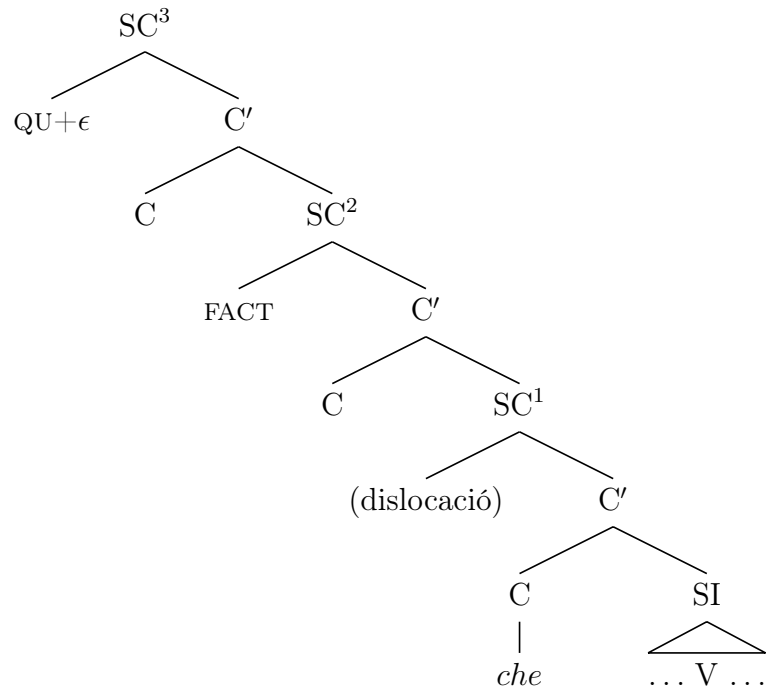
D'altra banda, des d'un punt de vista sintàctic, Zanuttini & Portner proposen les configuracions sintàctiques de (103) per al paduà i l'italià.

- (103) a. Exclamatives I

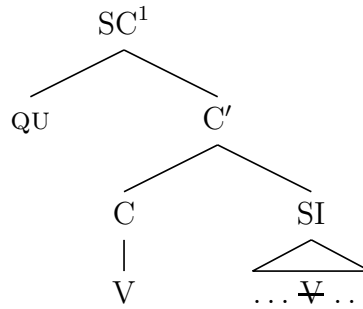

²⁰Interpretem que [Zanuttini & Portner \(2003\)](#) consideren l'optativitat de *che* en italià com la manifestació de dues opcions idiolectals causades per l'ambigüitat morfològica durant el procés d'adquisició, per la qual cosa hi ha parlants que no accepten la partícula *che* associada a l'SQu format per *che* + SN, mentre que per a d'altres és sempre obligatòria.

b. Exclamatives II

c. Interrogatives

En (103b) es representa l'anàlisi de les oracions exclamatives que contenen el morfema ϵ , de manera que el sintagma exclamatiu se situa en l'espec-SC³, mentre que en l'espec-SC² hi ha un operador factiu (FACT) que permet d'interpretar l'oració com a exclamativa. Les dislocacions a l'esquerra s'interpreten com a adjunts d'SC¹, el nucli del qual és el complementador *che* realitzat fonològicament. En canvi, a (103a), que representa les oracions exclamatives sense el morfema ϵ , el sintagma exclamatiu se situa en l'espec-SC² i FACT en l'espec-SC¹, la qual cosa impedeix que s'ajuntin dislocacions a l'esquerra entre el sintagma-*qu* i el complementador situat al nucli de C¹. Per contrastar amb les oracions interrogatives, Zanuttini & Portner proposen l'anàlisi de (103c), que implica el trasllat del verb a Comp⁰ i que els sintagmes-*qu* interrogatius se situïn en l'espec-SC¹. Amb aquestes anàlisis, els autors no fan una anàlisi cartogràfica detallada ni proposen la naturalesa de les operacions de trasllat que se suposen que afecten l'SQu i el V, sinó que només posen de manifest que cal que hi hagi una estructura extra en les oracions exclamatives perquè es pugui interpretar l'operador factiu.

Amb la finalitat de millorar els dèficits de les anàlisis anteriors, a (104) posem en

contrast l'ordre dels mots en les varietats lingüístiques vistes fins ara per caracteritzar les oracions exclamatives:

- (104) a. **Català:** SQu > *que* > verb ... (> dislocació a la dreta).
 b. **Castellà:**
 i. SQu > (*que* >) verb ... (> dislocació a la dreta).
 ii. {*vaya* / *menudo* / *valiente* / *bonito*} + SN > {(que >) / *que* > (dislocació a l'esquerra >)} verb ... (> dislocació a la dreta).
 c. **Vènet:** SQu > (dislocació a l'esquerra >) *che* > (clític de subjecte >) verb ... (> dislocació a la dreta).
 d. **Milanès:** SQu > (dislocació a l'esquerra >) *che* > (clític de subjecte >) verb ... (> dislocació a la dreta).
 e. **Italià col·loquial:** SQu > (dislocació a l'esquerra >) (*che* >) > verb ... (> dislocació a la dreta).

En referència a (104), cal matisar que la presència de la dislocació a la dreta impossibilita la presència de la dislocació a l'esquerra, per la qual cosa hem d'analitzar ambdues construccions a partir d'una mateixa posició sintàctica, és a dir, que els dos tipus de dislocacions són sintagmes situats a l'espec-SFam (cf. § 2.2.4). La diferència rau en què la dislocació a la dreta implica un trasllat del romanent a l'espec-SRere.

Pel que fa al vènet i al milanès, en aquestes llengües només hi pot aparèixer una dislocació a l'esquerra interpolada entre SQu i el complementador si l'SQu és *complex*, per la qual cosa els SQu formats per un sol mot (i.e. SQu *senzills* o mots-*qu*) només permeten dislocacions a la dreta.²¹ Fixem-nos en els exemples següents del dialecte de Belluno (Munaro 2003):

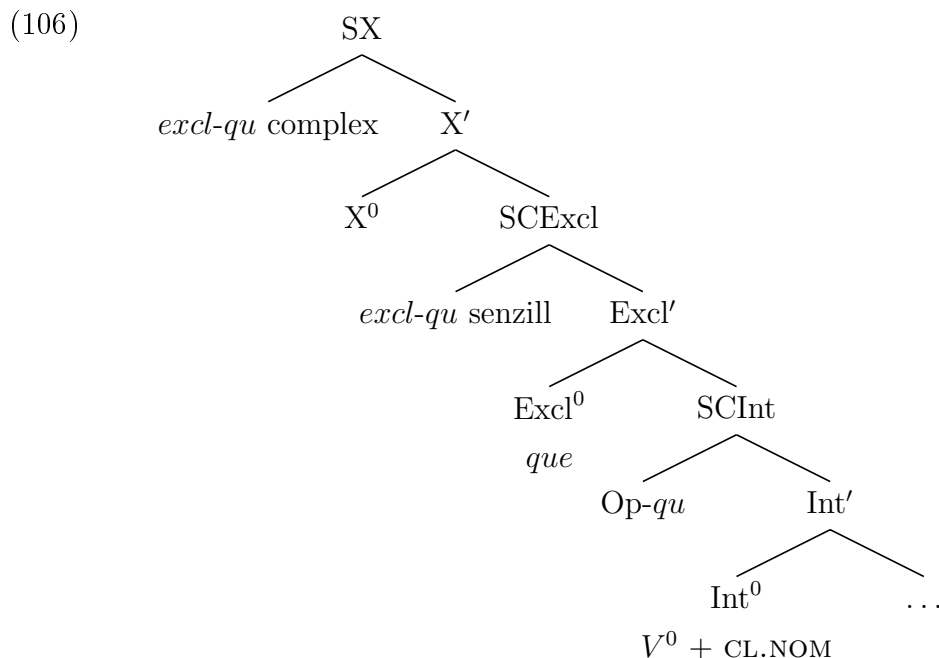
- (105) a. A chi che l'é 'ndat a dir-ghe-la, sta roba!
 b. * A chi, sta roba, che l'é 'ndat a dir-ghe-la!
 c. ? Sta roba, a chi che l'é 'ndat a dir-ghe-la!
 'A qui l'ha anada a dir, aquesta cosa!'

Arran de la asimetria entre SQu senzills i complexos (cf. (95a) amb (105)), Munaro (2003, 144–145) proposa l'anàlisi de (106), en què SX és la projecció que allotja els SQu exclamatius complexos, SCExl la que allotja els SQu exclamatius senzills i SCInt

²¹En català, a diferència del vènet, només són possibles oracions exclamatives amb SQu senzills amb *com* i *quant*, de manera que la resta són agramaticals (Castroviejo 2004):

- i. * Qui (que) ha convidat la Isabel!
 ii. * Què (que) portes per menjar!
 iii. * On (que) viu en Batman!
 iv. * Quan (que) has arribat!
 v. * Per què (que) ha plorat la Magdalena!

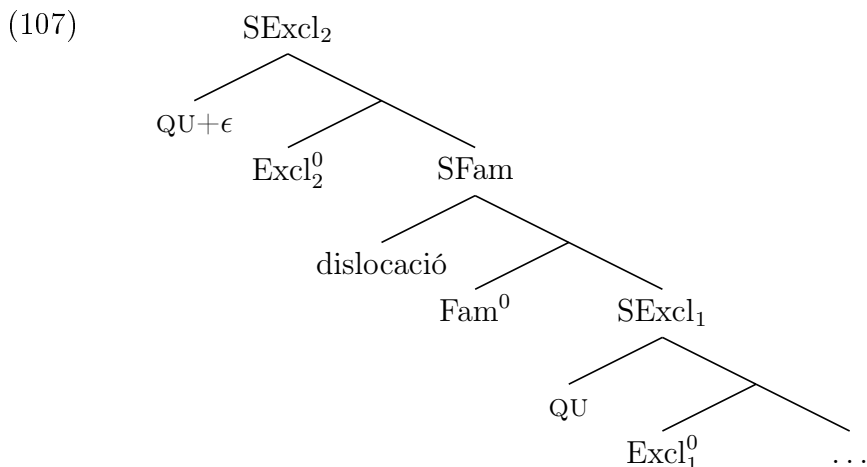
la que allotja els operadors interrogatius. L'anàlisi de (106) mostra la jerarquia de les projeccions que allotgen sintagmes-*qu* (interrogatius o exclamatius) en el vènet de Belluno, però no pretén ésser una cartografia completa de les oracions analitzades per Munaro, ja que no hi apareix, per exemple, cap STòp entre SX i SCExcl.

Les anàlisis de (103) i (106) presenten semblances. Per una banda, Munaro proposa una projecció més alta (SX) en què s'allotgen els Squ exclamatius complexos, oposada a una projecció més baixa (SCExcl) que allotja els Squ exclamatius senzills. Per l'altra, Zanuttini & Portner també distingeixen entre una projecció més alta ($SC^3 \approx SX$) d'una projecció més baixa ($SC^2 \approx SCExcl$), però recorren al morfema ϵ per argumentar la distinció, de manera que en italià col·loquial un Squ complex com *quanti libri* s'ajunta a la projecció més baixa (i.e. SC^2), posició en la qual no podria aparèixer una dislocació a l'esquerra interpolada entre l'SQu i el verb.

Malgrat les diferències, ambdues propostes es poden unificar si argumentem que la distinció no és entre Squ senzills o complexos, si no per la presència d'un tret morfològic, e.g. ϵ , que es parametriza de manera diferent en cada llengua.²² D'aquesta manera, els Squ complexos del vènet com *quanti bei vestiti* inclourien el tret ϵ , mentre que en italià caldria recórrer a la construcció *che bei vestiti* per tenir la mateixa interpretació. Per unificar aquests dos enfocaments proposem l'anàlisi següent:

²²És semblant amb el que passa amb els mots/sintagmes interrogatius, els quals es poden situar en una posició baixa de la perifèria esquerra —identificada sovint amb SFoc i que es caracteritza per requerir la inversió verb-subjecte—, o en una posició alta que Rizzi (2001) ha anomenat SInt, la qual no requereix la inversió verb-subjecte.

La configuració de (107) es pot explicar gràcies a la comprovació d'un tret $[u\epsilon]$ a SExcl₁ i d'un tret $[u\epsilon]$ a SExcl₂, de manera que només els Squ que presenten el tret interpretable $[\epsilon]$ en llur estructura morfològica poden traslladar-se a la posició d'espec-SExcl₂.²³

3.4 Definició formal del Sintagma Excl₁

3.4.1 Introducció

La posició d'espec-SExcl₁ és possiblement on s'ajunten tant els sintagmes-*qu* exclamatiu com els interrogatius per satisfer el PPA d'SExcl₁ després de comprovar el tret $[uqu]$. Si això és així, ens trobem davant d'una categoria que codifica les forces il·locutives interrogativa i exclamativa, cosa que explica les semblances i les diferències entre aquests dos tipus d'oracions: per una banda, l'ús de mots/sintagmes-*qu*; per l'altra, en una llengua com el vènet, la presència del complementador en les exclamatives i el trasllat del verb en les interrogatives. Aquestes diferències suposen que Excl₁⁰ compta amb diverses peces lèxiques alternatives en el lèxic amb diferents propietats morfològiques, les quals codifiquen forces il·locutives diferents.

La hipòtesi d'identificar SExcl₁ amb una categoria que codifica la força il·locutiva exclamativa és coherent amb les propostes cartogràfiques d'autores com Haegeman (2004; 2006) i Mata (2005), les quals proposen que Força⁰ s'ajunta a la derivació justament després de projectar SFin, en la part baixa de la perifèria esquerra.

D'altra banda, l'SForça entès com el planteja Rizzi (1997) és cada vegada més qüestionat en la recerca cartogràfica, perquè hi ha indicis que no està suficientment motivat. En aquest sentit, Ledgeway (2009) proposa una estructura de l'SComp escindit

²³Atès que no en tenim cap evidència, les etiquetes Excl₁ i Excl₂ no les considerem categories portadores d'un tret interpretable $[+exclamatiu]$, sinó que només les utilitzem per identificar la posició relativa dels sintagmes-*qu* exclamatiu dins l'estructura oracional. En les seccions següents (§§ 3.4–3.5) ens centrarem en identificar els possibles trets que codifiquen SExcl₁ i SExcl₂.

(109) *Perifèries generades segons el tipus d'oració*

a. Oració adverbial central:	Sub			Mod*		Fin
b. Oració adverbial perifèrica:	Sub	Tòp*	Focus		Força	Fin
c. Oració matriu:		Tòp*	Focus	Mod*	Força	Fin
d. Oració completiva						
d'un predicat factiu:	Sub			Mod*		Fin
e. Oració completiva						
d'un predicat de llengua:	Sub	Tòp*	Focus	Mod*	Força	Fin

En (109) es mostren algunes de les asimetries estructurals identificades en diversos treballs de Haegeman.²⁷ La idea defensada és que els diferents tipus d'oracions desenvolupen perifèries estructuralment diferents segons si tenen força il·locutiva o no en tenen. D'aquesta manera, en una oració en què no es projecta SForça tampoc no es poden projectar STòp i SFocus (i.e. els nostres STema i SContr). Per tant, si el factor limitant és SForça, aleshores segons la Asimetria de Fusió de Di Sciullo & Isac (2008) —cf. (14) en el cap. 2— Força⁰ s'ha d'ajuntar abans que Tòp⁰ o Focus⁰.²⁸

3.4.3 Evidències entorn de la posició d'SForça

Com acabem de dir suara, les oracions subordinades sovint no tenen força il·locutiva. Una prova d'això és la impossibilitat de subordinar oracions exclamatives o interrogatives per part de predicats factius o volitius, contràriament del que passa amb els *verba dicendi*:

- (110) a. Lamenta que ens comprem una casa tan gran.
b. *Lamenta (que) quina casa tan gran que ens comprem.
c. *Lamenta (que) quina casa ens comprem.
- (111) a. Volia que ens compréssim una casa molt gran.
b. *Volia (que) quina casa que ens comprem.
c. *Volia (que) quina casa ens comprem.
- (112) a. Diu que ens hem comprat una casa ben gran.
b. Diu (que) quina casa tan gran que ens hem comprat.
c. Diu (que) quina casa ens comprem.

Tot i que els exemples de (110)–(111) no tenen força il·locutiva, hi apareix la partícula subordinadora *que*, situada al nucli d'SForça segons l'enfocament de Rizzi. Aquesta

²⁷L'ordre jeràrquic que proposem entre Mod* i Força el justifica Mata (2005, 60–64), que descarta la proposta de Haegeman (2006) d'unificar-los en una única projecció anomenada «Deixi del parlant», la qual permet ancorar la proposició al parlant.

²⁸La relació entre la Asimetria de Fusió i la impossibilitat d'ajuntar determinades projeccions funcionals si no s'ajunta Força⁰ cal que sigui refinada en un estudi teòric exhaustiu. De totes maneres, amb això volem aportar indicis teòrics que a priori donen suport a la proposta de Haegeman.

contradicció és un element a favor de les anàlisis que postulen l'existència d'una partícula subordinadora independent de la força il·locutiva (i.e. Sub⁰).

Una evidència de la manca de força il·locutiva en les oracions subordinades i la impossibilitat de projectar STema l'obtenim de la llengua asturiana. Fixem-nos en les dades següents:

- (113) a. **Lo poco que tuviera_i** echáralo_i en vino.
 b. **Tol mundu** *lu* conocía.
 c. Salió-y, por embargo, un inesperáu protector: don Pelayo, al que **Fraumundo** *lu* encamentara primero de morrer por ver de copia-y toles cróniques de dómines pasaes nun solu llibru [...]
 d. Parezme que yá dixi que **Ros** llevábase mucho bien colos nenos.
 (González 2009)

Els exemples (113a) i (113b) es corresponen a dues oracions matriu en asturià. En la primera s'aprecia com el clíctic *lo* apareix en una posició enclítica al verb, mentre que en la segona *lu* és proclític. La posició no marcada dels clíctics en asturià es considera que és l'enclítica, de manera que la posició proclítica ha d'estar induïda per la presència d'un element preverbal de naturalesa focal o quantificacional. En (113a), el sintagma preverbal és una dislocació a l'esquerra situat a l'espec-STema, mentre que en (113b) el subjecte és un sintagma quantificat frontalitzat associat a alguna posició de focus no contrastiu.

Contràriament al que passa en les oracions matriu, en les oracions subordinades la posició proclítica és més habitual perquè no es projecta STema. L'exemple (113c) conté una oració subordinada de relatiu, de manera que el subjecte preverbal no es pot interpretar com un STema²⁹ i, per tant, permet que *lu* sigui proclític. En canvi, en l'exemple (113d) hi apareix un verb de llengua (*dixi*) que selecciona una oració completiva quasi-matriu. Com es mostra en (109), les oracions quasi-matriu tenen una perifèria esquerra amb una estructura semblant o idèntica a la de les oracions matriu, de manera que la presència d'un STema (el subjecte *Ros*) fa obligatòria l'enclisi de *se*.³⁰

Les dades anteriors permeten comprovar l'existència d'una asimetria estructural entre les oracions (quasi-)matriu i la majoria d'oracions subordinades, la qual s'atribueix a la presència o l'absència de força il·locutiva. No obstant això, les dades de l'asturià no constitueixen cap prova de la posició d'aquesta projecció dins l'estructura oracional. Sortosament, les partícules enunciatives de l'occità gascó ofereixen una evidència clara de la posició de Força⁰:

- (114) a. Maria **qu'** a legut lo libe.
 Maria ENC.DECL ha llegit el llibre
 'La Maria ha llegit el llibre.'

²⁹L'interpretem com un SFam, un tipus de tòpic que no bloqueja la proclisi en asturià.

³⁰Per a una ampliació del funcionament de la sintaxi dels clíctics en asturià es pot consultar González (2007) i Fernández-Rubiera (2009).

- b. **E** vòu viéner Pèir?
 ENC.INT vol venir Pere
 ‘Vol venir en Pere?’
- c. **Be** m’ agrada la toa pelha!
 ENC.EXCL me agrada la teva vestit
 ‘(Com) m’agrada el teu vestit!’

(Morin 2005)

La distribució de les partícules enunciatives en els diferents tipus d’oracions subordinades també permet observar asimetries que tenen correspondència directa amb les observades en l’asturià (González 2009), la qual cosa esdevé una evidència de la relació amb la força il·locutiva:

- (115) a. Ne pensi pas que Pèir **qu’** ei un pèc.
 no penso pas que Pere ENC.DECL és un idiota.
 ‘No penso pas que en Pere és un idiota.’
- b. Ne sèi pas on lo gat **e** s’ ei estujat.
 no sé pas on el gat ENC se és amagat
 ‘No sé pas on s’ha amagat el gat.’

(Morin 2005)

L’exemple (115a) conté una oració subordinada quasi-matriu seleccionada pel verb epistèmic *pensar*. Com també passa en asturià, la sintaxi d’aquestes oracions complementives és com la d’una oració matriu, de manera que apareix un enunciatiu declaratiu davant del verb (*que*). Per contra, en l’oració de relatiu de (115b) apareix un enunciatiu no declaratiu (*e*) propi de les oracions subordinades. Curiosament, aquest *enunciatiu* coincideix amb el de les oracions interrogatives totals, la qual cosa no vol dir que les oracions subordinades tinguin una força il·locutiva interrogativa. De fet, si les oracions subordinades no contenen un SForça, aleshores no haurien de tenir cap partícula enunciativa. Tot i que cal un estudi amb més profunditat, possiblement *e* no sigui un enunciatiu en les oracions subordinades, sinó una marca de Tòpic familiar (cf. Morin 2005; González 2009) o un altre nucli funcional de la zona baixa de l’SComp (e.g. Fin⁰).³¹

En referència a les oracions exclamatives-*qu* subordinades, Yamato (2010) adequa la proposta de Haegeman a la derivació d’aquest tipus d’oracions en japonès, amb la diferència que hi afegeix la projecció Mode (*Mood*) entre Sub i Tòp (cf. (116)). Aquest autor considera que Mode és la projecció responsable de les restriccions a l’hora de

³¹La partícula *e* és fonèticament molt inestable, ja que s’elideix quasi sempre amb el contacte amb una altra vocal. Aquesta característica fonològica permet d’explicar perquè si *e* es correspon amb Fin⁰ no es percep com un mot independent davant dels altres enunciatius, i.e. *que*_{DECL} + *e* → [ke] o *be*_{EXCL} + *e* → [be]. Finalment, quedaria pendent de determinar si la partícula interrogativa *e* és fruit del contacte de dues partícules homòfones (i.e. *e*_{INT} + *e*), opció menys probable, o de la manifestació explícita de Fin⁰ (i.e. \emptyset _{INT} + *e* → [e]).

subordinar una oració exclamativa, de manera que la presència de Mode impedeix que un predicat no assertiu seleccioni una oració exclamativa.

(116) *Perifèries de les oracions seleccionades per diferents tipus de predicats*

a. Predicat no assertiu selecciona:	Sub						Fin
b. Predicat assertiu feble (<i>creure</i>) selecciona:	Sub		Tòp*	Focus	Força		Fin
c. Predicat assertiu fort (<i>dir</i> , <i>pensar</i>) selecciona:	Sub	Mode	Tòp*	Focus	Força		Fin
d. Oració matriu exclamativa:		Mode	Tòp*	Focus	Força		Fin

Yamato sosté que la presència d'SMode, del qual el morfema optatiu *roo* és la realització morfològica, és responsable de la restricció a l'hora de subordinar les oracions exclamatives en japonès. Les dades que presenta en el seu article mostren que l'optativitat del morfema *roo* no debilita les restriccions, de manera que només els predicats assertius forts poden seleccionar oracions exclamatives subordinades. Arran d'aquestes observacions Yamato, seguint Ono (2006), considera que el morfema *roo* és obligatori, per la qual cosa accepta que sigui encobert i que no es pronunciï. La prova que aporta és l'obligatorietat del morfema *yoo*, variant de *roo* en les oracions que denoten cortesia, de manera que en les altres oracions encara que *roo* pugui ésser encobert, SMode es projecta.

- (117) a. * John-wa nante kasiko-i-no-desu!
John-TÒP NANTE intelligent-PRES-FIN-FOC.CORTESIA
'Que n'és d'intelligent en John!'
- b. John-wa nante kasiko-i-no-des-yoo!
John-TÒP NANTE intelligent-PRES-FIN-FOC.CORTESIA-MODE
'Que n'és d'intelligent en John!'

Ono (2006, 24) informa que *roo* és un morfema que indica el judici del parlant envers la proposició en què apareix el morfema, motiu pel qual ha estat considerat per diversos autors com una marca de mode presumptiu o de mode evidencial. Segons el nostre parer, sembla adequat identificar SMode amb SExcl₂ (cf. § 3.5), ja que si derivem les oracions japoneses segons l'ACL —que obliga al trallat cíclic del romanent— STòp domina SMode.

Malgrat la pertinença o no de l'ordre jeràrquic proposat per Yamato, el model que proposa és interessant perquè permet derivar les oracions subordinades a partir de la presència d'SMode, la qual cosa és una ampliació a d'altres fenòmens sintàctics de la proposta que Haegeman. En definitiva, les propostes de Haegeman i Yamato són una prova de la idoneïtat teòrica de l'Asimetria de la Fusió, encara que no en desenvolupin l'aparell tècnic que proposen Di Sciullo & Isac (2008).

3.5 Definició formal del Sintagma Excl₂

3.5.1 El tret no interpretable d'Excl₂

En referència a SExcl₂, podem dir que és la projecció d'una categoria funcional que conté un tret no interpretable que s'ha de comprovar mitjançant un tret morfològic del sintagma exclamatiu. Per conveniència, aquest tret l'hem identificat amb ϵ , de Zanuttini & Portner (2003), que es materialitza en el morfema *t*- del mot italià *tanto*. De manera semblant, Castroviejo (2006) considera que els sintagmes exclamatius del català contenen un operador de grau que es correspon amb els mots *tan*, *més* o *que*.³² Com es mostra en (118), els operadors *tan* i *més* requereixen que aparegui un mot-*qu* en el sintagma que es trasllada a l'espec-SComp, mentre que l'operador *que* (vid. (119)) és un mot que ja conté el tret [iqu], per la qual cosa encapçala el sintagma i no requereix de cap altre mot-*qu*. En (118c) es mostra com l'operador de grau pot ésser implícit o pressuposat, però present semànticament i sintàctica.

- (118) a. Quin pastís ({tan/més} bo) que ha preparat en Ferran!
 b. [SComp [SD *quin* [SN *pastís* [SG {tan/més} [SAdj *bo*]]]] [*que* [ST *ha preparat*_V [S_v *en Ferran* [*v*⁰ [SV t_V t_{SD}]]]]]]]
 c. [SComp [SD *quin* [SN *pastís* [SG Op G⁰]]] [*que* [ST *ha preparat*_V [S_v *en Ferran* [*v*⁰ [SV t_V t_{SD}]]]]]]]
 (119) a. Que entretinguda que va ser la pel·lícula!
 b. [SComp [SG *que* [SAdj *entretinguda*]] [*que* [ST *va ser*_X [SX *la pel·lícula* [t_X t_{SG}]]]]]

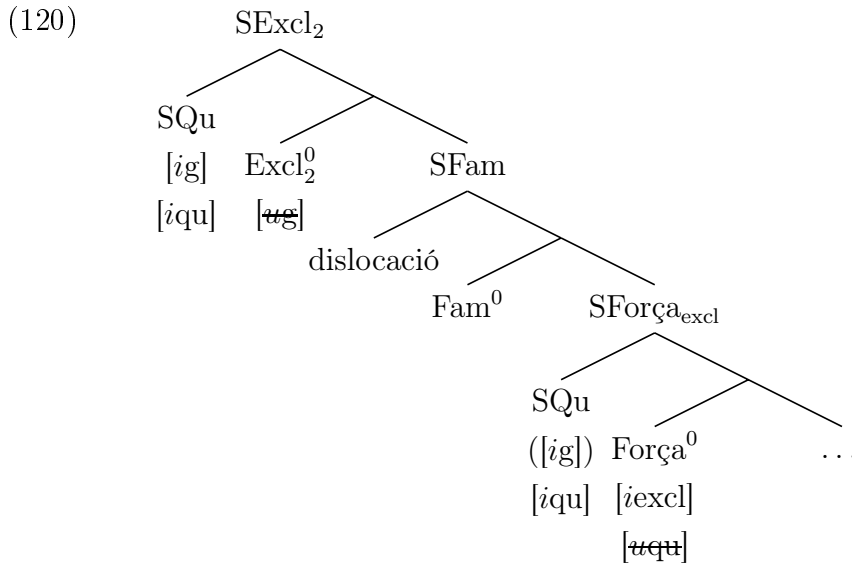
(Castroviejo 2006)

No passa desapercebuda la coincidència entre els mots triats per Zanuttini & Portner, per una banda, i per Castroviejo, per l'altra, per representar morfològicament els trets que intervenen en les anàlisis respectives. Com ja s'ha dit, els primers identifiquen ϵ amb *t(anto)*, mentre que la segona identifica l'operador de grau amb *tan*. Aquesta semblança ens permet identificar el morfema ϵ amb un operador de grau, de manera que Excl₂⁰ requereixi comprovar un tret [ug] tal com es proposava a (71) per a SX (Castroviejo 2004).

La identificació d'Excl₁ amb la força il·locutiva exclamativa i d' ϵ amb un tret de grau màxim fa que (107) es pugui especificar com a (120):

³²En referència a la semàntica dels operadors de grau, Castroviejo (2006, cap. 4) assumeix que estableixen una relació entre un grau de referència (el grau denotat per l'adjectiu) i un grau estàndard, el qual sosté que ha d'ésser alt, de manera que *tan* suposa la relació \succeq , mentre que *més* suposa la relació \succ . Pel que fa a l'operador *que*, Castroviejo el considera equivalent a *tan*:

i. [[Que entretinguda que va ser la pel·lícula!]] = 1 sii TAN(entretinguda(ιx .pel·lícula(x)))(d_i)
 (Castroviejo 2006, (333))

En referència a l'anàlisi de [Zanuttini & Portner \(2003\)](#), (120) no recull l'operador FACT. Una hipòtesi plausible és identificar Excl_2 amb una categoria que codifiqui el tret factiu que caracteritza les oracions exclamatives, però que no n'és exclusiu. Per exemple, els adverbis avaluatius pressuposen la veritat d'una oració declarativa, per la qual cosa se'ls considera factius. Per tant, si es comprova que aquests tipus d'adverbis són incompatibles amb els SQu exclamatius, podrem considerar viable la possibilitat que SExcl_2 sigui la projecció SMod que allotja els adverbis avaluatius. Es tractaria, doncs, en les oracions exclamatives, d'un SFactiu amb un tret PPA que es veuria satisfet per un SQu, amb el qual primerament hauria hagut de comprovar el tret $[ug]$. En canvi, en les oracions declaratives, el PPA se satisfaria mitjançant la Fusió externa d'un adverbi avaluatiu que legitimaria la interpretació factiva.

En la secció § 3.5.2 analitzarem la relació que existeix entre la factivitat i els adverbis modals, mentre que a la secció § 3.5.3 analitzarem la compatibilitat de les oracions exclamatives amb els adverbis modals amb la finalitat de comprovar la hipòtesi sobre la naturalesa factiva d' SExcl_2 .

3.5.2 La factivitat i els adverbis modals

Com acabem d'exposar, els adverbis avaluatius pressuposen la veritat de l'oració, per la qual cosa se'ls considera factius. Estructuralment es troben situats a la perifèria esquerra i ocupen la posició més prominent dels adverbis modals. Per representar-ho, en (121) corregim la proposta de (52) a partir dels resultats de §§ 3.4 i 3.5.1, alhora que descomposem la zona SMod* en SAva(luatiu)/Factiu, SEvi(dencial) i SEpi(stèmic) per identificar correctament totes les projeccions funcionals que seran pertinents en la nostra anàlisi.

- (121) (Sub) > STema(*) > SInt > SContr > SAva/Factiu > SEvi > SEpi > SRere > SFam* > SFoc > SForça > SFin ...

A més de les diferències semàntiques i l'ordre jeràrquic en què es poden ordenar els adverbis avaluatius, evidencials i epistèmics (*vid.* § 2.2.3), hi ha una característica que és exclusiva dels adverbis evidencials: la possibilitat d'aparèixer juntament amb una partícula emfasitzadora *que* i obtenir així una interpretació exclamativa. Els exemples de (122) mostren l'adverbi *evidentment* amb una interpretació modal no emfàtica a (122a) i amb una interpretació exclamativa a (122b). Per contra, com es mostra a (123), els adverbis avaluatius i epistèmics no admeten aquest *que* emfasitzador.

- (122) a. Evidentment, ella ho sap.
b. Evidentment que ella ho sap!

(Adaptats de Mata 2005, 57, (79))

- (123) a. *Desgraciadament que vindré!
b. *Probablement que vindré!

(Adaptats de Mata 2005, 15, (15))

D'altra banda, Mata (2005, 15) considera agramatical l'aparició conjunta d'adverbis assertius del tipus de *certament* amb la partícula emfasitzadora:

- (124) *Certament que vindré!

(Mata 2005, 15, (15b))

Contràriament al que afirma Mata, Rodríguez Ramalle (2008a) considera que «[*ciertamente que, verdaderamente que*] pueden recibir una lectura evidencial similar a la de *obviamente*, pues el hablante es capaz de expresar con ellos su compromiso con la verdad de su afirmación». ³³ Els exemples de (125) i (126), recollits de diferents fonts, mostren que l'adverbi *certament/ciertamente* pot aparèixer juntament amb la partícula *que* i corroboren les observacions de Rodríguez Ramalle:

- (125) a. **Certament que** és quelcom necessari dins la nostra societat, ser un bon professional. [C0193]
b. **Certament que** ser un bon professional és quelcom necessari dins la nostra societat, però més essencial i vital ha de ser el tracte humà —de persona a persona [...]. [C0194]
c. Primer m'ho vaig prendre com una imposició de les altres [*sic*] esferes del canal però **certament que** dins meu em vaig sentir molt feliç que m'ho diguessin [...]. [C0195]
d. El fil conductor per a les tres exposicions que van seguir a la presentació feta eren la família, l'escola i l'educació al carrer. I **certament que** les experiències presentades així ho van plasmar. [C0196]

³³Segons Dubuisson & Goldsmith (1976, 109, *apud* Cinque 1999, 177, nota 53), els adverbis francesos *probablement*, *sans doute* i *certainement* poden aparèixer juntament amb un *que*, com els adverbis evidencials. Tanmateix, en les construccions d'inversió verb-subjecte, perquè l'oració esdevingui gramatical, aquests adverbis epistèmics han d'aparèixer forçosament sense *que*; a diferència dels adverbis evidencials que no poden aparèixer mai en construccions d'inversió.

- e. D'altra banda, quan analitzo la meua forma de treballar, sento com una exigència constant la feina ben feta. **Certament que** ha de ser un deure universal, independentment del compromís personal en l'àmbit de la fe, però per a un religiós és igualment una necessitat que neix de la seva condició de servidor de Crist i dels altres. [C0197]
- (126) a. **Ciertamente que** la caída del comunismo ha constituido un punto de inflexión en la historia de la humanidad. [C0198]
- b. **Ciertamente que** en la Iglesia volvemos a tomar conciencia, cada vez más viva, de la importancia que tiene el Bautismo. [C0199]
- c. **Ciertamente que** en la sociedad, como en el individuo, esta función de defensa ó de conservación no puede ser independiente de toda condición, y esto es precisamente lo que trataremos dentro de poco, dando así parentoria respuesta á los criminalistas que repiten la acusación, tan fácil como infundada, de que abandonamos al arbitrio tiránico «del interés social» toda garantía del individuo delincuente, ó que se supone lo es. [C0200]
- d. **Ciertamente que** en el procedimiento se justifica el cierre y cesación de la actividad social de la entidad Embalajes Blasco Navarro SL, dada la contundencia de la diligencia judicial practicada en el juicio cambiario, no compartiendo este Tribunal las valoraciones fácticas en tal sentido del Juez de Instancia de poder tener local dicha demandada en otro lugar en donde realizar su actividad, pues ello es mera suposición del Juez sin fundamento alguno pues conforme a la certificación del Registro Mercantil el único domicilio social de dicha entidad es el lugar donde se practicó la diligencia judicial y del que consta su cierre. [C0201]

Com demostren els exemples anteriors, tant en català com en castellà l'adverbi *certament/ciertamente* pot aparèixer juntament amb un *que*, de manera que té el mateix comportament que un adverbi evidencial emfasitzat. D'altra banda, la agramaticalitat de (124) s'explica per la manca d'un context previ adequat que el legítimi pragmàticament.

Rodríguez Ramalle (2008a; 2008b) anomena «*que* evidencial» aquesta partícula que segueix els adverbis evidencials, els adverbis del tipus *certament*, les interjeccions que seleccionen un complement (*anda que*, *vaya que*, *mira que*, etc.)³⁴ i, com ara veurem, els adverbis del tipus «per descomptat» de la classificació de Mata. Per tant, el *que* «evidencial» indica l'existència d'un discurs previ del qual expresa una opinió afirmativa emfàtica basada en els coneixements o les idees propis sobre la situació, semànticament codificada per l'adverbi o la interjecció evidencials.

Com avançàvem suara, els adverbis del tipus «per descomptat» també tenen una interpretació evidencial i sovint apareixen seguits de *que* (cf. Mata 2005, § 3.4). Atesa aquesta coincidència, ambdues autores consideren que totes aquestes construccions

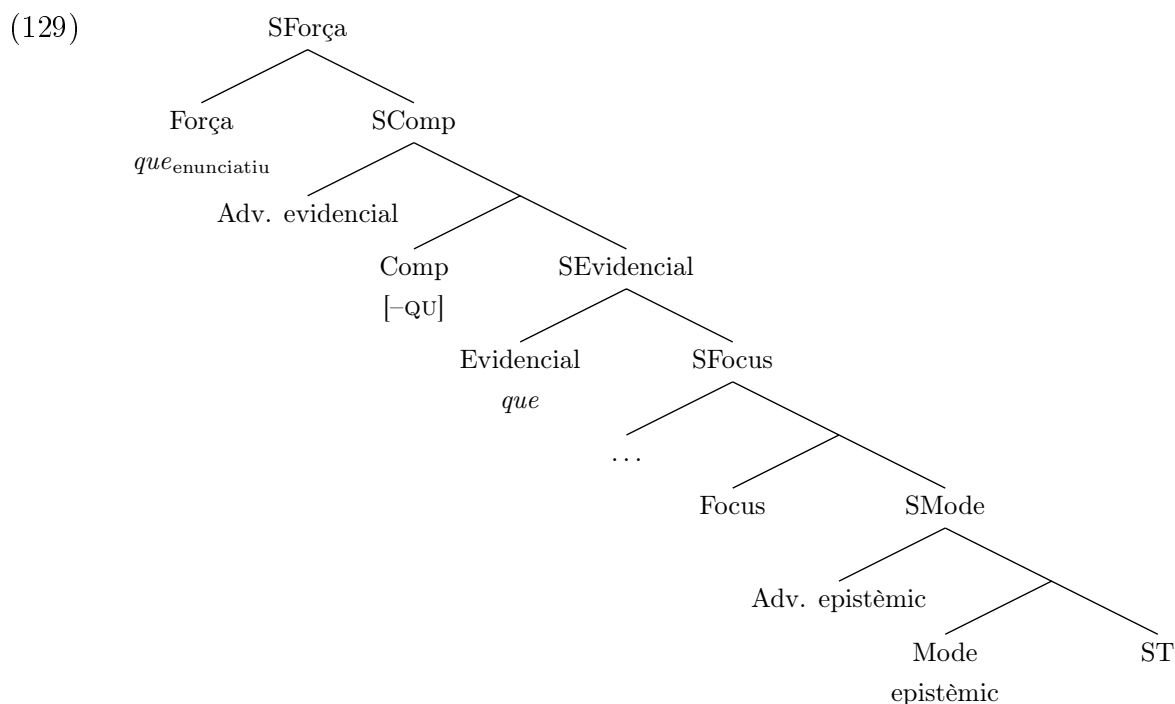
³⁴Considerarem que les interjeccions se situen a la posició d'especificador, com fan els altres tipus d'adverbis que hem tractat fins ara.

adverbials (evidencials) s’han de derivar mitjançant el mateix procediment.³⁵

- (127) a. $[_{\text{SForça}} \text{Força}^0 [_{\text{STòpic}} \text{Tòp}^0 [_{\text{SInt}} \text{Int}^0 [_{\text{STòpic}} \text{Tòp}^0 [_{\text{SFoc}} \{ \textit{per descomptat} / \textit{evidentment} \} \text{Foc}^0 [_{\text{SMod}} \text{Mod}^0 [_{\text{SMod}} \text{Mod}^0 [_{\text{SMod}} \text{Mod}^0 [_{\text{STòpic}} \text{Tòp}^0 [_{\text{SFin}} \text{que} \dots \text{SI}]]]]]]]]]$
 b. $[_{\text{SForça}} \text{Força}^0 [_{\text{STòpic}} \text{Tòp}^0 [_{\text{SInt}} \text{Int}^0 [_{\text{STòpic}} \text{Tòp}^0 [_{\text{SFoc}} \text{Foc}^0 [_{\text{SMod}} \text{Mod}^0 [_{\text{SMod}} \{ \textit{per descomptat} / \textit{evidentment} \} \text{Mod}^0 [_{\text{SMod}} \text{Mod}^0 [_{\text{STòpic}} \text{Tòp}^0 [_{\text{SFin}} \text{Fin}^0 \dots \text{SI}]]]]]]]]]$

(Adaptats de Mata 2005, 58, (80)–(81))

- (128) $[_{\text{SForça}} [\text{Força}^0 \dots [_{\text{SFocus}} \{ \textit{Evidentemente} / \textit{Vaya} / \textit{Anda} / \dots \} [\textit{que} [_{\text{SI}} \dots]]]]]]$
 (Adaptat de Rodríguez Ramalle 2008a, (13))

(Adaptat de Rodríguez Ramalle 2008b, (34))

Les anàlisis de (127)–(129) mostren que els adverbis evidencials associats a la partícula emfasitzadora són més prominents que els mateixos adverbis quan apareixen sense *que*. No obstant això, aquestes anàlisis ens semblen incorrectes per diversos motius.

En referència a (127), els exemples (130a)–(130b) mostren que entre el *que* i el verb poden aparèixer sintagmes dislocats i adverbis de tòpic; la qual cosa, segons l’estructura de (40), fa impossible que la partícula *que* se situï en el nucli d’SFin, com es mostra amb l’exemple de (130c), analitzat en (131).

³⁵Mata (2005) considera que els adverbis evidencials que precedeixen *que* tenen valor quantificacional, a diferència de quan apareixen sense el *que*, per la qual cosa els situa a l’espec-SFoc. Per *quantificacional* cal entendre un dels quatre tipus de trets —argumentals, quantificacionals, modificadors i de tòpic— proposats per Rizzi (2004) que permeten als especificadors de legitimar el nucli de la projecció on apareixen.

- (130) a. A. S'hi pot fer res políticament o ja no hi ha res a fer?
 B. {Evidentment/Esclar} que políticament encara s'hi pot fer alguna cosa.
 b. Esclar que a la teva germana no li diran res.
 c. *Esclar a la teva germana que no li diran res.
- (131) * [_{SFoc} *Esclar* [Foc⁰ [_{STòp} *a la teva germana*_i [Tòp⁰ [_{SFin} *que* [_{SI} *no li*_i *diran*
res]]]]]]]

Un dels motius pels quals [Mata \(2005\)](#) situa el *que* «evidencial» a Fin⁰ és per la incompatibilitat dels adverbis evidencials associats a *que* amb els adverbis avaluatius. Fixem-nos en (132):

- (132) a. Desgraciadamente, desde luego hoy no es mi día.
 b. *Desgraciadamente, desde luego que hoy no es mi día.
 ([Mata 2005](#), 54, (69))
- (133) *Per descomptat que afortunadament, he arribat a temps.
 ([Mata 2005](#), 56, (73))

En canvi, si l'adverbi avaluatiu apareix en una posició postverbal, aleshores l'enunciat esdevé gramatical.³⁶

- (134) Desde luego que hoy no es mi día, desgraciadamente.

Aquest comportament dels adverbis avaluatius fa pensar que els adverbis evidencials assoleixen prominència mitjançant una interpretació factiva marcada que es legitima mitjançant la Fusió de l'adverbi en l'espec-SAvaluatiu, la qual cosa explicaria la incompatibilitat. És aleshores quan apareix *que* en alguna de les posicions de nucli l'especificador de les quals ha estat ocupada per l'adverbi evidencial. Tot i que d'entrada no és descartable que el *que* «evidencial» se situï a Evi⁰, de manera semblant com [Rodríguez Ramalle](#) proposa en (129), ja que segons la cartografia proposada mantindria l'adjacència amb l'adverbi traslladat, sembla raonable de situar-lo a Ava⁰ si considerem que aquestes oracions són exclamatives i la hipòtesi d'identificar SExcl₂ amb SAvaluatiu és correcta (cf. § 3.6).

D'aquesta manera els adverbis evidencials quan estan associats a la partícula *que*, amb una interpretació exclamativa, s'ajunten a la seva posició definitiva per Fusió interna. Això implica que hagin de contenir un tret de grau (i.e. [ig]) que desencadeni el trasllat a l'espec-SExcl₂.

³⁶[Mata \(2005](#), 56, (74)) considera l'exemple (i) «més acceptable» que no pas (132b), però no del tot gramatical. A parer nostre, amb una entonació adequada, (i) és tan gramatical com (134).

i. ? Per descomptat que he arribat a temps, afortunadament.

Finalment, per derivar la posició de l'adverbi avaluatiu de (134), hem de recórrer a situar-lo a l'espec-SFam, el qual queda en posició final absoluta arran del trasllat del romanent del contingut oracional a la posició d'espec-SRere (cf. § 2.2.4).³⁷

Contràriament a la proposta de Mata, les dues anàlisis de Rodríguez Ramalle preserven l'adjacència entre l'adverbi i la partícula exclamativa. No obstant això, Rodríguez Ramalle (2008b) descarta l'anàlisi de (128) arran d'exemples com el de (135):

(135) Naturalmente que JUAN (y no Pedro) fue el responsable de todo este lío, ¿quién lo duda?

(Rodríguez Ramalle 2008b)

Si considerem el sintagma *Juan* com l'espec-SFoc, aleshores forçosament les anàlisis de (127) i (128) són errònies, a més de contradir l'observació següent de Mata (2005, 39):

[E]ls adverbis [modals d'acte de parla], exceptuant els casos de topicalització o dels desplaçats per focalització, mai no podran fer-ho més a l'esquerra de la posició de Mod; per tant, mai no podran precedir Focus ni coaparèixer amb elements que ocupin aquest espai estructural.

El problema que planteja (135) rau en què és difícil d'interpretar, a partir de l'ordre dels mots, si els subjectes preverbals són focus contrastius o tòpics, ja que no hi ha represa de clític. Nogensmenys, la coexistència d'evidencials emfasitzats i de focus contrastius presenta una clara incompatibilitat semàntica. Els focus contrastius serveixen per negar part de la pressuposició de l'oient (Zubizarreta 1998), mentre que els adverbis evidencials emfasitzats indiquen l'existència d'un discurs previ que es repeteix en el complement i que rep una valoració modal evidencial associada a una interpretació factiva. És a dir, l'adverbi permet considerar com a vertader el contingut del discurs

³⁷L'exemple (133) també el jutgem agramatical. Això és així perquè la pausa prosòdica (marcada amb una coma) situada entre *afortunadament* i el verb indica que és un adverbi avaluatiu situat a l'espec-SAva (posició ocupada per l'adverbi emfàtic *per descomptat*), i no pas a l'espec-SFam. Contràriament als adverbis avaluatius, els adverbis de tòpic no marquen cap pausa prosòdica si no precedeixen un altre tòpic (*vid.* (i)–(ii)). Si acceptem que els adverbis avaluatius poden funcionar com a adverbis de tòpic quan han aparegut en el discurs previ, aleshores és possible l'ordre ADV. EPISTÈMIC + *que* + ADV. AVALUATIU sense una pausa prosòdica, com en (iii). Aquesta anàlisi també és vàlida per a l'ordre ADV. EPISTÈMIC + *que* + ADV. EPISTÈMIC de (iv), on cal una pausa prosòdica perquè *en Joan* també és un Tòpic familiar.

- i. Malauradament, políticament no hi ha res a fer.
- ii. Per descomptat que políticament no hi ha res a fer!
- iii. A. Afortunadament, has arribat a temps.
B. Per descomptat que afortunadament he arribat a temps!
- iv. A. Evidentment, en Joan no té res a fer!
B. Esclar que evidentment, en Joan no té res a fer!

Una alternativa a l'anàlisi de (134) és considerar que *desgraciadamente* se situa en una posició parentètica (cf. § 3.5.3, *Els adverbis factius*).

previ, mentre que el Focus contrastiu indueix a una interpretació correctiva d'aquest mateix discurs previ perquè és considerat fals o erroni, cosa que suposa una contradicció lògica. Per tant, l'exemple (135) és adequat només si el transformem en una de les dues oracions de (136), sense una entonació contrastiva.

- (136) a. Naturalmente que Juan fue el responsable de todo este lío, ¿quién lo duda?
 b. Naturalmente que Juan[?](,) y no Pedro[?](,) fue el responsable de todo este lío, ¿quién lo duda?

En l'exemple (136a) *Juan* s'ha de considerar un tòpic (familiar) de la mateixa manera que *Juan y no Pedro*³⁸ en l'exemple (136b). L'interessant és que el contrast entre *Juan* i *Pedro* forma part de la pressuposició de l'oient, de manera que (136b) és adequat en un context com el de (137):

- (137) A. ¿Así que fue Juan el responsable de armar todo este lío? Pues mira que me dijeron que Pedro...
 B. Naturalmente que Juan[?](,) y no Pedro[?](,) fue el responsable de todo este lío, ¿quién lo duda?

En aquest context, hom encara pot interpretar que *Juan y no Pedro* és un focus, atès que és una mena de resposta de (137A). No obstant això, cal no perdre de vista que (137A) és una pregunta retòrica, de la qual no s'espera una resposta contradictòria, i que l'apèndix *pues mira que me dijeron que Pedro...* serveix per introduir el contrast entre *Juan* i *Pedro*, el qual finalment serà reafirmat per l'adverbi *naturalmente*. D'altra banda, les oracions exclamatives —com s'ha vist a (53)— no s'usen mai com a resposta d'una pregunta.

Una evidència empírica sobre la incompatibilitat de la interpretació contrastiva del focus i l'ús exclamatiu de l'adverbi evidencial de l'enunciat l'obtenim de l'estudi de la gramaticalitat la seqüència ADV. EVIDENCIAL + *que* + FOCUS (CONTRASTIU). A partir de les frases de (138), on apareix un SD focalitzat (en funció d'objecte directe) i on es comprova que només els focus poden anar precedits d'un article indeterminat, construïm els exemples de (139) amb la finalitat de fer un test de gramaticalitat.³⁹

- (138) a. Un MERCEDES, en Jordi s'ha comprat.
 b. Un MERCEDES, s'ha comprat en Jordi.
 c. *Un Mercedes, se n'ha comprat (un) en Jordi.
 d. De Mercedes, se n'ha comprat un en Jordi.
 e. {*Un/El} Mercedes, se l'ha comprat en Jordi.
 (Adaptats de Vallduví 2002, 1270, (55))
- (139) a. [?/X/X/X/✓] Esclar que un MERCEDES, s'ha comprat en Jordi.

³⁸No discutirem ací la pertinença de les pauses prosòdiques de (136b).

³⁹Volem agrair molt sincerament a Xavier Frías-Conde, Francesc Roca, Avellina Suñer i Sonia Verde llurs judicis d'acceptabilitat/gramaticalitat, així com les aportacions i els comentaris que els acompanyaven. Tanmateix, qualsevol error en la interpretació de les dades és només nostre.

- b. [X/X/X/X/?✓] Un MERCEDES, esclar que s'ha comprat en Jordi.
- c. [✓/X/X/X/✓] Claro que un MERCEDES, se ha comprado Juan.
- d. [X/X/X/X/X] Un MERCEDES, claro que se ha comprado Juan.

La majoria dels informants han valorat tots els exemples com a agramaticals, atès que semànticament és incompatible la interpretació factiva de l'adverbi amb la interpretació correctiva del focus. No obstant això, marginalment l'exemple castellà de (139c) ha estat considerat gramatical per dos informants i l'exemple català de (139a), per un informant, el mateix que ha dubtat de la gramaticalitat de (139b).

En referència a l'exemple (139c), un dels dos informants que el va considerar gramatical ens va suggerir que el context més adequat seria el següent:

- (140) Pues claro que un MERCEDES se ha comprado Juan (y no un Audi), ¿qué se iba a comprar, si no?

L'interessant de l'exemple anterior és que l'informant hi ha afegit la partícula *pues*, sobretot després que l'altre informant suggerís un parell més d'exemples, que propis del castellà col·loquial de Castella la Vella, i que fan així:

- (141) A: ¿Dónde están padre y madre?
 B: (Pues) al monte se han ido.
- (142) A: ¿Qué te tomaste en el bar?
 B: (Pues) una cerveza me tomé.

Aquestes construccions, pròpies d'un castellà col·loquial, es poden relacionar amb altres construccions de focus estudiades per Leonetti (2009) més generals i que no reben mai una interpretació contrastiva (*Verum Focus*, cf. nota 31 de § 2.2.2). Si comparem els exemples (141) i (142) amb (140), comprovem que la interpretació d'aquest últim millora si *un Mercedes* té una lectura i una entonació que no siguin contrastives (i.e. sense un to alt i prominent) i si eliminem la pressuposició negada *un Audi*, que és estranya si apareix juntament amb l'apèndix *¿qué se iba a comprar, si no?*. Contràriament al castellà, construccions com les de (140), (141) i (142) són agramaticals en català —així ho demostra el judici de la majoria dels informants—, tot i que marginalment poden ésser considerades gramaticals per parlants que també les accepten en castellà.

Podem concloure que els adverbis evidencials emfasitzats aporten una interpretació factiva a l'oració en què apareixen, de manera que la interpretació emfàtica i la factivitat fan que l'oració esdevingui molt semblant a una exclamativa-*qu*. La diferència principal és que no cal traslladar cap sintagma emfasitzat des del domini d'SI, ni tampoc cal comprovar cap tret [uqu] a SForça. Finalment, el contrast que hi ha entre un adverbi evidencial d'una oració declarativa i el d'una oració exclamativa és que el segon conté un operador de grau no explícit en l'estructura morfosintàctica de l'SAdv que s'ajunta a l'espec-SEvi i que posteriorment es trasllada a l'espec-SFactiu:⁴⁰

⁴⁰Una prova d'aquesta estructura és la possibilitat que l'operador de grau *tan* modifiqui l'adjectiu *evident*. Per conveniència i simplicitat, en les representacions de (143) assumim la idea tradicional que els adverbis en *-ment* deriven de l'adjectiu amb el qual comparteixen l'arrel.

- (143) a. *Adverbi evidencial no emfàtic*: [S_{Adv} *evidentment* [S_{Adj/S} ~~*evident*~~]]
 b. *Adverbi evidencial emfàtic*: [S_G Op [G⁰ [S_{Adv} *evidentment* [S_{Adj/S} ~~*evident*~~]]]]

La presència d'operadors de grau explícits és una prova que els adverbis evidencials són compatibles amb aquest tipus de modificació, la qual cosa fa plausible la hipòtesi anterior. Alguns exemples són els següents:

- (144) Aquesta denominació és l'última referència a la societat, una denominació **ben evidentment** tot relativa perquè aquests camps funcionen «de facto» com a camps d'extermini, vistes les condicions de vida. [C0215]
 (145) **Ben evidentment** ningú no li va perdonar el fet de denunciar tots els «ismes» salvífics. [C0216]
 (146) I aquests joves sí que es plantegen problemes. Qui cal citar, no pensava pas haver-ne de citar, **ben evidentment** en Joan Lluís Lluís, **ben evidentment** en Joan Daniel Beszonoff, **ben evidentment** un que és una mica entre dues generacions, en Patrick Gifreu, i si me'n descuidi, que algú m'ajudi. [C0217]

3.5.3 Els adverbis d'acte de parla en les oracions exclamatives

La classificació dels adverbis d'acte de parla de Mata (2005) ha estat presentada en la secció § 2.2.3, que per conveniència repetim en (147). L'estudi de la secció anterior arran de la relació de la factivitat amb aquests tipus d'adverbis ens ha permès adonar-nos que els adverbis avaluatius, evidencials emfàtics i del tipus «per descomptat» emfàtics són adverbis que comparteixen el mateix espai estructural. Per tant, per adequar-nos a les evidències empíriques proposem de corregir la classificació de (147) per la de (148), la qual ens servirà per avaluar l'ús dels diferents adverbis d'acte de parla en les oracions exclamatives.⁴¹

- (147) adverbis pragmàtics (*francament*) > adverbis del tipus «per descomptat» (*esclar*) > adverbis avaluatius (*afortunadament*) > adverbis evidencials (*evidentment*) > adverbis epistèmics (*probablement*) > adverbis de tòpic (*políticament*)
 (148) adverbis pragmàtics (*francament*) > adverbis factius (avaluatius: *afortunadament*; evidencials emfàtics: *evidentment que*, *esclar que*) > adverbis evidencials (*evidentment*, *esclar*) > adverbis epistèmics (*probablement*) > adverbis de tòpic (*políticament*)

⁴¹En la nostra anàlisi deixarem de banda els adverbis de tòpic perquè poden aparèixer en diferents posicions de la perifèria esquerra (SFam, STema i, possiblement, SContr) i no presenten cap incompatibilitat amb les oracions exclamatives.

Els adverbis pragmàtics

Segons [Rodríguez Ramalle \(2005, § 6.7.1\)](#), els adverbis pragmàtics es diferencien dels adverbis modals (i.e. avaluatius/factius, evidencials, epistèmics i deòntics) perquè poden aparèixer davant de qualsevol modalitat. Com mostren els exemples següents, els adverbis pragmàtics són perfectament compatibles amb les oracions exclamatives i se situen en una posició prominent (Adv. pragmàtic > SExcl₂):

- (149) a. *Modalitat interrogativa*
Francamente, ¿estás cansado?
- b. *Modalitat exhortativa*
Sinceramente, ve y pídele perdón.
- c. *Modalitat exclamativa*
Francamente, ¡qué bonito (que) es esto!
- (Adaptats de [Rodríguez Ramalle 2005, 524, \(51\)](#))

Els adverbis factius

Els adverbis factius són aquells que pressuposen la veritat de l'enunciat, per la qual cosa no apareixen en oracions el mode verbal de les quals és l'imperatiu o el subjuntiu, que són incompatibles amb la pressuposició de veritat ([Porroche 2006, nota 10](#)). Aquestes restriccions també s'amplien a la modalitat oracional. Concretament, segons [Rodríguez Ramalle \(2005\)](#), els adverbis avaluatius no apareixen mai en les oracions de modalitat interrogativa.⁴² En relació a la modalitat exclamativa, els adverbis factius també són incompatibles segons [Rodríguez Ramalle \(2003\)](#). No obstant això, [Torner \(2005, 32, nota 30\)](#) no creu que (150) «no sea posible en el contexto de comunicación adecuado».

- (150) *Afortunadamente, ¡qué bonito es esto!
- ([Rodríguez Ramalle 2003, apud Torner 2005, 32, nota 30](#))

Cal reconèixer que al primer cop d'ull (150) sembla força acceptable, de manera que sense analitzar-ne l'estructura sintàctica i fent cas a la nostra intuïció de parlants el jutjaríem amb un '?. Aparentment no hi ha cap incompatibilitat semàntica entre l'avaluació de la proposició que denota l'adverbi, la pressuposició de la veritat i l'expressió

⁴²En realitat, aquesta observació és parcial, ja que els adverbis factius no poden aparèixer en les oracions interrogatives totals, car és semànticament inviable preguntar sobre si s'ha esdevingut un fet ahora que es pressuposa que és vertader, però sí que poden aparèixer en les interrogatives-*qu*, ja que es pot pressuposar que un fet és vertader ahora que es pot preguntar per detalls que no es coneixen. Aquest contrast es fa evident si es comparen els exemples (i) i (ii):

- i. *Desgraciadamente, ¿estás cansado?
- (Adaptat de [Rodríguez Ramalle 2005, 524](#))
- ii. Desgraciadamente, en este caso ¿qué podemos hacer para ayudarlo?
- ([Porroche 2006, nota 10](#))

de grau màxim de l'exclamativa. Per tant, si existeix alguna incompatibilitat, aquesta ha d'ésser estructural: per exemple, la hipòtesi que venim defensant fins ara (i.e. que el sintagma-*qu* es traslladi a l'espec-SFactiu per satisfer el PPA i esborrar [*ug*]) faria incompatible la presència d'un adverbí factiu en una oració exclamativa. No obstant això, estructuralment és possible que el sintagma-*qu* no intervingui en la derivació sintàctica de la factivitat, sinó que sigui un operador abstracte —com proposen [Zanuttini & Portner \(2003\)](#)— o un operador factiu explícit, com ara un adverbí, els que legitimin aquesta interpretació.

El que és evident és que la compatibilitat semàntica de l'adverbí influeix en les primeres impressions que provoca l'enunciat en què apareix, però cal aprofundir en si sintàcticament és gramatical. Precisament aquest és el problema de l'afirmació de Torner. Aquest autor creu que l'enunciat ha d'ésser gramatical si apareix en un context adequat, però no en proposa cap, i no té en compte la possibilitat que potser no existeix el context adequat per la senzilla raó que l'estructura no és gramatical, encara que ho sembli. Fixem-nos en els exemples següents:

- (151) a. Desgraciadament, no li va donar res.
 b. No li va donar, desgraciadament, res.
 c. No li va donar res, desgraciadament.
([López & Morant 2002](#), 1844, (123))
- (152) a. ?* Lamentablemente, ¡qué pocas vacaciones que nos quedan!
 b. ¡Qué pocas vacaciones que nos quedan!, lamentablemente.
- (153) a. ?* Afortunadamente, ¡cuántos días de vacaciones que nos quedan!
 b. ¡Cuántos días de vacaciones que nos quedan!, afortunadamente.

Els adverbis factius en una oració declarativa poden aparèixer en diverses posicions ([López & Morant 2002](#), 1844), com es mostra en (151). Concretament, (151a) exemplifica un cas d'adverbí factiu prototípic, situat a la perifèria esquerra, i que analitzem com l'especificador d'un SMod, concretament d'SAva o d'SFactiu; mentre que en (151b) i (151c) els adverbis respectius es troben situats en sengles posicions parentètiques. Aquesta mena de posicions no han estat suficientment estudiades per la teoria sintàctica ([Ernst 2001](#), 416) i encara no tenen un encaix convincent en els diferents models teòrics, inclòs el cartogràfic.⁴³ Encara que no pretenem explicar la naturalesa derivacional de les estructures parentètiques, acceptem que aquestes se situen en l'interior del predicat o en la perifèria dreta de la frase. Precisament, aquest últim cas és el que es correspon amb els exemples (152b) i (153b). En definitiva, l'ús parentètic d'un adverbí factiu implica que aquest no es generi a l'espec-SFactiu sinó en una altra posició,⁴⁴ de

⁴³En el marc teòric cartogràfic [Cinque \(1999, 32 i 181, nota 87\)](#) n'ha fet alguna referència, mentre que en un marc minimalista més ampli [Ernst \(2001, § 8.3.3\)](#) hi ha dedicat algunes observacions.

⁴⁴Alguns autors (e.g. [Espinal 1991](#), entre d'altres) consideren que les construccions parentètiques es generen paral·lelament a la derivació de l'oració i, posteriorment, s'insereixen en determinats punts durant el procés de linealització en el component fonològic. Per a una introducció a les construccions parentètiques, *vid.* [Dehé & Kavalova \(2007\)](#).

manera que contribueix semànticament amb el seu significat avaluatiu, però no intervé en la derivació sintàctica de la factivitat. En última instància, això permet que pugui aparèixer en un context exclamatiu.

No obstant això, Porroche (2006) aporta l'exemple (154) —estructuralment semblant a (150)—, el qual considera gramatical:

- (154) Lamentablemente, ¡qué poco queda ya de las vacaciones!
(Porroche 2006, nota 10)

En referència als exemples (152)–(153) podem assegurar que l'ús parentètic postoracional de l'adverbi factiu és gramatical, mentre que no ho és l'ús no parentètic. La qüestió és: per què hi ha autors que consideren gramaticals els exemples (150) i (154)? La resposta l'hem de cercar en l'estructura sintàctica d'aquests exemples: no tenen la partícula *que*.

Com ja hem fet notar anteriorment, en castellà hi ha dos tipus d'oracions exclamatives-*qu*: amb i sense *que*. Les oracions exclamatives del castellà amb *que* només permeten l'aparició d'adverbis factius en posicions parentètiques (i/o tematitzades, cf. nota 37); mentre que les oracions exclamatives sense *que* també permeten l'aparició d'adverbis factius en llur posició canònica. Aquesta asimetria s'explica perquè les oracions sense *que* no impliquen el trasllat d'SQu a la posició d'espec-SExcl₂/SFactiu, la qual cosa no invalida la nostra hipòtesi sobre la identificació d'SExcl₂ amb SFactiu, sinó que reforça l'anàlisi de les diferències estructurals tractades en § 3.2.

Finalment, hem d'assenyalar que el català accepta, evidentment, els adverbis factius en posició canònica en les oracions exclamatives que no contenen la partícula exclamativa *que*, és a dir, aquelles en què l'SQu està format per un mot-*qu*; però també en aquelles que contenen *que* però que reben una entonació semblant i una interpretació equivalent a les exclamatives castellanques sense *que*.

- (155) Desgraciadament, com en sap d'enganyar-nos el teu fill!
(156) # Sorprenentment, que bé que toques el piano!

Els adverbis evidencials i epistèmics

Com mostren els exemples (157)–(159), els adverbis evidencials i epistèmics són incompatibles amb totes les oracions exclamatives-*qu*. No obstant això, la gramaticalitat dels adverbis evidencials millora notablement si són emfàtics i reben una interpretació factiva (compareu (157) amb (158)).

- (157) *Adverbis evidencials*
- a. * Indubtablement, quina casa que té!
 - b. * Evidentment, com canta el teu pare!
 - c. * Indudablemente, ¡qué bonito (que) es esto!
 - d. * Lógicamente, ¡qué análisis (que) has hecho!

(158) *Adverbis evidencials emfàtics (factius)*

- a. ? Indubtablement que quina casa que té!
- b. ? Evidentment que com canta el teu pare!
- c. ? ¡Indudablemente que qué bonito es esto!
- d. ? ¡Evidentemente que cómo canta tu padre!

(159) *Adverbis epistèmics*

- a. * Possiblement, ¡quins pares que té!
- b. * Probablement, ¡a quina hora que arribes!
- c. * Segurament, ¡que guapa (que) es su hija!
- d. * Difícilmente, ¡cómo has resuelto este ejercicio!

A diferència dels adverbis factius, l'ús parentètic dels adverbis evidencials i epistèmics en les oracions exclamatives dóna resultats molt estranys o del tot agramaticals:

(160) *Adverbis evidencials*

- a. ?* Quina casa que té!, indubtablement.
- b. ?* Com canta el teu pare!, evidentment.
- c. ?* ¡Qué bonito (que) es esto!, indudablemente.
- d. ?* ¡Qué análisis (que) has hecho!, lógicamente.

(161) *Adverbis epistèmics*

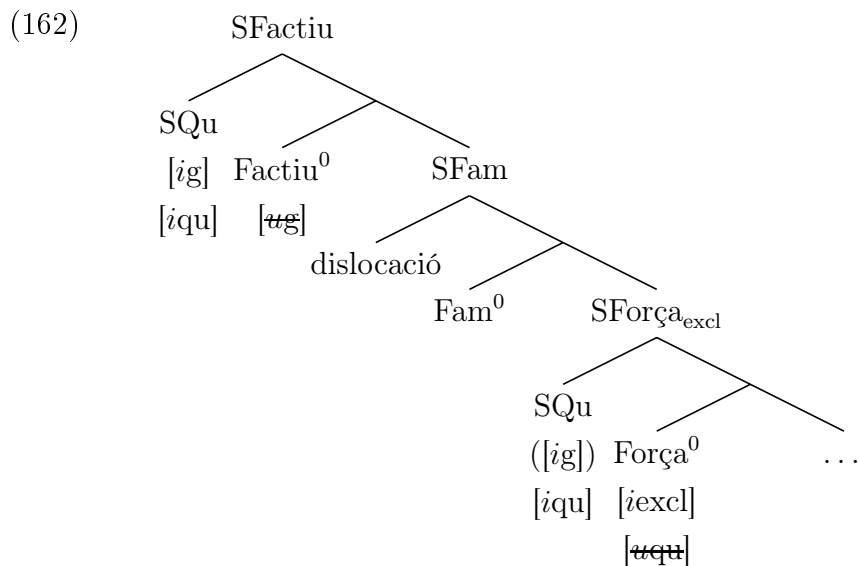
- a. * ¡Quins pares que té!, possiblement.
- b. * ¡A quina hora que arribes!, probablement.
- c. * ¡Qué guapa (que) es su hija!, seguramente.
- d. * ¡Qué análisis (que) has hecho!, difícilmente.

3.5.4 Valoració de la hipòtesi $SExcl_2 \approx SFactiu$

En la secció § 3.3 s'ha vist la necessitat de plantejar dues projeccions funcionals ($SExcl_1$ i $SExcl_2$) per derivar correctament les oracions exclamatives-*qu* en les llengües romàniques. En § 3.4 s'ha comprovat que l'opció més plausible és considerar que $SExcl_1$ es correspon amb $SForça$, projecció que conté els trets $[uqu]$ i PPA, els quals forcen que els sintagmes-*qu* s'hi traslladin en la posició d'especificador. Contràriament al que s'assumeix normalment, aquest $SForça$ se situa a la part baixa d' $SComp$, la qual cosa s'adequa a la proposta de Haegeman (2004; 2006).

En §§ 3.5.1–3.5.3 s'han identificat les característiques d' $SExcl_2$. Concretament s'ha comprovat que és viable atribuir el trasllat de l' SQu a la posició d'espec- $SExcl_2$ als trets $[ug]$ i PPA. D'altra banda, s'ha analitzat la compatibilitat dels adverbis d'acte de parla i s'ha pogut verificar la hipòtesi que $SExcl_2$ es correspon, molt probablement, amb $SFactiu$. En aquest aspecte, la nostra anàlisi coincideix amb la d'Ambar (2003) per al portuguès, que proposa el trasllat de l' SQu a l'espec-SAvaluatiu.

En definitiva, la derivació de les exclamatives-*qu* es correspon amb la representació arbòria de (162):

3.6 La partícula exclamativa *que*

3.6.1 Introducció

A continuació mostrem com es deriven les exclamatives en català, castellà, vènet⁴⁵ i italià amb l'objectiu d'identificar la posició de la partícula exclamativa *que/che* en cada una d'aquestes llengües. Primer analitzarem les exclamatives del tipus I (cf. (103a)) i del tipus II (cf. (103b)) en vènet i en italià, ja que en català i en castellà l'anàlisi de la posició de *que* presenta problemes perquè hi ha adjacència entre l'SQu, la partícula i el verb. Al final de la secció valorarem les implicacions teòriques que se'n desprenen.

3.6.2 La partícula *che* en vènet i en italià

Les oracions exclamatives I estan formades per SQu que no contenen, suposadament, l'operador de grau i que, per tant, no impliquen un trasllat a SFactiu. Les anàlisis que proposem són les següents:

- (163) Chi che te à invidà!
 [SForça chi [che [SFin te à invidà t_{chi}]]]
(Vènet)

- (164) Quanti libri ha comprato!
 [SForça quanti libri [Força⁰ [SFin ha comprato t_{quanti libri}]]]

⁴⁵L'anàlisi de les dades del vènet es pot fer extensible a les dades del milanès, per la qual cosa prescindirem d'aquesta llengua d'ara endavant.

(*Italià col·loquial*)

Com es pot comprovar en els exemples (163)–(164), només el vènet presenta la partícula exclamativa *che*, per la qual cosa hem de considerar que en aquesta llengua el *che* exclamatiu és la realització fonològica de Força⁰.

Les exclamatives II són aquelles que en algunes llengües permeten la interpolació d'un tòpic entre l'SQu i el verb, una característica que permet identificar amb més facilitat on se situa la partícula exclamativa:

- (165) Quanti bei vestiti, to sorela, che la à comprà! (=95b)
[_{SFactiu} *quanti bei vestiti* [_{Factiu}⁰ [_{SFam} *to sorela*_i [_{Fam}⁰ [_{SForça} *t_{quanti bei vestiti}* [*che* [_{SFin} *la*_i *à comprà t_{quanti bei vestiti}*]]]]]]]]]
(*Vènet*)

- (166) Che bel libro, a tua sorella, che le hanno regalato! (=97)
[_{SFactiu} *che bel libro* [_{Factiu}⁰ [_{SFam} *a tua sorella*_i [_{Fam}⁰ [_{SForça} *t_{che bel libro}* [*che* [_{SFin} *le*_i *hanno regalato t_{che bel libro}*]]]]]]]]]
(*Italià col·loquial*)

Quan apareix un tòpic interpolat, en vènet i en italià la partícula *che* apareix en la posició Força⁰. En la primera d'aquestes llengües era d'esperar, ja que també apareixia en (163), mentre que en italià no hi apareixia.

3.6.3 La partícula *que* en català i en castellà

Com ja hem avançat, l'anàlisi de la posició de *que* en català i en castellà presenta problemes perquè hi ha adjacència entre l'SQu, la partícula i el verb, de manera que si apareix un Tòpic familiar, aquest s'ha de dislocar a la dreta. No obstant això, en (53) hem dit que les oracions exclamatives poden requerir la confirmació de l'interlocutor mitjançant partícules del tipus *eh/oi*. En referència a aquestes partícules en català,⁴⁶ hem comprovat que en les exclamatives del tipus II poden aparèixer interpolades entre l'SQu i la resta de la seqüència oracional. En els exemples de (167)–(168) s'hi aprecien les posicions en què pot aparèixer la partícula *eh* i la asimetria que s'estableix entre els SQu complexos i els SQu senzills.

- (167) a. Quins llums, eh que hi ha!
b. Quins llums que hi ha!, eh?
c. Eh, quins llums que hi ha!
- (168) a. * Com, eh, balla la Maria!
b. Com balla la Maria!, eh?
c. Eh, com balla la Maria!

⁴⁶Per a una introducció a la sintaxi de les partícules *eh/oi*, es pot consultar el treball de [Hernanz & Rigau \(2006\)](#).

L'exemple (167a) mostra la possibilitat d'interpolar *eh* entre un SQu complex i el verb, mentre que (168a) mostra la impossibilitat d'interpolar-la quan l'SQu és senzill. Això prova que en català la partícula *que* es correspon amb Força⁰, per la qual cosa l'anàlisi que proposem és la següent:

- (169) Quins llums, eh que hi ha!
 [SFactiu *quins llums* [Factiu⁰ [SF *eh* [SForça t_{quins llums} [*que* [SFin *hi ha* t_{quins llums}]]]]]]]

De totes maneres, els exemples (167c) i (168c) mostren que quan apareix *que* pot no donar-se el trasllat a l'espec-SFactiu. Quan això ocorre l'oració exclamativa s'interpreta com una oració del tipus I, i es correspon a una entonació equivalent a la de les exclamatives castellanes sense *que*. Aleshores l'anàlisi és la de (170).⁴⁷

- (170) Eh, quins llums que hi ha!
 [SF *eh* [SForça *quins llums* [*que* [SFin *hi ha* t_{quins llums}]]]]]

Per tant, les exclamatives del català i del castellà es deriven de la mateixa manera, amb la diferència que en català la partícula *que* és obligatòria en totes les interpretacions d'una frase exclamativa, llevat dels casos en què apareix un sintagma-*qu* format per un sol mot (i.e. *com* i *quant*).⁴⁸

Finalment, la posició de *que* en castellà esdevé encara més opaca que en català, ja que no coneixem de cap element que es pugui interpolar. No obstant això, les evidències del català, l'italià i el vènet ens fan suposar que es correspon amb Força⁰. Aquesta afirmació pot semblar que contradiu les dades referents als sintagmes exclamatius sense morfologia-*qu*, però creiem que això no és així. Primerament, els sintagmes-*qu* en castellà no permeten la interpolació de tòpics, la qual cosa indica que necessàriament hi ha un trasllat del romanent a SRerefons. Aquest trasllat permet que l'SQu allotjat a l'espec-SFactiu mantingui l'adjacència amb la partícula exclamativa. Possiblement, la derivació de les exclamatives formades per sintagmes exclamatius sense morfologia-*qu* està relacionada amb la condició avaluativa dels adjectius que els formen, de manera semblant com passa amb els adverbis evidencials emfàtics.

3.6.4 Implicacions teòriques

La asimetria entre les exclamatives del tipus I i les del tipus II en les diferents llengües en referència a la partícula *que* suposa que existeixen necessàriament dues peces lèxiques al lexicó per al nucli Força⁰_[iexcl]:

⁴⁷La posició final absoluta d'*eh* es deriva per un trasllat del romanent a la posició d'espec-SRere.

⁴⁸La asimetria entre SQu complexos i senzills ha de tenir una explicació més morfològica que no pas sintàctica i està subjecta a variació ideolèctal. Concretament, per a molts parlants de català —entre els quals ens incloem— el mot *quant* requereix la partícula *que*.

(171) *Peces lèxiques per a Força_[iexcl]⁰ disponibles en el lexicó*

	Exclamativa tipus I (Força _I ⁰)	Exclamativa tipus II (Força _{II} ⁰)
Català	<i>que_I</i>	<i>que_{II}</i>
Castellà	<i>Ø_I</i>	<i>que_{II}</i>
Italià	<i>Ø_I</i>	<i>che_{II}</i>
Vènet	<i>che_I</i>	<i>che_{II}</i>

Per tant, la derivació divergent de les exclamatives I i II s'explica a partir de la peça lèxica seleccionada. D'aquesta manera, si s'ajunta Força_I⁰ a la derivació, aleshores no es pot seleccionar un nucli Factiu⁰ que requereixi comprovar el tret [ug], mentre que si es correspon amb Força_{II}⁰, aleshores la derivació requereix que s'ajunti un nucli Factiu⁰ que haurà de comprovar el tret [ug].⁴⁹

Arribats a aquest punt, l'existència de dues opcions lèxiques de Força_[iexcl]⁰ ens permet refinar les descripcions de les dades fetes al llarg d'aquest capítol:

1. La derivació dels dos tipus d'exclamatives no depèn del tipus d'SQu, sinó del nucli Força⁰ que entra en la derivació. Això significa que no tenim cap evidència ni per afirmar ni per negar que els SQu que apareixen en les derivacions que no impliquen trasllat a SFactiu no tinguin el tret [ig].
2. Cadascuna de les dues opcions lèxiques de Força⁰ té interpretacions diferents que afecten la modalitat oracional. A diferència del vènet i de l'italià, en què aquesta distinció és poc productiva ja que els diferents tipus d'SQu es relacionen amb una o altra opció lèxica, el castellà i el català aprofiten aquest recurs i el fan ben productiu, de manera que la majoria dels SQu poden estar associats a les dues opcions.
3. Les oracions exclamatives formades per adverbis evidencials emfasitzats necessàriament s'han de derivar de manera diferent. Segurament ens trobem davant d'un cas en què la força illocutiva és declarativa, ja que ni en català ni en castellà el nucli d'SForça no està ocupat per un *que*, i perquè durant la derivació s'ajunten adverbis evidencials, cosa que hem comprovat que no era possible en les exclamatives-*qu* dels tipus I i II. L'èmfasi prosòdic d'aquests adverbis es deu a l'existència d'una altra peça lèxica (*que*) que ocupa el nucli Factiu⁰, la qual conté els trets [ug] i PPA, responsables del trasllat de l'adverbi evidencial.
4. Les oracions formades per sintagmes exclamatius sense morfologia-*qu* s'han de derivar de manera diferent a les exclamatives del tipus II, ja que permeten la interpolació d'un tòpic. Com passa amb les exclamatives formades per adverbis evidencials emfasitzats, l'èmfasi prosòdic d'aquests sintagmes es deu a l'existència

⁴⁹En realitat estaríem parlant de dues forces illocutives diferents que generen configuracions diferents, la descripció semàntica i pragmàtica de les quals requereix d'un estudi més detallat.

d'una peça lèxica (*que*) que ocupa el nucli Factiu⁰, la qual conté els trets [ug] i PPA, responsables del trasllat del sintagma exclamatiu. Possiblement ens trobem davant d'una derivació del tipus I en què s'ajunta el mateix nucli Factiu⁰_[ug] que en la derivació de les oracions exclamatives formades per adverbis evidencials emfasitzats (cf. § 3.5.3, *Els adverbis evidencials i epistèmics*). Per tant, les derivacions proposades són:

- (172) ¡Menudas setas le han regalado a tu hermano!
 [SForça *menudas setas* [Força⁰ [SFin *le han regalado* t_{menudas setas} *a tu hermano*]]]
- (173) ¡Menudas setas que a tu hermano le han regalado!
 [SFactiu *menudas setas* [*que* [SFam *a tu hermano*_i [Fam⁰ [SForça t_{menudas setas} [Força⁰ [SFin *le*_i *han regalado* t_{menudas setas}]]]]]]]]]

Capítol 4

Descripció sintàctica de la recomplementació

4.1 Introducció

La recomplementació¹ consisteix en l'anteposició d'un o diversos components sintàctics d'una oració completiva, de manera que queden situats entre la partícula subordinadora (i.e. el complementador *que*₁) i una segona partícula, fonològicament idèntica a la primera i aparentment supèrflua, que anomenarem recomplementadora (i.e. *que*₂). Els exemples (174) i (175) en són ben il·lustratius.

(174) La Meritxell m'ha comentat *que*₁ **a l'Escala**, *que*₂ no hi pensa tornar mai més.
[C0105]

(175) El director dice *que*₁ **si tu hermana nos lo pide**, *que*₂ la podremos contratar.

La recomplementació era una construcció molt habitual en les llengües romàniques medievals (Wanner 1998) i actualment perviu en els registres col·loquials del portuguès, el gallec, el castellà i el català, així com en diverses varietats romàniques minoritzades de transmissió oral (e.g. occità, normand, való, etc.).

Amb aquest capítol pretenem descriure la derivació sintàctica de les oracions recomplementades en les llengües iberoromàniques, especialment del català i del castellà. Tot i que no ha estat mai estudiada de manera monogràfica des dels diversos aspectes que s'hi relacionen, existeixen alguns estudis que s'hi han referit i que ens serviran de punt de partida: per al portuguès europeu (Mascarenhas 2007), el gallec (Iatridou & Kroch 1992; Uriagereka 1995; Gupton 2010), el castellà (De la Mota 1995; Rodríguez Ramalle

¹Sembla ésser que el terme *recomplementació* (en anglès *recomplementation*) fou proposat per Higgins (1988, *apud* Fontana 1993, 164) i ha estat utilitzat per Fontana (1993), Uriagereka (1995), Demonte & Fernández Soriano (2009) i Gupton (2010). Altres termes que s'han utilitzat són: *subordinada de doble complementador* (fr. *subordonnée à double complémentateur*) per Wanner (1998), *QUE introsiu* (ang. *Intrusive QUE*) per Roehrs & Labelle (2003), *construcció de que duplicat* (ang. *double que construction*) per Paoli (2003; 2004; 2005; 2007) i *duplicació del complementador* (ang. *Complementizer doubling* o *C-doubling*) per Mascarenhas (2007).

2003; Demonte & Fernández Soriano 2007; 2009), el català (De la Mota 1995) i les llengües romàniques medievals (Wanner 1998; Paoli 2003 i treballs successius; Vincent 2007).

L'estructura del capítol és la següent: § 4.2 és una síntesi dels antecedents que han contribuït a descriure sintàcticament les oracions recomplementades; § 4.3 tracta de les característiques de les oracions matriu el predicat de les quals selecciona una oració recomplementada; §§ 4.4 i 4.5 són una descripció de les funcions pragmàtiques i discursives de la recomplementació; en § 4.6 definim la jerarquia cartogràfica en què s'insereixen les partícules recomplementadores, de la qual se'n desprén l'anàlisi de § 4.7; en § 4.8 presentem una síntesi de les conclusions principals; finalment, en § 4.9 es fa una llista dels temes no resolts que caldrà abarcar en una recerca futura.

4.2 Antecedents

4.2.1 Anàlisis cartogràfiques de la recomplementació

A partir de la proposta cartogràfica de Rizzi (1997), Demonte & Fernández Soriano (2007) han estudiat les oracions recomplementades en relació amb altres usos particulars de *que*:

- (176) a. Dice mamá [**que** a tu hermana (**que**) ni se te ocurra dejarla salir]. [C0001]
b. Me preguntó [**que** quién había llegado a las tres de la mañana].
c. {**Que** se calle Juan / Juan **que** se calle}.
d. Ojalá (**que**) {llueva/*llueve} café.
e. ¡Qué rico **que** está!

(Demonte & Fernández Soriano 2007, (1a)–(1e))

En un intent d'analitzar de manera unitària els diferents tipus de *que* de (176), basant-se en el treball d'Aboh (2006), aquestes autores proposen dues posicions on pot aparèixer el complementador: la primera, amb valor declaratiu, en el nucli d'SForça (*que*₁); i la segona, en el nucli de SFin (*que*₂). El primer *que* dels exemples de (176a)–(176b) es correspon amb el primer cas i el *que* optatiu de (176a) i els altres *que* dels exemples (176c)–(176e) es corresponen amb el segon cas.

Paral·lelament, Mascarenhas (2007) ha estudiat la recomplementació en portuguès europeu en frases del tipus de (176a). Aquest autor aporta proves que el *que*₂ de les oracions recomplementades no pot tractar-se del nucli Fin⁰, sinó que s'ha de situar per sobre de la projecció SFoc, i especula amb la possibilitat que es tracti del nucli d'STòp, coincidint així amb les propostes de Paoli (2003) i de Rodríguez Ramalle (2003).

En un article posterior, Demonte & Fernández Soriano (2009) també s'adonen de la impossibilitat que *que*₂ sigui el nucli d'SFin en les frases del tipus de (176a).² En aquest

² Vid. § 4.5 per a una revisió més detallada de les anàlisis de Demonte & Fernández Soriano (2009).

darrer treball, aquestes autores no determinen on se situa realment *que*₂,³ sinó que es limiten a determinar que la recomplementació és una estratègia de reforç de la condició declarativa de l'oració subordinada, per la qual cosa plantegen que una explicació plausible seria l'existència d'un Sintagma Força duplicat entre STòp i SFoc, com ja havia proposat [Martín-González \(2002\)](#).⁴ Com veurem en §§ 4.4 i 4.5 la caracterització que Demonte & Fernández-Soriano fan de la recomplementació no és correcta, de manera que l'aparició de la recomplementació està associada a la necessitat de reintroduir elements anafòrics en un discurs reproduït en estil indirecte.

Totes aquestes propostes han permès de caracteritzar millor les construccions de recomplementació, però no han servit per determinar la categoria sintàctica que allotja *que*₂ en la posició de nucli, si és que només n'hi ha una. En realitat les dues propostes més plausibles que s'han fet, és a dir, que *que*₂ s'allotja a Tòp⁰ (el nostre Tema⁰) o a Força⁰ duplicada, són propostes ad hoc que no estan motivades per un raonament teòric ferm. Davant de la primera proposta indubtablement ens veiem obligats a preguntar-nos què diferencia la tria lèxica entre \emptyset i *que* o quins trets i quines relacions de concordança hi intervenen. Per altra banda, la segona proposta, que postula una projecció duplicada de Força, fa que ens demanem quina mena de tret codifica una categoria així, quina diferència hi ha entre la projecció Força més prominent (segons [Rizzi 1997](#)) i la projecció duplicada de Força, o si el procés de duplicació és un recurs computacional més general i què el motiva.

Com es pot comprovar de la valoració que en fem, els antecedents cartogràfics ens generen més qüestions que no pas ens responen preguntes. Per aquest motiu, en el present estudi procurarem motivar les nostres propostes segons els principis teòrics plantejats en el capítol 2 amb la finalitat d'aclarir, encara que només sigui una mica, algun dels punt obscurs del nostre objecte d'estudi.

4.2.2 Anàlisis minimistes

[Uriagereka \(1995\)](#) posa de relleu que hi ha un seguit de propietats de les llengües iberoromàniques occidentals⁵ que estan relacionades amb el patró de col·locació dels pronoms clítics que segueixen aquestes llengües, i.e. la llei de Tobler-Mussafia. Aquestes propietats sintàctiques són:

- (177) a. Partícules focals manifestes (*Overt F(ocus) elements*)
 b. Trasllat de Focus manifest (*Overt Focus movement*)
 c. «Recomplementació» (*«Recomplementation»*)

³En l'article de [Demonte & Fernández Soriano \(2009\)](#) es determina que la posició de *que* és Fin⁰ en construccions del tipus de (176c)–(176e) i es deixa la porta oberta a la recerca en referència a la recomplementació.

⁴La jerarquia proposada per [Martín-González \(2002\)](#) és: SForça > STòp* > SForça duplicat > SFoc > STòp* > SFin > SI. *Vid.* § 4.2.2 per a l'anàlisi de [Gupton \(2010\)](#) basada en l'existència d'un Sintagma Força duplicat i en l'anàlisi minimista de [Raposo & Uriagereka \(2005\)](#).

⁵Concretament es refereix al portuguès europeu, al gallec i a l'asturleonès.

- d. Dislocacions «inserides» (*«Sandwiched» Dislocations*)
- e. Expletius manifestos (*Overt expletives*)
- f. Infinitius personals sense trasllat Aux-a-Comp (*Personal infinitives without Aux-to-Comp*)
- g. Interpolació d'elements entre els clítics i el verb (*Interpolation of elements between clitics and V*)

Algunes d'aquestes propietats només es conserven en varietats dialectals molt conservadores (e.g. la interpolació o l'expletiu portuguès *ele*)⁶ o són pròpies d'estadis diacrònics anterior (e.g. la partícula focal *er* documentada en els textos medievals gallecs). Finalment, la recomplementació només es conserva en els registres col·loquials del gal·lec i del portuguès i és totalment desconeguda en asturià (Fernández-Rubiera 2009, 139–141).

Els fenòmens sintàctics de (177) posen de manifest que l'estructura oracional assumida habitualment en gramàtica generativa (i.e. $[_{SC} \dots C^0 [_{ST} \dots T^0 [_{SV} \dots v^0 [_{SV} \dots V^0 \dots]]]]$), malgrat la possibilitat d'allotjar múltiples especificadors, és insuficient per explicar la diversitat de fenòmens sintàctics que es produeixen en la perifèria esquerra. Per aquest motiu Uriagereka proposa ampliar-la amb una projecció funcional (SF) autònoma. Segons aquesta proposta, SF allotja en les posicions d'especificador les dislocacions a l'esquerra, els focus frontalitzats, les partícules focals, etc., ja que es tracta d'una projecció que codifica la informació discursiva/pragmàtica.

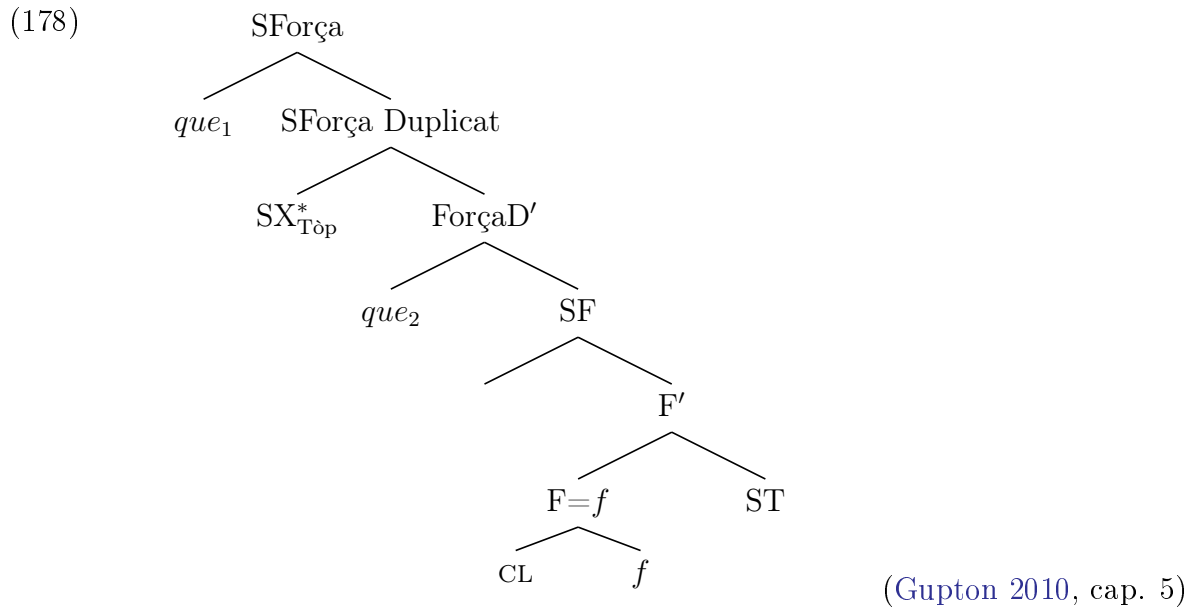
En les gramàtiques de les llengües iberoromàniques occidentals aquesta projecció esdevé imprescindible per explicar la complexitat de la col·locació enclítica o proclítica respecte del verb dels clítics pronominals, ja que depèn del context sintàctic preverbal.⁷ Raposo & Uriagereka (2005) milloren la proposta de Uriagereka (1995), de manera que defineixen com es parametritzen les propietats morfosintàctiques d'F. En aquest sentit proposen distingir entre tres grups de llengües: el primer, que inclou el francès i possiblement el portuguès col·loquial del Brasil, té la projecció F inactivada sintàcticament; el segon grup, inclou el castellà, l'aragonès i el català, de manera que F està activada sintàcticament però inactivada morfològicament; finalment, el tercer grup inclou les llengües iberoromàniques occidentals, en què F està activada sintàcticament i morfològicament.⁸

⁶Carrilho (2005) estudia l'expletiu *ele* en portuguès europeu. Com mostren alguns dels exemples aportats per aquesta autora (cf. [C0070], [C0072] i [C0073] del nostre corpus), l'expletiu *ele* té una naturalesa dislocada, ja que pot aparèixer inserit entre les dues partícules *que* en les oracions recomplementades. Per a l'expletiu *ello* en asturià (e.g. *ello llueve enforma* 'plou molt') es pot consultar Viejo (2008, 404–414).

⁷Cf. Fontana (1993) per al castellà medieval, Martins (1994) per al portuguès, Campos (1989) per al gal·lec i Fernández-Rubiera (2009) per a l'asturià.

⁸Per facilitar la distinció entre la projecció activada morfològicament i la que no ho està, Raposo & Uriagereka (2005) usen la convenció d'indicar el nucli d'SF actiu morfològicament amb la lletra *f* minúscula i usar la lletra F majúscula per indicar el nucli inactiu morfològicament però actiu sintàcticament. L'activació morfològica d'*f* ve determinada per la presència de trets- φ , els quals fan que aquesta projecció sigui un punt d'atracció dels clítics pronominals.

La proposta d'SF permet descriure de manera molt satisfactòria la derivació de la col·locació dels clítics pronominals en les llengües romàniques. No obstant això, si acceptem com proposa Uriagereka (1995) que el nucli d'SF és *que*₂ en les oracions recomplementades, aleshores el model es torna insuficient per explicar l'ocorrència simultània en la perifèria esquerra de més d'un dels fenòmens sintàctics de (177). Aquesta situació fa que Gupton (2010) amplii la proposta de Raposo & Uriagereka (2005) amb el Sintagma Força duplicat de Martín-González (2002), tal i com es mostra en (178). Per tant, SForça duplicat esdevé la projecció funcional que allotja el *que*₂ en la posició de nucli i els tòpics inserits en l'estructura de recomplementació, en les posicions d'especificador.

Amb aquesta configuració sintàctica, SF deixa SComp sense els trets pragmàtics amb els quals se l'associa normalment i el converteix en una projecció que només codifica la força il·locutiva. No obstant això, la presència de dos complementadors requereix la presència de dos nuclis funcionals, per la qual cosa SForça es duplica. Aquesta proposta, en realitat, no és novedosa perquè en el marc teòric de P&P Iatridou & Kroch (1992) ja proposaven la recursivitat d'SComp per explicar, entre altres fenòmens sintàctics, la recomplementació en gallec.

L'anàlisi de Gupton s'adequa correctament al marc teòric minimista en què s'insereix, però no deixa d'ésser sorprenent la tria d'etiquetes que utilitza (i.e. SForça i SForça duplicat), ja que es corresponen a una proposta, la de Martín-González, de caràcter marcadament cartogràfic. En realitat, Gupton (2010) s'ajusta perfectament al model derivacional proposat per López (2009) en què SComp s'escindeix en SForça i SFin (si es vol, intercanviables respectivament per SComp i SF d'Uriagereka), el qual s'hauria de modificar amb la possibilitat que SForça fos una projecció recursiva —a la Iatridou & Kroch—, en els especificadors de la qual s'hi allotjarien els tòpics inserits entre els dos complementadors.

Les propostes ací ressenyades posen en evidència la impossibilitat de descriure tots els fenòmens relacionats amb la perifèria esquerra oracional només amb un únic SComp. Això obliga a recórrer a projeccions funcionals noves (SF) o a proposar versions reduïdes de la hipòtesi de l'SComp escindit de Rizzi (1997). La proposta de Gupton posa de manifest que SComp com a mínim s'ha d'escindir en tres projeccions funcionals (SForça, SForçaD i SF), o bé acceptar que la projecció més prominent (i.e. SForça) és recursiva.

4.3 Característiques de l'oració matriu

4.3.1 El verb matriu

Les oracions recomplementades són oracions subordinades substantives completives seleccionades pel verb d'una oració matriu, ja que com mostren les dades de Iatridou & Kroch (1992) per al galleg, les oracions recomplementades no poden ésser complements del nom ni subjectes de la frase:

(179) ?* O rumor de que, dado que a terra é redonda, que é posible circundala.
[C0075]

(180) * Que, dado que a terra é redonda, que sea posible circumnavegala, é probable.
[C0076]

D'entre tots els tipus de verbs que seleccionen oracions substantives,⁹ segons els antecedents bibliogràfics (cf. § 4.1), només el subgrup dels verbs epistèmics i de llengua (*verba dicendi*) poden seleccionar una oració recomplementada.¹⁰ Per comprovar-ho hem elaborat un corpus (*vid.* Apèndix) amb oracions que aparentment presentaven dos complementadors. Després d'analitzar oració per oració per comprovar si es tractava d'oracions recomplementades, hem elaborat la taula de (181) a partir d'un buidat dels exemples gramaticals del corpus.

Com era de suposar, la major part dels verbs del corpus que seleccionen les oracions recomplementades són assertius forts (cat. *comentar*, *dir*; cast. *asegurar*, *decir*, *exclamar*, *preguntar*, *prometer*; pt. *avisar* 'advertir de', *dizer*, *prometer*; gl. *dicer*), assertius febles (ct. *creure*; cast. *creer*; pt. *achar* 'trobar', *julgar* 'jutjar'; gl. *pensar*) i semifactius (pt. *reparar* 'adonar-se', *saber*, *ter a certeza*). Tots aquests verbs seleccionen oracions completives amb un verb en indicatiu.¹¹

⁹En aquest treball seguirem la classificació proposada per Bonet (2002, § 19.8) per al català.

¹⁰Els termes *verba dicendi* i *verbs de llengua* fan referència a un grup heterogeni de verbs que denoten un acte de parla, però que no comparteixen ni les mateixes propietats semàntiques ni sintàctiques. Per aquest motiu distingirem el grup majoritari format pels verbs assertius forts, del grup més reduït format pels volutius conatius. Per altra banda, el terme *verbs epistèmics* fa referència a un grup de verbs que denoten accions associades al saber, el coneixement, les creences i les opinions. Com passa amb els *verba dicendi*, els verbs epistèmics també són un grup heterogeni i cal diferenciar entre els verbs assertius febles (epistèmics de creença i d'opinió) i els verbs semifactius (epistèmics de 'saber') (Bonet 2002).

¹¹Dels 42 casos del verb *decir* en castellà, en 39 el verb matriu selecciona una oració recomplementada en indicatiu i en 3 casos la selecciona en subjuntiu.

(181) *Verbs matriu que seleccionen oracions recomplementades (n = 138)*

CATALÀ n = 19		CASTELLÀ n = 69		PORTUGUÈS n = 36		GALLEC n = 14	
comentar	(1)	asegurar	(1)	achar	(14)	dicer	(13)
creure	(10)	creer	(9)	avisar	(1)	pensar	(1)
demanar	(1)	decir	(42)	dizer	(14)		
dir	(6)	espetar	(1)	duvidar	(1)		
esperar	(1)	exclamar	(2)	esperar	(1)		
		ordenar	(2)	julgar	(1)		
		pedir	(2)	prometer	(1)		
		preguntar	(5)	reparar	(1)		
		prometer	(1)	saber	(1)		
		rogar	(2)	ter a certeza	(1)		
		suplicar	(2)				

Per contra, com es mostra en els exemples de (182)–(184), els verbs volitius conatiuis (cat. *demanar*, *esperar*; cast. *pedir*, *rogar*, *suplicar*, *ordenar*; pt. *esperar*) i els dubitatius (pt. *duvidar*) seleccionen oracions recomplementades amb el verb en subjuntiu. Finalment, en (181) no apareix cap verb factivo-emotiu, ja que com mostren els exemples de (186)–(188), un verb com *lamentar* no pot seleccionar oracions amb doble complementador.¹²

- (182) a. Espero que sincerament que agradi a algú... Em faria molt feliç. [C0148]
b. Ens van demanar que si finalment decidíem portar-los que per favor els pugéssim al tercer pis. [C0069]
(Català)
- (183) a. Espero que a Pablo, que le traten bien.
b. Le rogaron que a Pablo, que le hablara con moderación. [C0100]
(Castellà)
- (184) a. Espero que a Ana que traga o livro. [C0035]
b. Duvido que a Ana que goste de ópera. [C0033]
(Portuguès)
- (185) Dixeran *que*₁ **a este home** *que*₂ non o maltratemos. [C0063]
(Gallec)
- (186) *Lamento que el cotxe que no te'l puguis comprar.
(Català)
- (187) *Lamento que ese coche que no lo compres. [C0189]
(Castellà)

¹²Els verbs factivo-emotius pressuposen la veritat de l'oració subordinada, per la qual cosa generalment seleccionen mode subjuntiu. Una altra característica d'aquests verbs és que en alguns registres del castellà (i del català no normatiu) permeten l'elisió de *que*₁:

i. Lamento (que) haya muerto tu padre.

- (188) ?? Lamento que o Filipe que tenha chumbado o exame. [C0037]
(Portuguès)

Les característiques dels verbs volitius conatius i les restriccions que imposen es poden ampliar als verbs assertius forts en un context negatiu, inclosos els *verba dicendi* negatius, de manera que seleccionen una oració completiva en subjuntiu.¹³

Aquesta darrera restricció no és estranya ja que segons Bonet (2002, § 19.8.5) els verbs assertius negats poden funcionar com a verbs dubitatius, motiu pel qual els verbs de llengua inherentment negatius (e.g. *negar*) són en realitat verbs dubitatius. De manera semblant, «hi ha nombrosos *verba dicendi* que poden ser usats com a predicats volitius» (Bonet 2002, 2363). Més precisament, funcionen com a predicats conatius:

- (189) a. Ens va dir que hi anéssim de seguida.
b. Li ha repetit mil vegades que no es deixi enganyar.
c. Et suggereixo que estiguis molt atent.

(Bonet 2002, 2363, (121))

Per tant, els verbs assertius forts quan tenen una lectura conativa o dubitativa seleccionen l'oració subordinada amb el verb en subjuntiu, mentre que si tenen la lectura assertiva que els és pròpia seleccionen l'oració completiva amb el verb en indicatiu. Ens trobem, doncs, davant de dos tipus de predicats que seleccionen oracions completives amb una estructura diferent. Per aquest motiu és possible que la partícula recomplementadora *que*₂ tingui una naturalesa diferent en cadascuna d'aquestes construccions, per la qual cosa la recomplementació no seria un únic fenomen sinó que implicaria com a mínim dues configuracions sintàctiques diferents.¹⁴

En la bibliografia anglosaxona s'ha analitzat un tipus particular de verbs que permeten d'extreure un SQu de l'oració completiva per situar-lo en la perifèria esquerra de l'oració matriu. Aquest tipus de verbs ha rebut el nom de *verbs pont* (*bridge verbs* en anglès) i aplega els verbs que fins ara hem anomenat assertius (forts i febles) i semifactius (Erteschik-Shir 1973). El seu comportament sintàctic s'oposa al dels verbs factivo-emotius, que també seleccionen oracions completives i que no permeten l'extracció de l'SQu d'una interrogativa indirecta. Aquest comportament també es dona en les llengües romàniques, com il·lustren els exemples castellans de (190):

- (190) a. Juan lamenta que María quiera un perro.
b. ?* ¿Qué lamenta Juan que María quiera?

¹³N.B.: si el verb assertiu apareix en un context negatiu, aleshores pot seleccionar una oració recomplementada sempre i quan aquesta sigui negativa i el verb aparegui en mode indicatiu (Iatridou & Kroch 1992, nota 13, (i)):

i. Non di que, dado que a terra é redonda, que non é posible circundala. [C0077]

¹⁴La tercera possibilitat és que la partícula *que*₂ de les oracions seleccionades per verbs volitius sigui diferent de les seleccionades per verbs dubitatius. Aquesta possibilitat no la tindrem en compte en el present estudi, atès que només hem trobat un exemple amb un verb dubitatiu (cf. [C0033] del corpus).

- c. ¿Qué es lo que quiere María que lamenta Juan?

Per posar ordre a tot aquest ventall de característiques i determinar la relació que tenen amb la recomplementació, en el subapartat següent (§ 4.3.2) analitzarem les característiques dels verbs pont.

4.3.2 Els verbs pont

Els verbs pont es caracteritzen per la possibilitat d'extreure un SQu de l'oració completiva per situar-lo en la perifèria esquerra de l'oració matriu, contràriament amb el que passa amb els altres verbs que també seleccionen una oració completiva. Vegem-ho en l'exemple següent de l'anglès:

- (191) Who_i did you {think / say / *quip / *whisper} [that Bill saw t_i]
(Kerstens, Ruys & Zwarts 2001)

L'extracció de l'SQu no és obligatòria en tots els verbs pont (cf. *infra*), sinó que és una de les diverses possibilitats derivacionals relacionades amb aquests verbs. Com es mostra en l'exemple castellà de (192), a partir de la frase declarativa de (192a) podem generar diverses estructures interrogatives que es corresponen amb respostes diverses:

- (192) a. Juan ha dicho que María quiere comprar bollos.
b. A. ¿Qué ha dicho Juan que quiere comprar María?
B. # Sí.
B'. # Sí, bollos.
B''. Bollos.
c. A. ¿Ha dicho Juan qué quiere comprar María?
B. # Sí.
B'. Sí, bollos.
B''. # Bollos.
d. A. Juan ha dicho qué quiere comprar María.
B. # Sí.
B'. # Sí, bollos.
B''. # Bollos.
e. # Juan ha dicho que qué quiere comprar María.

La frase de (192b) és un exemple d'extracció de l'SQu, una configuració que converteix l'oració principal —i per extensió tota la frase— en una oració interrogativa-*qu*, la qual només admet una resposta que atorgui un valor a la variable que lliga l'interrogatiu. Per contra, (192c) no extreu l'SQu i fa que la frase sigui una interrogativa doble: l'oració matriu és una interrogativa polar —pregunta si s'ha esdevingut el fet expressat per l'oració completiva—, mentre que l'oració subordinada és una interrogativa-*qu*, per

(193) a. MARÍA: Quiero comprar bollos.
 JUAN: ¿Qué quiere comprar María?
 b. A. Juan ha dicho que qué quiere comprar María.
 B. # Sí.
 B'. # Sí, bollos.
 B''. Bollos.

(194) a. Juan ha preguntado que qué quiere comprar María.
b. Juan ha preguntado: ¿Qué quiere comprar María?

(195) a. Juan sabe (*que) qué quiere comprar María.
b. * Juan sabe: ¿Qué quiere comprar María?

(196) a. * María cree qué edad tienes.
b. ¿Qué edad cree María que tienes?

¹⁶Noteu que en les interrogatives impròpies l'oració subordinada no cal que reproduïxi fidelment el seu correlat si, per exemple, qui profereix l'oració enunciativa de (ii) es dirigeix al subjecte de l'oració interrogativa de (i), ja que *María* passa d'ésser una tercera persona a una segona persona:

- 86

4.4 La funció de la recomplementació: oracions d'indicatiu

Les oracions recomplementades, en tant que pròpies de la llengua oral, han estat obviades per la gramàtica tradicional pel fet d'estar considerades massa col·loquials i impròpies de la llengua escrita, ja que les conjuncions «repetides» semblen no tenir cap funció i són, per tant, «innecessàries». També s'ha atribuït l'ús d'aquestes construccions a un error involuntari resultant de la pèrdua d'atenció o de memòria (Lieberman 2004). De manera semblant, en alguns enfocaments psicolingüístics actuals s'ha considerat que aquestes repeticions són una estratègia per al processament del llenguatge, de manera que permeten l'accessibilitat a l'oració matriu i/o que redueixen els costos d'integració de l'oració completiva (Staum & Sag 2007).

Aquestes explicacions de caire psicolingüístic no ens semblen adequades ja que la «repetició» del complementador es pot produir tant després de seqüències realment llargues (e.g. (197)), com després de seqüències molt breus, fins i tot, monosil·làbiques (e.g. (198)). A més, el fet que aquesta configuració sintàctica només afecti les oracions seleccionades per un verb pont (o per un predicat conatiu, si és que finalment són la mateixa construcció) fa pensar que es tracta d'un fenomen estrictament sintàctic.

(197) Ana dice *que*₁ **Pedro, los esquís, a la sierra**, *que*₂ no se los lleva. [C0131]

(198) Diu la mare *que*₁ **tu**, *que*₂ no vindràs a la festa.

El problema principal dels estudis que han tractat la recomplementació és que no han parat atenció al context pragmàtic i discursiu en què apareixen aquestes oracions. Atesa aquesta situació, no ens hem d'estranyar que no hàgim trobat cap estudi en què es contextualitzin els exemples que s'ofereixen, motiu pel qual es fa molt difícil descriure sintàcticament una estructura de la qual no es coneix la funció comunicativa. Curiosament, l'únic estudi en què apareix algun exemple més o menys contextualitzat és el de De la Mota (1995), el qual paradoxalment no tracta de la recomplementació.

Un exemple contextualitzat d'aquesta autora és el següent:

(199) Rosa me espetó muy indignada *que*₁ **los informes**, *que*₂ cómo que a Madrid cuándo hay que mandarlos. «¿Cuándo va a ser?» —me dijo— «¡El lunes! Será que no lo sabía nadie, ¿no?» [C0192]

L'exemple (199) es tracta d'un fragment d'un diàleg en què l'emissor explica a una tercera persona què li ha dit la Rosa tot indignada. Concretament, hi ha una primera part en discurs indirecte i una segona part en discurs directe. Evidentment, l'oració recomplementada és la que apareix en discurs indirecte. La interpretació que en fem és que l'emissor de (199) reproduïx el diàleg que ha mantingut amb la Rosa, el qual reconstruïm en (200).

(200) CONTEXT: A i B (= Rosa) parlen d'uns informes que B ha encarregat de redactar al departament on treballa A.

- A. A Madrid, ¿cuándo hay que mandarlos?
- B. ¡Cómo que a Madrid cuándo hay que mandarlos! ¿Cuándo va a ser? ¡El lunes! Será que no lo sabía nadie, ¿no?
- B'. # ¡cómo que los informes, a Madrid cuándo hay que mandarlos! ¿Cuándo va a ser? ¡El lunes! Será que no lo sabía nadie, ¿no?
- B''. # ¡Cómo que a Madrid cuándo hay que mandarlos, los informes! ¿Cuándo va a ser? ¡El lunes! Será que no lo sabía nadie, ¿no?

Com s'assenyala en (200), les opcions B' i B'' no són adequades com a discurs reproduït en (199). El motiu és que el tòpic *los informes* no pot aparèixer inserit entre les dues partícules *que* si forma part de la frase reproduïda en el discurs indirecte. Fixem-nos en aquest altre exemple:

- (201) FILL: Les claus del cotxe, on són?
 MARE: El teu pare, les deu haver tornat a perdre!
 PARE: [*cridant*] Jo no les perdo mai! Les tinc a la butxaca que és on han de ser.
 [*Entra la filla*]
 FILLA: Mare, què són tants crits?
 MARE: Res, filla. Ja saps com és el teu pare. M'ha deixat anar *que*₁ **les claus**, *que*₂ no les perd mai... que les té a la butxaca que és on han de ser.

L'exemple anterior ens mostra com el tòpic inserit entre *que*₁ i *que*₂ no apareixia en el discurs que es reproduïx perquè formava part del context i estava sobreentès. En canvi, en el moment en què la mare reproduïx el diàleg que ha mantingut amb el pare, necessàriament ha d'introduir els elements anafòrics que en la nova situació comunicativa no són compartits per la filla. Aquesta distribució dels elements oracionals ens permet fer la hipòtesi que les frases que contenen una oració recomplementada són frases que reproduïxen un acte de parla previ en forma de discurs indirecte.

És sabut que en el pas del discurs directe al discurs indirecte es produeixen canvis formals necessaris: en les relacions díctiques, en les relacions temporals, etc. (*vid. Villalba 2002*). La recomplementació esdevé, per tant, un d'aquests canvis formals, que consisteix en marcar el límit entre els elements anafòrics del discurs reproduït que cal reintroduir i el discurs reproduït pròpiament dit. Esquemàticament es pot representar com en (202):

- (202)
$$\underbrace{[S_{Comp} \dots V_1 \dots]}_{\text{predicat de comunicació}} [S_{Sub} \text{ } que_1 \underbrace{[SX_1 \dots SX_n]}_{\text{component anafòric}} [\text{ } que_2 \underbrace{[\dots V_2 \dots]}_{\text{discurs reproduït}}]]]]$$

4.5 La funció de la recomplementació: oracions de subjuntiu

4.5.1 Introducció

La resposta a la qüestió plantejada en § 4.3.1 sobre la naturalesa de *que*₂ en les oracions seleccionades per predicats dubitatius i conatius l'han resolta parcialment Demonte & Fernández Soriano (2009, § 3.3). Aquestes autores han posat de relleu que, en castellà, les frases imperatives que recorren a formes verbals en subjuntiu¹⁷ obligatòriament estan encapçalades per un complementador *que*, com es mostra en (203), i que poden aparèixer formant part d'una frase declarativa encapçalada per un verb assertiu, com en (204).

- (203) Que los invitados se sienten delante de la mesa.
(Demonte & Fernández Soriano 2009, (32))
- (204) {Digo / he dicho / ha ordenado / he pensado} que los invitados se sienten delante de la mesa.

D'entrada, l'exemple (204) no mostra cap indicatiu que l'oració completiva que conté tingui cap relació amb les oracions recomplementades que estem discutint, però això és degut a la posició del tòpic. El sintagma *los invitados* és un Tòpic familiar que se situa en una posició c-comandada per *que*. Si la frase de (203) la modifiquem i hi substituïm el Tòpic familiar per un Tòpic de canvi de tema, aleshores obtindrem una oració que, si la subordinem a un verb assertiu, ofereix una estructura aparentment idèntica a la recomplementació:

- (205) a. Los invitados, *que*_x se sienten delante de la mesa →
b. He dicho *que*₁ los invitados, *que*_{2'} se sienten delante de la mesa.

La diferència, emperò, és que el *que*_{2'} de (205b) ja apareix en la derivació de (205a), de manera que l'aparició del segon complementador és inherent al mode subjuntiu i és independent del mecanisme de subordinació. No obstant aquests arguments, hom pot retreure que en l'exemple (204) manca un segon complementador, una possibilitat que en realitat és agramatical:

- (206) * {Digo / he dicho / ha ordenado} *que*₁ *que*_{2'} los invitados se sienten delante de la mesa.

¹⁷En castellà, el mode imperatiu en context afirmatiu només té formes pròpies per a les persones 2.SG i 2.PL. Les persones 2.SG i 2.PL en context negatiu i la 1.PL tant en context afirmatiu com negatiu es conjuguen com a formes de present de subjuntiu però no van encapçalades per cap complementador (cf. *infra*). Les formes imperatives de 3.SG/PL són morfològicament formes de present de subjuntiu que van encapçalades per la partícula *que*.

Demonte & Fernández-Soriano solucionen aquest problema argüint que es produeix un fenomen de reducció de formes fonèticament idèntiques¹⁸ com també passa en les seqüències de clítics.¹⁹ Un exemple molt il·lustratiu és la reducció de clítics idèntics en processos de pujada de clític:

- (207) a. **Se** propuso casarse con la hija del dueño.
 b. **Se** (*se) propuso casar con la hija del dueño.

(Ross [s.d.])

Des de bon principi, Demonte & Fernández Soriano (2009) analitzen aquestes construccions com a oracions imperatives subordinades en què el complementador *que*_{2'} és el nucli de SFin,²⁰ i mai no les plantegen com a oracions recomplementades. Curiosament, en el mateix article, analitzen com a oracions recomplementades les oracions subordinades de subjuntiu que no tenen el verb en present i que, per tant, no les interpreten com a imperatives. En realitat es tracta d'oracions seleccionades per un verb amb una lectura conativa:

- (208) a. Suplicó *que*₁ esas cosas *que*_{2'} no se las dijera. [C0014]
 b. Te pido *que*₁ a tu padre, en este momento, esa mentira *que*_{2'} no se la digas. [C0017]

La interpretació temporal d'una oració imperativa, ja sigui de mode imperatiu com de mode subjuntiu, és inherentment de present. No obstant això, és absurd pensar que les oracions subordinades de subjuntiu, el temps de les quals no és el present, no es poden interpretar mai com a imperatives en estil indirecte. Com ja s'ha comentat en § 4.4, el procés de pas de discurs directe a discurs indirecte requereix forçosament canvis formals en les relacions temporals (Villalba 2002). Fixem-nos en els exemples següents:

- (209) a. Juan le ha dicho: «Vete ahora mismo» →
 b. Juan le ha dicho que se vaya ahora mismo.

¹⁸Creiem que dins el marc teòric en què s'insereix aquest estudi podem precisar més i considerar que hi ha un procés de reducció de formes fonèticament idèntiques en el component fonològic que afecta els mots funcionals àtons: $\underbrace{\text{se-se}}_{se} \text{ propuso casar con la hija del dueño.}$

¹⁹Demonte & Fernández Soriano (2009) argumenten aquest procés amb l'exemple de (i). Com es pot comprovar si es comparen (ii) i (iii), l'exemple proposat és incorrecte perquè analitzen *la verdad* com un acusatiu, quan en realitat fa la funció de subjecte de l'oració. Això fa que el clític de datiu sigui *le* i no pas *se*.

- i. *A mí se me dijo la verdad pero a María no *se_{imp} se_{dat}* la dijo.
 ii. A mí se me dijo la verdad pero a María no se le dijo.
 iii. A mí se me dijeron las verdades pero a María no se le dijeron.

²⁰De l'anàlisi de Demonte & Fernández-Soriano se'n desprèn que aquestes autores consideren que els subjectes preverbals se situen a l'espec-ST, contràriament al que assumim en aquest treball.

- (210) a. Juan le dijo: «Vete ahora mismo» →
 b. Juan le dijo que se fuera inmediatamente.

En convertir una oració d'imperatiu de discurs directe —(209a) i (210a)— a discurs indirecte —(209b) i (210b)— hom es veu obligat a canviar el temps verbal de la subordinada i els adjunts temporals que la modifiquen per tal d'adequar-los a les restriccions que imposa el verb matriu. Això prova que tant (209b) com (210b) es poden interpretar com a imperatives en un context de discurs indirecte, atès que el mode subjuntiu no té trets de temps, sinó que concorda amb el temps del verb matriu (Picallo 1985).²¹ Aquestes evidències proven que quan hom reproduïx una oració imperativa en estil indirecte ho fa mitjançant una oració completiva seleccionada per un predicat conatiu.

4.5.2 Característiques de les oracions imperatives

El mode imperatiu és un mode morfològicament defectiu, de manera que només les segones persones presenten una forma morfològica pròpia. Això fa que en la resta de persones es «reciclin» les formes de present de subjuntiu, i que en la tercera persona sigui obligatòria la presència la partícula *que* en posició preverbal. Totes aquestes característiques les resumim en la taula (211):²²

- (211) *Característiques morfosintàctiques
de les oracions d'imperatiu afirmatives*

PERSONA	ENCAPÇALADA PER <i>que</i>	MODE IMPERATIU	MODE SUBJUNTIU	ORDRE DIRECTA
1.SG	*	*	*	*
2.SG	*	✓	*	✓
3.SG	✓	*	✓	*
1.PL	*	*	✓	✓
2.PL	*	✓	*	✓
3.PL	✓	*	✓	*

Un aspecte interessant és que les oracions imperatives, enteses com a ordres que hom profereix, només poden ésser ordres directes si van destinades a les segones persones o a la primera persona del plural. Curiosament, aquestes persones són les que no requereixen la partícula *que* en posició preverbal.

A més a més, com es mostra en (212), el mode imperatiu en context negatiu és agramatical i s'ha d'usar el present de subjuntiu sense la partícula *que* si es vol mantenir

²¹Encara que Demonte & Fernández-Soriano no fan aquesta prova, directament i sense justificar-ho analitzen de manera diferent les subordinades de subjuntiu segons el temps verbal. Villalba (2002, 2314–2315), en canvi, per al català considera les frases del tipus de (210b) com a oracions imperatives en un context indirecte, anàlisi que fem nostra.

²²Com assenyala Kayne (2000), l'imperatiu és un mode defectiu que només té trets de nombre, atès que només pot ésser una segona persona, la qual es pot inferir del context —aquí i ara— perquè és l'interlocutor.

una lectura neutra. En canvi, el *que* esdevé obligatori si l'oració imperativa té una lectura reiterativa.²³ Compareu el contrast entre (212) i (213):

(212) LECTURA IMPERATIVA NEUTRA

- a. Esas cosas, (*que) no se las digas.
- b. A tu padre, en este momento, esa mentira, (*que) no se la digas.

(213) LECTURA IMPERATIVA REITERATIVA

- a. ✓ Que se lo digas ya.
- b. ✓ Esa mentira, que no se la digas.

Una altra característica sintàctica del mode imperatiu és que no es pot subordinar. Si hom vol subordinar una oració imperativa de segona persona, aquesta ha de tenir forçosament la forma d'una imperativa reiterativa:

(214) a. Traedlos ahora mismo →

- b. * Digo que traedlos ahora mismo.

(215) a. Que los traigáis ahora mismo →

- b. ✓ Digo que los traigáis ahora mismo.

4.5.3 Una anàlisi unitària de les oracions imperatives de subjuntiu

La impossibilitat d'utilitzar altres temps que el present en oracions imperatives de subjuntiu d'estil directe és degut a la connexió de l'imperatiu amb el present de l'acte de parla. Això no obstant, com s'ha argumentat en § 4.5.1, en la formació d'oracions en estil indirecte es poden usar tots els temps verbals, ja que aquests depenen de les restriccions imposades pel predicat conatiu que selecciona l'oració.

També s'ha vist que un altre tipus d'oració que presenta un *que* preverbal són les oracions imperatives reiteratives de segona persona i primera persona del plural. La qualitat reiterativa que pren l'oració imperativa la connecta inferencialment amb un acte de parla en què l'emissor dóna ordres repetidament perquè no aconsegueix allò que vol del destinatari. Un acte de parla amb aquestes característiques només es pot manifestar mitjançant un predicat conatiu. Per tant, sembla plausible considerar que les oracions imperatives reiteratives són en realitat oracions subordinades d'un predicat conatiu en què l'oració matriu és elíptica (*vid.* (216)), la qual cosa connecta amb les hipòtesis dels verbs performatius de les dècades de 1960–1970 (Austin 1982).

(216) ~~(Te) digo~~ que vengas → Que vengas.

²³Aquestes característiques també són vàlides per a la primera persona del plural, la qual cosa no és d'estranyar perquè 1.PL inclou la segona persona (i.e. *tu/vosaltres* i *jo*).

Quan descrivíem les característiques de les oracions imperatives, hem dit que era curiós que les segones persones i la primera persona del plural són les que no requereixen la partícula *que* en posició preverbal, ja que són les úniques persones a les quals l'emissor pot dirigir-se directament.²⁴ Aquesta característica deriva en una conseqüència molt interessant: les oracions imperatives dirigides a terceres persones en realitat no són actes de parla en què es profereix una ordre, sinó que es profereix un acte de parla en què es manifesta la volició que una tercera persona actuï com desitja l'emissor. Per tant, ens trobem novament davant d'un acte de parla que només pot ésser expressat per un predicat conatiu. Això implica que totes les oracions imperatives de subjuntiu que contenen la partícula preverbal *que* estan seleccionades per un predicat conatiu, ja sigui explícit, com en les oracions subordinades, o el·líptic, com en les frases simples. D'aquesta manera frases com (217)–(218) es deriven de la mateixa manera que (216):

(217) ~~Ordeno~~ que vengan ahora mismo → Que vengan ahora mismo.

(218) ~~Ordeno~~ que sus padres, que vengan ahora mismo → Sus padres, que vengan ahora mismo.

Considerem que la reiteració no ha d'ésser necessàriament un tret pragmàtic codificat per la sintaxi, sinó que es pot derivar inferencialment de la semàntica del verb matriu (i.e. de la interpretació conativa) i del context comunicatiu. Per tant, una frase (amb un predicat conatiu explícit o implícit) dirigida a una segona persona i que conté una oració completiva que expressa una ordre sense que el verb de la qual tingui una forma morfològica imperativa, normalment s'interpretarà com a reiterativa per inferència contextual,²⁵ mentre que si va dirigida a terceres persones es podrà interpretar o no com a reiterativa.

4.6 Vers una cartografia de la recomplementació

4.6.1 Introducció

Una vegada hem definit la motivació funcional de la recomplementació en les oracions completives d'indicatiu i de subjuntiu, ens cal comprovar exactament quins components oracionals allotjats en la perifèria esquerra es poden inserir entre les partícules subordinadora i recomplementadora i determinar les posicions relatives de *que*₂/*que*_{2'}. Per fer-ho partim de la cartografia de (219), la qual modifica la de (52) en incorporar-hi els canvis proposats en el capítol anterior per derivar els diferents tipus d'oracions exclamatives.

²⁴N.B.: Aquesta característica és clarament discursiva i no està motivada per la morfologia, ja que les segones persones de cortesia usen les formes de subjuntiu de tercera persona i no requereixen la partícula *que*: e.g. *Sea más educado, por favor; Usen los cubiertos, que para algo se inventaron*.

²⁵Una volició dirigida a una segona persona sovint s'entén com una ordre no reeixida, per la qual cosa s'interpreta com una reiteració. En canvi, si el parlant profereix una ordre que no s'ha d'interpretar com a reiterativa, aleshores ho fa en mode imperatiu.

- (219) ... [SSub *que*₁ [SAP SAdv_{pragmàtic} [AP⁰ [STema Tòpic de canvi de tema [Tema⁰ [SInt {*per què* ~ *por qué* / *si*} [Int⁰ [SContr Tòpic/Focus contrastiu [Contr⁰ [SFactiu SAdv/SQu_{excl} [{ \emptyset /*que*} [SEvi SAdv [Evi⁰ [SEpi SAdv [Epi⁰ [SRere (SForça) [Rere⁰ [SFam* Tòpic familiar [Fam⁰ [SForça SQu_{int/excl} [{ \emptyset /*que*_{excl}} [SFin ...

4.6.2 Dislocacions en suspensió

Les dislocacions en suspensió són les construccions de tòpic més prominents en l'estructura oracional.²⁶ En les oracions matriu poden anar precedides de locucions preposicionals del tipus *tocant a* / *acerca de*, *amb referència a* / *con referencia a*, *pel que fa a*, *respecte a* / *con respecto a*, *quant a* / *en cuanto a*, *a propòsit de* / *a propósito de*, *amb relació a* / *en relación {con/a}*, *referent a* / *referente a*, etc.; però no necessàriament, ja que sovint només apareixen com un SD sense cap marca de cas. Vegem-ne dos exemples:

- (220) a. (En referència a) la Maria_i, ningú no vol parlar d'ella_i.
b. Farina_i, compra'n_i tres quilos.²⁷

Normalment no poden aparèixer en la perifèria esquerra d'una oració completiva, com en (221), però sí que ho poden fer en una oració recomplementada d'indicatiu, com en els exemples de (222).

- (221) * Me han dicho que, **en cuanto a Luis**, todo el mundo espera mucho de él.
(Rodríguez Ramalle 2005, 546)
- (222) a. Pedro dice *que*₁ **el baloncesto**, *que*₂ ese deporte le gusta. [C0082]
(Castellà)
b. Acho *que*₁, **este livro**, *que*₂ a Ana não gostou dele. [C0047]
(Portuguès)

²⁶Rodríguez Ramalle (2005), en una anàlisi en què usa múltiples especificadors, situa les dislocacions en suspensió i els adverbis pragmàtics en l'especificador d'SForça. Com mostren els exemples (i)–(ii), aquesta anàlisi li permet assegurar que se'n pot intercanviar l'ordre i mantenir la gramaticalitat de la frase. Tanmateix, nosaltres no considerem gens acceptable l'exemple (ii) i el qualifiquem de molt estrany.

- i. En cuanto a Juan, sinceramente, no lo aguanto.
ii. (??) Sinceramente, en cuanto a Juan, no lo aguanto.

(Rodríguez Ramalle 2005, 547, (10))

En aquest treball assumim que les dislocacions en suspensió precedeixen els adverbis pragmàtics, de manera que se situen en l'especificador d'una projecció funcional que codifica un tret que permet enllaçar amb el discurs previ, i.e. el *Sintagma Discurs* que proposa Benincà (2001).

²⁷N.B.: La presència de la marca de cas *de* —i.e. *De farina(,) compra'n tres quilos*— fa canviar la interpretació del tòpic, de manera que esdevé una dislocació a l'esquerra amb clític de represa, és a dir, un Tòpic de canvi de tema o un Tòpic familiar.

En les oracions de subjuntiu sembla que la gramaticalitat de les dislocacions en suspensió empitjora notablement. Un exemple com (223) és molt estrany, però en canvi és gramatical una frase com la de (224). Si (223) és agramatical, aleshores no sembla molt adequat derivar-ne (224) mitjançant l'elisió del predicat conatiu. Per aquest motiu, el més raonable és pensar que (224) es deriva com en (225).

- (223) ?* Ordeno que en cuanto a Luis, que todos lo ignoren.
 (224) En cuanto a Luis, que todos lo ignoren.
 (225) En cuanto a Luis, ~~ordeno~~ ~~que_T~~ *que_{2'}* todos lo ignoren → En cuanto a Luis, que todos lo ignoren.

En conseqüència, les dislocacions en suspensió esdevenen gramaticals si apareixen inserides en una estructura de recomplementació:

- (226) Me han dicho *que₁(,)* **en cuanto a Luis**, *que₂ que_{2'}* no se preocupe.

4.6.3 Adverbis pragmàtics

Els adverbis pragmàtics es troben situats a la posició més prominent de les jerarquies de Cinque (1999) i Mata (2005), per la qual cosa en les oracions recomplementades no poden aparèixer mai en una posició c-comandada per *que₂*. Els exemples de (227) són agramaticals perquè l'adverbi *francament/francamente* es troba en una posició jeràrquicament inferior i, per tant, no està legitimat lèxicament per una projecció adequada. Per contra, els exemples de (228) i (229) mostren com els adverbis pragmàtics poden aparèixer associats a *que₂* i, per tant, estar inserits en estructures de recomplementació.

- (227) a. * La secretària em va dir *que₁* si pagava *que₂* **francament** em podia matricular.
 b. * Yo creo *que₁* Napoleón *que₂* **francamente** tenía unas ansias de poder desmedidas.
- (228) a. Dit això, crec que **sincerament**, que sumar ajuda a aconseguir objectius de vegades comuns i de vegades consensuats pel bé de tots. [C0154]
 b. Atesa la complexitat de les actuacions de l'Ajuntament de Castelló, que és el fruit de la seva lògica i progressiva ampliació del seu àmbit d'intervenció en la ciutadania, crec que **sincerament** que la participació ciutadana a la nostra ciutat, capital de aquesta «província», està mancada d'operativitat i ja els nostres polítics haurien de començar a iniciar una profunda reforma de descentralització. [C0155]
 c. Crec que **sincerament** que es tracta d'una agressió. [C0169]
 d. Crec que **sincerament** que els ciutadans de Catalunya no mereixen l'espectacle lamentable que les seves dues formacions, juntament amb alguna altra, estem donant amb relació a la renovació del consell d'administració de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. [C0171]

- (229) a. [...] yo creo que **francamente** que esto fue un ejercicio y una demostración de buen gobierno [...] [C0149]
 b. Por mi experiencia personal yo lo recomiendo, es barato, efectivo, simple de usar y creo que **francamente** que tenerlo en el botiquín de la casa es lo mejor que se puede hacer. [C0150]
 c. Yo creo que **francamente** que Napoleón tenía unas ansias de poder desmedidas [...] [C0151]
 d. Los dirigentes le han dicho que **francamente** que no queda mucho tiempo para que tome su decisión [...] [C0152]

En les oracions subordinades de subjuntiu, la presència d'un adverbi pragmàtic fa que l'oració esdevingui agramatical, com en (230):

- (230) * Ordenó que **francamente**, que todos saliéramos corriendo.

Aquesta incompatibilitat només s'explica per la condició defectiva de la perifèria esquerra de les oracions de subjuntiu, de manera que no disposa de la projecció funcional que allotja els adverbis del tipus *francament*.

Pel que fa al mode imperatiu, la presència d'adverbis pragmàtics és estranya, com es mostra en (231a), tot i que és acceptable en frases com (231b)–(231c), les quals són formalment frases imperatives, però que pragmàticament no es poden interpretar com una ordre real.

- (231) a. ?* Francamente, salid todos corriendo.
 b. Francamente, iros a la porra.
 c. Sincerament, vés a fer punyetes.

D'això se'n desprèn que les frases imperatives estructuralment disposen d'un espai en la perifèria esquerra on allotjar aquesta mena d'adverbis, però que l'ús dels quals està restringit pragmàticament.

4.6.4 Oracions condicionals

Usem l'etiqueta *oracions condicionals* per agrupar un conjunt d'oracions subordinades adverbials que apareixen en la perifèria esquerra de les oracions matriu i quasi-matriu. Com que una anàlisi detallada de totes aquestes construccions sobrepassa els objectius d'aquest treball, a continuació descrivim i fem nostra la proposta de Munaro (2005), en què aporta proves sobre la posició d'aquestes oracions en la perifèria esquerra de l'oració.

Segons les dades del friülà, les oracions condicionals optatives —que en aquesta llengua exigeixen la inversió verb-clític de subjecte— s'han de situar sempre en la perifèria esquerra i mai no poden aparèixer en la perifèria dreta:

- (232) a. Vèssj-o korùt, no varès pjerdùt il treno in ke olte!

- b. * No varès pjerdùt il treno in ke olte, vèssj-o korùt!
 ‘Voldria haver corregut, no hauria perdut el tren aquell dia.’
 (Friülà)

Per contra, les oracions condicionals contrafactives encapçalades per *se* ‘si’ de l’italià o del paduà tant poden aparèixer en la perifèria esquerra com en la perifèria dreta:

- (233) a. Se Gianni fosse arrivato in tempo, avremmo potuto uscire.
 ‘Si en Gianni hagués arribat a temps, hauríem pogut sortir.’
 b. Avremmo potuto uscire, se Gianni fosse arrivato in tempo.
 ‘Hauríem pogut sortir, si en Gianni hagués arribat a temps.’
 (Italià)

- (234) a. Se el fusse vignù, garissimo podùo dir-ghe-lo.
 ‘Si hagués vingut, li ho haríem pogut dir.’
 b. Garissimo podùo dir-ghe-lo, se el fusse vignù.
 ‘Li ho haríem pogut dir, si hagués vingut.’
 (Paduà)

No obstant això, el paduà pot presentar oracions condicionals sense *se*, les quals requereixen també la inversió del clític de subjecte i només són gramaticals si apareixen en la perifèria esquerra:

- (235) a. Fusse-lo vignù, garissimo podùo dir-ghe-lo.
 ‘Si hagués vingut, li ho haríem pogut dir.’
 b. * Garissimo podùo dir-ghe-lo, fùsse-lo vignù.
 ‘Li ho haríem pogut dir, si hagués vingut.’
 (Paduà)

Un cas semblant és el de les condicionals concessives alternatives en italià i friülà, que poden anar encapçalades per un complementador *che* ‘que’. Quan el complementador és explícit, aleshores l’oració concessiva pot aparèixer tant en la perifèria dreta com en l’esquerra, mentre que si el complementador és encobert, l’oració concessiva només pot aparèixer en l’esquerra:

- (236) a. Che Gianni fosse venuto o {meno / non fosse venuto}, noi saremmo andati lo stesso.
 ‘Tant si en Gianni hagués arribat com si no, nosaltres hi hauríem anat de totes maneres.’
 b. Noi saremmo andati (lo stesso), che Gianni fosse venuto o {meno / non fosse venuto}.
 ‘Nosaltres hi hauríem anat (de totes maneres), tant si en Gianni hagués arribat com si no.’
 (Italià)

- (237) a. Fosse Gianni venuto o meno, noi saremmo andati lo stesso.
 ‘Tant si en Gianni hagués arribat com si no, nosaltres hi hauríem anat de totes maneres.’
 b. ?? Noi saremmo andati (lo stesso), fosse Gianni venuto o meno.
 ‘Nosaltres hi hauríem anat (de totes maneres), tant si en Gianni hagués arribat com si no.’
 (Italià)
- (238) a. C’al sedi rivat o ca no’l sedi rivàt, jo o voi vie istés.
 ‘Tant si ha arribat com si no ha arribat, jo me’n vaig igualment.’
 b. Jo o voi vie istés, c’al sedi rivat o ca no’l sedi rivàt.
 ‘Jo me’n vaig igualment, tant si ha arribat com si no ha arribat.’
 (Friülà)
- (239) a. Sedi-al rivàt o no sedi-al rivàt, jo o voi vie istés.
 ‘Tant si ha arribat com si no ha arribat, jo me’n vaig igualment.’
 b. ?? Jo o voi vie, sédi-al rivàt o no sédi-al rivàt.
 ‘Jo me’n vaig, tant si ha arribat com si no ha arribat.’
 (Friülà)

Per explicar totes aquestes dades, Munaro proposa que les oracions condicionals contrafactuals i les condicionals optatives se situen en l’especificador d’una projecció funcional que anomena *Sintagma Hipotètic*, mentre que les oracions condicionals concessives ho fan en l’especificador del que anomena *Sintagma Concessiu*. Segons aquest autor, l’ordre lineal resultant es deu a l’obligatorietat de frontalitzar les oracions condicionals sense complementador en un especificador de la perifèria esquerra de l’oració matriu.²⁸

A partir de més dades del paduà, el friülà i l’italià, equivalents als exemples catalans i castellans de (240) i (241),²⁹ aquest autor determina que l’ordre jeràrquic entre aquestes dues categories funcionals és l’assenyalat a (242).

- (240) a. * Si truqués, vingui o no vingui, li ho podríem dir.
 b. Vingui o no vingui, si truqués, li ho podríem dir.
- (241) a. * Si llamase, venga o no venga, podríamos decírselo.
 b. Venga o no venga, si llamase, podríamos decírselo.
- (242) SDiscurs > **SConcessiu > SHipotètic** > SExclamatiu > STòpic > SFocus
 / SInterrogatiu > SFin

²⁸Aquesta proposta no és coherent amb la interpretació que fem de la Condició d’Impenetrabilitat de la Fase, motivada per les restriccions imposades per l’ACL, segons la qual és impossible extreure més d’un constituent del domini d’SI cap a la perifèria esquerra perquè la projecció de fase només disposa d’un especificador. Possiblement, la posició de les oracions condicionals en la perifèria dreta s’obté mitjançant un trasllat del romanent a una posició d’especificador d’un SF jeràrquicament superior dins la fase d’SComp.

²⁹Munaro (2005) considera com a molt estranys (??) els exemples que ell proposa, equivalents a (240a) i (241a).

Munaro (2005, 77–78) conclou que l'únic element que pot concórrer més a l'esquerra d'SConcessiu és una dislocació en suspensió, de manera que SConcessiu i SHipotètic dominen les altres posicions de tòpic.³⁰ Però com es pot comprovar en els exemples (243) i (244), els adverbis pragmàtics se situen en una projecció que domina les oracions condicionals; de manera que si adaptem (242) a partir de (219), la jerarquia resultant és la de (245).

- (243) Francament, vingui o no vingui, si truca, li ho hauríem de dir.
 (244) Sinceramente, venga o no venga, si llama, tendríamos que decírselo.
 (245) (SSub >) SDiscurs > SActe de parla > SConcessiu > SHipotètic > STema(*)
 > SInt > SContr > SFactiu > SEvi > SEpi > SRere > SFam* > SForça >
 SFin ...

En referència a la posició que ocupen les oracions subordinades condicionals en la perifèria esquerra de les oracions recomplementades, els exemples següents mostren que apareixen sempre inserides entre *que*₁ i *que*₂/*que*_{2'}, tant en les d'indicatiu —(246)— com en les de subjuntiu —(247).

- (246) a. Ens van dir *que*₁ **si no hi anàvem** *que*₂ ja s'apanyarien ells sols. [C0068]
 (Català)
 b. Le preguntaron *que*₁, **si no tenía llave**, *que*₂ con qué abrió ella la puerta
 de la habitación 301 ayer por la noche. [C0064]
 (Castellà)
 c. Acho *que*₁ **se lhe ligasses** *que*₂ tudo se resolveria. [C0034]
 (Portuguès)
 (247) a. Li va suplicar *que*₁ **si encara l'estimava** *que*_{2'} la deixés en pau.
 (Català)
 b. Ordenó *que*₁ **si alguien sabía quién era el amante de su esposa** *que*_{2'}
 nadie le dijera nada.
 (Castellà)

4.6.5 Dislocacions a l'esquerra

Juntament amb les oracions condicionals, les dislocacions a l'esquerra són el grup de constituents sintàctics que amb més freqüència apareixen inserits entre la partícula subordinadora i el *que* recomplementador, tant en oracions d'indicatiu com de subjuntiu.³¹ A continuació presentem alguns exemples en diverses llengües de la península Ibèrica:

³⁰La cartografia de (242) es basa en la proposta de Benincà (2001), fonamentada en alguns supòsits que no compartim (cf. § 2.2.2), per la qual cosa l'hem d'adaptar a partir de (219).

³¹Aquesta observació ja la va fer Keniston (1937, 675) en referència a l'ús de la recomplementació en la prosa castellana del segle XVI. No obstant això, la freqüència d'un tipus de constituents respecte dels altres no és cap indicatiu de les propietats sintàctiques de la recomplementació. Es tracta d'una evidència observada durant el procés de recollida d'exemples que no té cap altra implicació i que només seria d'interès en un estudi que se centrés en l'ús i no en la derivació de l'estructura sintàctica. Per aquest

- (248) a. La Meritxell m’ha comentat *que*₁ **a l’Escala**, *que*₂ no hi pensa tornar mai més. [C0105]
 b. La Farners diu *que*₁ **de la manteleta de l’àvia**, *que*₂ no en sap res de res. [C0106]
 c. L’Emma va demanar *que*₁ **la pòlissa**, *que*₂ la hi portessin a casa.
 (Català)
- (249) a. Me dijo *que*₁ **a ese tío** *que*₂ no podía ni verlo. [C0004]
 b. Dice mamá *que*₁ **a tu hermana** *que*₂ ni se te ocurra dejarla salir. [C0001]
 c. Me suplicó *que*₁ **esas cosas** *que*₂ no se las dijera. [C0005]
 (Castellà)
- (250) a. Acho *que*₁ **esse livro**, *que*₂ já (o) li. [C0022]
 b. Dizem *que*₁ **o partido** *que*₂ distribuiu esses panfletos a todos os militantes. [C0024]
 c. Espero *que*₁ **a Ana** *que*₂ traga o livro. [C0035]
 (Português)
- (251) a. Di *que*₁ **a ela** *que*₂ lle dá igual. [C0140]
 b. Din *que*₁ **o irmán de Iago** *que*₂ sabe xogar moi ben ao fútbol. [C0178]
 c. Dixeron *que*₁ **a este home** *que*₂ non o maltratemos. [C0063]
 (Gallec)

Com s’ha vist anteriorment en la secció § 2.2.2, les dislocacions a l’esquerra se situen en els especificadors de les projeccions funcionals SFam, SContr i STema segons quina sigui la interpretació que rep el tòpic. Atès que SFam és una projecció poc prominent i que SContr tant pot allotjar tòpics com focus, en principi considerem que STema és l’única projecció que allotja tòpics que poden anar inserits entre les partícules subordinadora i recomplementadora. Fixem-nos en els exemples següents:

- (252) a. Me dijeron *que*₁ **a ninguno de ellos**_i, *que*₂ Juan no los_i invitó. [C0020]
 b. Dijeron *que*₁ **en esa discoteca** *que*₂ a Juan_i lo_i vieron ayer. [C0174]
 c. Tu madre está al teléfono. Dice *que*₁ **a tu hermana**_i, *que*₂ las maletas_j se_i las_j mandes de una vez. [C0101]
 (Castellà)
- (253) Acho *que*₁ **esse livro**_i *que*₂ a Ana já o_i leu. [C0040]
 (Português)

Els exemples de (252) i (253) contenen un tòpic a l’esquerra de *que*₂ i un altre a la dreta. El primer, en negreta, només es pot tractar d’un Tòpic de canvi de tema; mentre que el segon, subratllat, ha d’ésser forçosament un Tòpic familiar. Això és així perquè

motiu, no hem fet cap anàlisi estadística de la freqüència d’ús dels tipus de constituents que s’inserixen entre *que*₁ i *que*₂.

els sintagmes (tòpics o focus) situats a l'especificador d'SContr, que s'identifiquen prosòdicament gràcies al to alt i prominent que els caracteritza, apareixen a la dreta de *que*₂. Comprovem-ho en els exemples de (254)–(256).

- (254) a. Dijeron *que*₁ en esa discoteca, *que*₂ A JUAN vieron ayer (no a Pedro).
[C0021]
b. *Dijeron *que*₁ A JUAN *que*₂ vieron ayer (no a Pedro). [C0176]
(Castellà)
- (255) *Eu acho *que*₁ UM LIVRO *que*₂ a Ana comprou. [C0046]
(Portuguès)
- (256) Dixeron *que*₁ A XOÁN *que*₂ *(o) viron onte (non a Pedro). [C0184]
(Gallec)

L'exemple (254) recull dues frases que contenen una oració completiva recomplementada, la qual conté el Focus contrastiu a *Juan*. En (254a) el Focus contrastiu apareix a la dreta de *que*₂, per la qual cosa la frase esdevé gramatical. Per contra, en (254b) el Focus contrastiu apareix a l'esquerra de *que*₂, motiu pel qual és agramatical. Els exemples (255) i (256) també mostren la impossibilitat que un Focus contrastiu aparegui a l'esquerra de *que*₂.³²

Tot i que en l'exemple (256) la interpretació de Focus contrastiu és agramatical, segons Gup-ton (2010, 231–232) la lectura de Tòpic contrastiu és acceptable. El fet que aquest autor la consideri acceptable no vol dir necessàriament que sigui gramatical en tots els models d'anàlisi. És a dir, la diferència superficial entre un Tòpic de canvi de tema i un Tòpic contrastiu és prosòdica, de manera que després d'aplicar l'operació Pronuncieu, el component fonològic aplica les regles de correspondència entre l'estructura sintàctica i l'estructura prosòdica, de manera que els sintagmes situats a l'espec-STema reben un to L*+H, mentre que els sintagmes situats a l'espec-SContr reben un to H*. Això no obstant, el parlant pot trobar acceptable un enunciat en què el sintagma situat a l'espec-STema rebi un to H*, ja que la forma morfològica dels mots i l'ordre sintàctic permeten interpretar el significat correctament.³³ Amb això volem dir que l'ordre jeràrquic de (257) és necessàriament agramatical segons la nostra anàlisi, independentment que un parlant pugui acceptar-la tot i l'estranyesa que li pugui provocar; mentre que en l'anàlisi proposada per Gup-ton (2010) és perfectament gramatical, ja que el model d'anàlisi que utilitza no diferencia aquests dos tipus de tòpic en el component sintàctic (cf. § 4.2.2).

³²En referència als exemples del tipus de (254a), ens sembla convenient assenyalar que l'aparició d'un focus contrastiu frontalitzat —a la dreta de *que*₂— ens resulta estranya, per la qual cosa aquesta mena d'exemples milloren si el focus apareix posposat al verb. Tot i que acceptem (en aquest treball) la gramaticalitat d'aquests exemples, creiem que en el futur caldria fer un estudi experimental en què s'induís a diferents parlants a reproduir discursos que continguessin focus contrastius i en què calgués reintroduir elements anafòrics. D'aquesta manera es podria avaluar el comportament lingüístic dels parlants i determinar si aquestes oracions són realment gramaticals.

³³Cf. Bosque & Gutiérrez-Rexach (2009, § 1.3) per a un aclariment sobre els termes *gramaticalitat* i *acceptabilitat*.

(257) *SContr > *que*₂

Per tant, podem concloure que els diferents tipus de tòpic³⁴ se situen respecte a *que*₂ segons s'indica a continuació:

(258) Dislocació en suspensió > Tòpics de canvi de tema > *que*₂ > Tòpic contrastiu
> Tòpics Familiar

4.6.6 Adverbis modals d'acte de parla

Els adverbis modals d'acte de parla poden ésser indicatius de la posició que ocupa el *que*₂ en la perifèria esquerra de les oracions completives. En els exemples de (259) comprovem que els adverbis modals són compatibles amb les construccions de recomplementació i que aquesta se situa en una posició prominent, de manera que s'estableix la relació jeràrquica de (260).

- (259) a. La secretària em va dir *que*₁ si pagava *que*₂ {**per descomptat** (que) / **afortunadament** / **evidentment** (que) / **probablement**} encara em podia matricular.
b. La secretaria me dijo *que*₁ si pagaba *que*₂ {**por supuesto** (que) / **afortunadamente** / **evidentemente** (que) / **probablemente**} aún me podía matricular.

(260) *que*₂ > $\underbrace{\text{SFactiu} > \text{SEvi} > \text{SEpi}}_{\text{SMod}^*}$

En canvi, en les oracions subordinades de subjuntiu només poden aparèixer els adverbis evidencials no emfasitzats:

(261) Ordenó *que*₁ el descuento *que*₂ {**evidentemente** / **por supuesto**} (*que) se lo hiciéramos.

³⁴Quan es parla de tòpics també cal tenir en compte els anomenats adverbis de tòpic. Els adverbis de tòpic són aquells que segons Mata (2005) se situen en les posicions d'especificador de STòp, ja sigui entre SMod* i SFin (i.e. SFam) o per sobre de SMod* (i.e. SContr o STema). A diferència dels adverbis evidencials (cf. § 3.5.2), una de les seves característiques és que no poden associar-se a cap partícula *que* quan apareixen en una oració matriu, com es mostra en (i).

Tot i aquesta restricció, com que la recomplementació està associada als tòpics, és plausible que aquest tipus d'adverbis siguin susceptibles d'aparèixer inserits en estructures de recomplementació. L'exemple de (iib) així ho demostra, tot i que pragmàticament resulta estrany atès que difícilment pot ésser un element anafòric que calgui reintroduir per interpretar correctament el discurs reproduït.

- i. a. **Sintàcticament**, l'anàlisi està ben resolta.
b. ***Sintàcticament** que l'anàlisi està ben resolta.
ii. a. La secretària em va dir *que*₁ si pagava *que*₂ **telemàticament** encara em podia matricular.
b. ? La secretària em va dir *que*₁ **telemàticament** *que*₂ encara em podia matricular si pagava.

- (262) * Ordenó *que*₁ el descuento *que*₂ {**afortunadamente**/desgraciadamente} se lo hiciéramos.
- (263) * Ordenó *que*₁ el descuento *que*₂ {**probablemente**/seguramente} se lo hiciéramos.

4.6.7 Elements interrogatius i exclamatius

Com es pot apreciar en els exemples de (264)–(265), la partícula recomplementadora se situa en una posició jeràrquicament superior als sintagmes interrogatius argumentals —(264a) i (265a)— situats a l'especificador d'SForça, en la zona baixa de l'SComp escindit, així com del sintagmes exclamatius-*qu* —(264b) i (265b)— situats a l'espec-SFactiu (cf. capítol 3).

- (264) a. Diu la teva mare *que*₁ la Marta *que*₂ **amb qui** vindrà.
 b. L'Emma diu *que*₁ això de la pòlissa, *que*₂ **quina sort** que ho vas arreglar per telèfon. [C0123]

(Català)

- (265) a. Dice *que*₁ a tu hermana, *que*₂ **quién** le mandará las maletas. [C0109]
 b. Nos dijo *que*₁ los calcetines, *que*₂ **qué zurciditos** que solía llevarlos de pequeño. [C0120]

(Castellà)

Rizzi (2001) aporta proves de l'existència de la projecció funcional SInt que allotja partícules interrogatives (e.g. *si*) i els Squ interrogatius no argumentals (e.g. *per què* / *porqué*). Com mostren els exemples de (266)–(267), el *que*₂ recomplementador apareix a l'esquerra d'aquesta projecció:

- (266) És la teva mare. Diu *que*₁ de la factura aquella dels coixins, *que*₂ **per què** al teu germà no li'n dius res.

(Català)

- (267) Dice *que*₁ a tu hermana, *que*₂ **si** le mandarás las maletas. [C0107]

(Castellà)

Tot i la posició prominent de *que*₂ respecte de la partícula interrogativa *si*, aquesta última presenta un comportament especial ja que pot arribar a formar estructures recomplementades del tipus *si*₁...*si*₂.³⁵ Fixem-nos en els exemples de (268):

- (268) a. Dice mamá *que*₁ **si** llamarás a tu hermana.
 b. Dice mamá *que*₁ a tu hermana **si** la llamarás. [C0143]

³⁵Per motius d'acotació del tema, en aquest treball no tractarem la recomplementació amb *si*, tema que abarcarem en una recerca futura. De totes maneres, creiem convenient assenyalar que les oracions recomplementades amb *si* duplicat són molt corrents en portuguès europeu (cf. Mascarenhas 2007), llengua en què, fins i tot, es pot recomplementar amb la preposició *para* (vid. l'exemple [C0073] del corpus).

- c. Dice mamá *que*₁ a tu hermana *que*₂ **si** la llamarás. [C0141]
- d. Dice mamá **si** llamarás a tu hermana. [C0143]
- e. Dice mamá **si**₁ a tu hermana **si**₂ la llamarás. [C0142]
- f. * Dice mamá **si**_{1/2} a tu hermana *que*₂ la llamarás. [C0144]

Les oracions completives de (268a)–(268c) són preguntes reproduïdes³⁶, que es diferencien perquè (268a) no conté cap tòpic, (268b) conté un Tòpic de canvi de tema que ja formava part del discurs previ que es reproduïx i (268c) reintrodueix un Tòpic de canvi de tema que no apareixia explícitament en el discurs previ reproduït.

D'altra banda, les oracions de (268d)–(268e) són preguntes indirectes en què (268d) no conté cap tòpic, mentre que (268e) reintrodueix un Tòpic de canvi de tema. Finalment, (268f) és agramatical, perquè el *que*₂ ha de dominar forçosament la partícula *si*.

Finalment, convé assenyalar que els sintagmes-*qu* (tant interrogatius com exclamatius) no poden aparèixer en les subordinades de subjuntiu, ja que la lectura conativa a la qual estan associades és incompatible amb les forces il·locutives interrogativa o exclamativa que aporten aquests sintagmes a l'oració.

4.7 Proposta d'anàlisi

4.7.1 De la recomplementació a les recomplementacions

En l'apartat anterior hem comprovat quins components sintàctics poden aparèixer inserits entre *que*₁ i *que*₂/*que*_{2'}. Si assumim que *que*₁ és una partícula subordinadora —en el sentit de Haegeman (2004; 2006)— i que *que*₂ i *que*_{2'} són nuclis de sengles projeccions funcional de la perifèria esquerra que anomenem respectivament SX i SY, aleshores podem establir que les cartografies de les oracions subordinades recomplementades són les de (269).

- (269) a. *Subordinades d'indicatiu*
 ... SSub *que*₁ > SDiscurs > SActe de parla > SConcessiu > SHipotètic > STema(*) > SX *que*₂ > SInt > SContr > SFactiu > SEvi > SEpi > SRere > SFam* > SForça > SFin ...
- b. *Subordinades de subjuntiu*
 ... SSub *que*₁ > SConcessiu > SHipotètic > STema(*) > SY *que*_{2'} > SEvi > SRere > SFam* > SForça > SFin ...

Les cartografies de (269) mostren que la perifèria esquerra de les oracions recomplementades d'indicatiu és més complexa que la de les oracions de subjuntiu. Possiblement aquesta diferència s'explica per restriccions pragmàtiques —e.g. un predicat conatiu no

³⁶Un altre terme utilitzat per denominar aquestes construccions que impliquen la narració d'un acte de parla real interrogatiu és *interrogativa indirecta discursiva* (cf. Villalba 2002, 2309).

pot seleccionar una oració interrogativa— que impossibiliten el desplaçament de totes les projeccions funcionals en què potencialment es pot escindir SComp. Aquestes limitacions pragmàtiques permeten explicar les diferències entre ambdues cartografies, però no impliquen necessàriament que es tracti de dues configuracions sintàctiques diferents. Per tant, una possibilitat fóra que SX i SY fossin la mateixa projecció funcional i, per tant, que *que*₂ i *que*_{2'} fossin la mateixa partícula.

Aquesta anàlisi unitària, comuna a tota la bibliografia, en la qual es considera que les oracions recomplementades tant poden ésser d'indicatiu com de subjuntiu (e.g. Fontana 1993; Paoli 2003; Demonte & Fernández Soriano 2009; entre d'altres) no és tant evident a partir de les característiques que hem desenvolupat en els apartats §§ 4.4 i 4.5. Les oracions recomplementades d'indicatiu s'expliquen com una estratègia de reintroducció d'elements anafòrics en un discurs indirecte, els quals havien estat omesos en el discurs original per motius contextuais, però que en la nova situació comunicativa no són compartits per l'interlocutor. En canvi, les oracions recomplementades de subjuntiu són oracions seleccionades per un predicat conatiu, associades a un acte de parla que expressa una volició, sovint interpretada com una ordre, motiu pel qual se l'associa amb l'imperatiu.

Aquestes interpretacions tan diverses ens fan sospitar que es tracta de configuracions sintàctiques ben diferents. Fixem-nos en l'exemple següent:

- (270) y me dice *que*₁ **si voy a continuar llegando tarde** *que*₂ *que*_{2'} no venga.
[C0066]

En l'exemple (270) ens trobem davant d'una frase mixta en què apareixen dos *que*, fàcilment identificables amb *que*₂ i *que*_{2'}, la qual cosa demostra que es tracta de dos processos de recomplementació diferents:³⁷

- (271) a. [_{SHipotètic} <si voy a continuar llegando tarde> [*que*₂ [_{SI} me ordena [_{SSub} *que*₁ [_{SY} *que*_{2'} [_{SI} no venga]]]]]]] →
b. [_{SSub} *que*₁ [_{SHipotètic} <si voy a continuar llegando tarde> [*que*₂ [_{SI} me ordena [_{SSub} *que*₁ [_{SY} *que*_{2'} [_{SI} no venga]]]]]]]]] →
c. [_{SComp} y [_{SI} me dice [_{SSub} *que*₁ [_{SHipotètic} <si voy a continuar llegando tarde> [*que*₂ [_{SI} ~~me ordena~~ [_{SSub} ~~que~~_T [_{SY} *que*_{2'} [_{SI} no venga]]]]]]]]]]]

La paradoxa de la derivació de l'exemple (270) és que per generar un discurs reproduït d'una frase imperativa cal recórrer a dos processos de subordinació. El motiu d'això és que el predicat assertiu necessita seleccionar una oració ben formada segons les restriccions que imposa, de manera que una oració formada per un verb en mode imperatiu no es pot seleccionar. Com ja s'ha vist en § 4.5, l'única manera de convertir una frase imperativa en una oració subordinada és mitjançant una oració de subjuntiu seleccionada per un predicat conatiu, el qual es pot elidir. Per tant, l'única manera que

³⁷Els parèntesis angulars indiquen els sintagmes silenciosos del discurs original que cal reintroduir perquè la frase sigui interpretada correctament en el context discursiu en què apareix.

té el predicat assertiu de seleccionar una oració que es pugui reconstruir com una imperativa és seleccionar un predicat conatiu que alhora seleccioni una oració de subjuntiu que denoti una ordre.

Una altra peculiaritat d'aquest exemple és la coaparició de dos *que* consecutius, sense que es produeixi un procés de reducció en el component fonològic (cf. nota 18). El motiu pel qual això passa és perquè aquests dos *que* formen part de fases diferents, de manera que es materialitzen en l'FF en punts diferents de la derivació. Per contra, els casos de reducció comentats en § 4.5 (i.e. $que_1 que_2 \rightarrow que$) es produeixen entre nuclis de la mateixa fase, per la qual cosa es materialitzen alhora i s'hi apliquen les regles fonològiques de reducció.

4.7.2 La recursivitat del *que*₂

Una altra característica que diferencia les oracions recomplementades d'indicatiu de les de subjuntiu és que en les primeres, quan existeixen dos o més sintagmes inserits entre *que*₁ i *que*₂, *que*₂ pot esdevenir recursiu i allotjar-se en tots els nuclis funcionals que legitimen un component anafòric reintroduït. Aquesta possibilitat s'exemplifica en (272)–(275), on es comprova que aquesta possibilitat està subjecta a variació interlingüística:

(272) És la teva mare. Diu *que*₁ el teu germà, ([?]*que*) la factura aquella dels coixins, *que*₂ demà la necessita.

(Català)

(273) Es Marion desde Alemania. Dice *que*₁ tu hermana, *que* en Navidad, *que*₂ no viene. [C0103]

(Castellà)

(274) a. Acho *que*₁ amanhã([?],) *que* a Ana([?],) *que*₂ vai conseguir acabar o trabalho. [C0050]

b. [?]*Acho *que*₁ amanhã(,) a Ana(,) *que*₂ vai conseguir acabar o trabalho. [C0049]

(Portuguès)

(275) Dixéronme *que*₁ á túa irmá, (^{*}*que*) nese momento, (^{*}*que*) ese choio, *que*₂ non llo querían ofrecer. [C0186]

(Gallec)

La recursivitat de *que*₂ és obligatòria en portuguès i és agramatical en gallec. Segons els exemples de De la Mota (1995), en castellà sembla que el normal és la recursivitat, mentre que en català, segons el nostre judici, és preferible un únic *que*₂. No obstant això, segons les consultes fetes a diversos informants, tant en català com en castellà hi ha una variació ideolèctica molt gran, per la qual cosa hi ha parlants que requereixen obligatòriament la recursivitat de *que*₂, mentre que d'altres no la practiquen, tot i que la troben acceptable si és proferida per altres parlants.

Aquesta característica és una prova que *que*₂ no és el nucli d'una projecció funcional SX. Aquesta proposta sembla poc motivada a partir de les dades del castellà i del portuguès, de manera que l'anàlisi que millor s'adequa a aquesta realitat és considerar *que*₂ com el nucli de cadascuna de les projeccions que acullen en sengles especificadors un constituent anafòric reintroduït. Per les llengües en què només s'accepta un *que*₂, com ara el català o el gallec, aquest se situa en la posició de nucli de la projecció més baixa que conté un d'aquests constituents reintroduïts. Aquesta anàlisi és més senzilla que l'anterior i permet explicar millor tots els casos possibles. No obstant això, som conscients que cal investigar quins mecanismes actuen en una derivació com aquesta.³⁸

El panorama canvia totalment en les oracions recomplementades de subjuntiu. Els exemples de (276) i (277) mostren com el *que*_{2'} recursiu és agramatical en castellà i portuguès, llengües en què és l'opció preferent o l'única possible en les oracions d'indicatiu.

(276) Te pido *que*₁ **a tu padre** (**que*) **en este momento** (**que*) **esa mentira**
*que*_{2'} no se la digas. [C0017]

(Castellà)

(277) ?? Duvido *que*₁ **ontem** *que* **o Pedro** *que* **à Ana** *que*_{2'} lhe tenha telefonado.
[C0056]

(Portuguès)

És possible, emperò, trobar exemples que aparentment contradiuen l'afirmació que hem fet en referència a la no recursivitat de *que*_{2'}. Fixem-nos com (278) contrasta amb (279).

(278) Tu madre está al teléfono. Dice *que*₁ **a tu hermana**, *que*_{2'} las maletas se las mandes de una vez. [C0101]

(279) Es tu madre. Dice *que*₁ **a tu hermana**, *que* **las maletas**, *que*_{2'} se las mandes.
[C0102]

Les dues frases es poden derivar de la mateixa manera si interpretem el verb matriu de (278) com un predicat assertiu fort, única interpretació possible per a (279). En canvi, si l'interpretem com un predicat conatiu, aleshores (278) es deriva com s'ha proposat en § 4.5.3, de manera que *a tu hermana* és un Tòpic de canvi de tema i *las maletas* és un Tòpic familiar. En (280) desenvolupem aquesta darrera anàlisi:

(280) [_{SComp} *dice* [_{SSub} *que*₁ [_{STema} *a tu hermana*_i, [_{SY} *que*_{2'} [_{SFam} *las maletas*_j [_{SI} *se*_i
*las*_j *mandes de una vez*]]]]]]]

³⁸Possiblement es tracta d'una marca de concordança entre un operador funcional fonèticament nul (que possiblement codifica algun tret evidencial de tipus reportatiu) i els diferents nuclis funcionals que contenen constituents anafòrics reintroduïts. Malauradament, aquest és un aspecte que no podem tractar en aquest treball i que ens veiem obligats a ajornar per a una recerca futura.

Com ja hem avançat, (279) no es pot interpretar com una subordinada de subjuntiu seleccionada per un verb conatiu, ja que apareixen dos *que* entre la partícula subordinadora i el verb. Aquesta situació ens porta a derivar (279) de manera semblant a (270). La diferència entre els dos exemples és que en (279) no hi apareix una seqüència de dos *que*, la qual cosa es pot explicar per dos motius. El primer és considerar que els dos Tòpics de canvi de tema són anafòrics en el discurs reproduït, situació en què es produeix un procés de reducció entre *que*₂ i *que*_{2'} perquè es troben dins la mateixa fase. La segona opció és que només el primer Tòpic de canvi de tema (i.e. *a tu hermana*) sigui anafòric en el discurs reproduït, la qual cosa fa que només hi hagi un *que*₂, el qual no és adjacent a *que*_{2'}. En (281) desenvolupem la primera d'aquestes dues possibilitats:³⁹

- (281) a. [SI ordena [SSub *que*₁ [STema <*a tu hermana*>_i [*que*₂ [STema <*las maletas*>_j [*que*₂ [SY *que*_{2'} [SI *se*_i *las*_j *mandes de una vez*]]]]]]]]]
b. [SSub *que*₁ [SI ordena [SSub *que*₁ [STema <*a tu hermana*>_i [*que*₂ [STema <*las maletas*>_j [*que*₂ [SY *que*_{2'} [SI *se*_i *las*_j *mandes de una vez*]]]]]]]]]
c. [SComp *dice* [SSub *que*₁ [SI ~~ordena~~ [SSub ~~*que*₁~~ [STema <*a tu hermana*>_i [*que*₂ [STema <*las maletas*>_j [~~*que*₂~~ [SY ~~*que*_{2'}~~ [SI *se*_i *las*_j *mandes de una vez*]]]]]]]]]
que

4.7.3 Refinament de les anàlisis proposades

En els subapartats anteriors s'ha demostrat que la recomplementació pot ésser deguda a la presència de dues partícules diferents, les quals hem anomenat *que*₂ i *que*_{2'}. La primera forma part de les oracions recomplementades d'indicatiu seleccionades per un predicat assertiu, la segona caracteritza les oracions recomplementades de subjuntiu seleccionades per un predicat conatiu.

També s'ha comprovat que en oracions recomplementades de subjuntiu seleccionades per predicats assertius poden aparèixer ambdues partícules. Per explicar aquest tipus d'oracions, que aparentment contradiuen les observacions fetes per a aquest tipus d'oracions subordinades quan són seleccionades per predicats conatius no assertius, hem recorregut a una anàlisi complexa en què calen dos verbs subordinadors, un de conatiu el·líptic i un altre d'assertiu explícit.

A fi d'eliminar redundàcies innecessàries, creiem que aquests casos de recomplementació doble es poden derivar de manera més senzilla. Si els predicats assertius reben una interpretació conativa sense perdre, per això, les seves propietats assertives, aleshores podem tenir oracions en subjuntiu —interpretades com a imperatives en estil indirecte— seleccionades per un verb assertiu, per la qual cosa és obligatòria la recomplementació amb *que*_{2'} —com en totes les oracions seleccionades per un predicat conatiu— i optativament pot aparèixer la recomplementació amb *que*₂, si cal reintroduir elements anafòrics en el discurs reproduït. En (282) es mostra l'anàlisi basada en

³⁹La desambiguació només és possible si es coneix com es va desenvolupar el discurs original que es reproduceix.

la subordinació doble, mentre que en (283) es mostra l'anàlisi simplificada a la qual ens referíem.

- (282) [SComp dice [SSub que₁ [~~SI ordena~~ [SSub ~~que~~_T [STema <a tu hermana_i> [que₂ [STema
<las maletas>_j [~~que~~_Z [SY ~~que~~_{Z'} [SI se_i las_j mandes de una vez]]]]]]]]]]]
que
- (283) [SComp dice [SSub que₁ [STema <a tu hermana>_i [que₂ [STema <las maletas>_j
[~~que~~_Z [SY ~~que~~_{Z'} [SI se_i las_j mandes de una vez]]]]]]]]]
que

4.8 Conclusions

En aquest capítol hem aportat evidències sobre el funcionament de la recomplementació en diferents llengües romàniques de la península Ibèrica. Tot i algunes diferències microparamètriques, com ara la possibilitat que *que*₂ sigui o no recursiu, hem pogut identificar les funcions pragmàtiques i discursives de les partícules *que*₂ i *que*_{2'} i hem definit les bases sobre les quals caldrà investigar com es deriven les tres configuracions sintàctiques possibles associades amb la recomplementació:

1. Una oració completiva d'indicatiu seleccionada per un verb pont (discurs indirecte declaratiu, interrogatiu o exclamatiu): la partícula recomplementadora *que*₂ apareix associada a constituents oracionals que en el discurs original reproduït eren sobreentesos, però que en la nova situació comunicativa cal reintroduir perquè no són compartits per l'interlocutor.

... SSub *que*₁ > SDiscurs (*que*₂) > SActe de parla (*que*₂) > SConcessiu (*que*₂)
> SHipotètic (*que*₂) > STema(*) (*que*₂) > SInt > SContr > SFactiu > SEvi >
SEpi > SRere > SFam* > SForça > SFin ...

2. Una oració completiva de subjuntiu seleccionada per un verb conatiu (imperativa de discurs indirecte): la partícula recomplementadora *que*₂ apareix com una marca de discurs indirecte imperatiu.

... SSub *que*₁ > SConcessiu > SHipotètic > STema(*) > SY *que*_{2'} > SEvi > SRere > SFam* > SForça > SFin ...

3. Una oració completiva de subjuntiu seleccionada per un verb pont (imperativa de discurs indirecte): la partícula recomplementadora *que*_{2'} apareix com una marca de discurs indirecte imperatiu i la partícula recomplementador *que*₂ apareix associada a constituents oracionals que en el discurs original reproduït eren sobreentesos.

... SSub que_1 > SConcessiu (que_2) > SHipotètic (que_2) > STema(*) (que_2) > SY que_2 > SEvi > SRere > SFam* > SForça > SFin ...

4.9 Recerca futura

Al llarg d'aquest capítol han sorgit diversos aspectes relacionats amb la recomplementació que no s'han pogut desenvolupar i que convindria tractar en estudis futurs. A continuació detallem els que considerem més importants:

1. Característiques prosòdiques de les oracions recomplementades.⁴⁰
2. Determinació dels mecanismes que actuen en la derivació de *que*₂: ¿és una marca de concordança entre un operador funcional fonèticament nul i els diferents nuclis funcionals que contenen constituents anafòrics reintroduïts?
3. Anàlisi detallada de la recomplementació amb *si*.
4. Determinació de la naturalesa d'SY (tret que codifica, quina posició exacta ocupa dins SComp, etc.) i millora de l'anàlisi derivacional de la recomplementació de subjuntiu.

D'altra banda, atès que la recomplementació és un fenomen molt poc estudiat de la llengua oral i sembla ésser que presenta molta variació ideolèctal, creiem que la recerca sobre aquest tema convindria fer-la a partir d'un disseny experimental en què diferents parlants haguessin de generar un discurs real en què reproduïssin un discurs previ que contingués elements anafòrics que calgués reintroduir.

⁴⁰Aquest tema no ha estat tractat ni s'hi ha fet cap referència prèviament. No obstant això, el considerem fonamental per a una recerca futura, ja que existeixen evidències suficients sobre la relació que s'estableix entre l'estructura sintàctica i la prosòdia en les llengües tractades aquí.

Apèndix: Corpus

- [C0001] Dice mamá que a tu hermana que ni se te ocurra dejarla salir. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (1a)).
- [C0002] Me gritó que cómo que no lo sabía. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (17a)).
- [C0003] Me susurró que qué rico que estaba el café. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (17b)).
- [C0004] Me dijo que a ese tío que no podía ni verlo. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (18a)).
- [C0005] Me suplicó que esas cosas que no se las dijera. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (18b)).
- [C0006] Me dijo que a ese empleado que no sabía cuánto le iban a pagar. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (19a)).
- [C0007] Me dijo que ese paquete que no sabía quién lo había traído. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (19b)).
- [C0008] Te pido que a tu padre (*que) en este momento (*que) ese disgusto (que) no se lo des. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (20)).
- [C0009] Ordena que esos árboles que los talen. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (25a)).
- [C0010] He dicho que el dinero que no lo toquen. (Demonte & Fernández Soriano 2007, (25b); Demonte & Fernández Soriano 2009, (33b)).
- [C0011] Dice mamá que a tu hermana (que) no la dejes salir. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (4e)).
- [C0012] Ordeno que esos árboles que los talen. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (33a)).
- [C0013] Dijo que a ese tío que no podía ni verlo. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (42a)).
- [C0014] Suplicó que esas cosas que no se las dijera. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (42b)).

- [C0015] Dijo que a ese empleado que no sabía cuánto le pagaban. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (43a)).
- [C0016] Me dijo que ese paquete que no sabía quién lo había traído. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (43b)).
- [C0017] Te pido que a tu padre (*que) en este momento (*que) esa mentira (que) no se la digas. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (44)).
- [C0018] Me dijo que ese coche que dónde lo había comprado. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (46a)).
- [C0019] Me aseguró que esa tontería que NUNCA la diría. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (46b)).
- [C0020] Me dijeron que a ninguno de ellos, que Juan no los invitó. (Martín-González 2002, *apud* Poole 2007, (24)).
- [C0021] Dijeron que en esa discoteca, que A JUAN vieron ayer (no a Pedro)). (Martín-González 2002, *apud* Poole 2007, (26a)).
- [C0022] Acho que esse livro, que já (o) li. (Barbosa 2000, (108a)).
- [C0023] Acho que amanhã que vai haver reunião. (Barbosa 2000, (108b)–(119)).
- [C0024] Dizem que o partido que distribuiu esses panfletos a todos os militantes. (Barbosa 2000, (130)).
- [C0025] Disseram-me que os livros do Tintim que andam muito baratos. (Barbosa 2000, (134b)).
- [C0026] Disseram-me que a Maria que falou com a professora ontem. (Barbosa 2000, (162a)).
- [C0027] Disseram-me que amanhã que vai estar muito calor. (Barbosa 2000, (162b)).
- [C0028] Disseram-me que, esse livro, que não o podem dar ao Pedro. (Barbosa 2000, (162c)).
- [C0029] Disseram-me que um médico que descobriu a vacina contra a sida. (Barbosa 2000, (196)).
- [C0030] Acho que amanhã que a Ana que vai conseguir acabar o trabalho. (Mascarenhas 2007, (1)).
- [C0031] Não sei se o João se já chegou. (Mascarenhas 2007, (2)).
- [C0032] O João disse que a Maria que vai chegar atrasada.
- [C0033] Duvido que a Ana que goste de ópera. (Mascarenhas 2007, (4)).
- [C0034] Acho que se lhe ligasses que tudo se resolveria. (Mascarenhas 2007, (5)).
- [C0035] Espero que a Ana que traga o livro. (Mascarenhas 2007, (6)).
- [C0036] Prometo que a carta que chega amanhã. (Mascarenhas 2007, (7)).

- [C0037] ??Lamento que o Filipe que tenha chumbado o exame. (Mascarenhas 2007, (8)).
- [C0038] Reparei a semana passada que os miúdos que chegam sempre atrasados. (Mascarenhas 2007, (9)).
- [C0039] Tenho a certeza que a Maria que vai chegar a horas. (Mascarenhas 2007, nota 2 (i)).
- [C0040] Acho que esse livro que a Ana já o leu. (Mascarenhas 2007, (10)).
- [C0041] Acho que esse livro que a Ana já leu. (Mascarenhas 2007, (10)).
- [C0042] Disseram-me que ao João que o professor (lhe) deu um dezoito. (Mascarenhas 2007, (11)).
- [C0043] *Eu acho que ninguém que leu esse livro. (Mascarenhas 2007, (12)).
- [C0044] *Eu acho que muitas pessoas que leram esse livro. (Mascarenhas 2007, (13)).
- [C0045] *Eu acho que alguém que leu esse livro. (Mascarenhas 2007, (14)).
- [C0046] # Eu acho que UM LIVRO que a Ana comprou. (Mascarenhas 2007, (15)).
- [C0047] Acho que, este livro, que a Ana não gostou dele. (Mascarenhas 2007, (17)).
- [C0048] Acho, este livro, que a Ana não gostou dele. (Mascarenhas 2007, (18)).
- [C0049] ?*Acho que amanhã(,) a Ana(,) que vai conseguir acabar o trabalho. (Mascarenhas 2007, (19)).
- [C0050] Acho que amanhã(?,) que a Ana(?,) que vai conseguir acabar o trabalho. (Mascarenhas 2007, (20)).
- [C0051] Acho que o Pedro e a Ana que foram para Roma. (Mascarenhas 2007, nota 6 (ii)).
- [C0052] Acho que o Pedro e que a Ana que foram para Roma. (Mascarenhas 2007, nota 6 (iii)).
- [C0053] *Acho que o Pedro e que a Ana foram para Roma. (Mascarenhas 2007, nota 6 (iv)).
- [C0054] Acho que o Pedro e a Ana que reuniram ontem. (Mascarenhas 2007, nota 6 (v)).
- [C0055] *Acho que o Pedro e que a Ana que reuniram ontem. (Mascarenhas 2007, nota 6 (vii)–(vi)).
- [C0056] ??Duvido que ontem que o Pedro que à Ana que lhe tenha telefonado. (Mascarenhas 2007, (21)–(22)).
- [C0057] Não sei se o João se vai chegar a horas. (Mascarenhas 2007, (24)).
- [C0058] *Pergunto-me se à Maria se o João deu um presente. (Mascarenhas 2007, (25)).
- [C0059] Não sei se o Filipe se o Pedro gosta dele. (Mascarenhas 2007, (26)).

- [C0060] ?Não sei se amanhã se o Pedro se consegue entregar o trabalho. (Mascarenhas 2007, (27)).
- [C0061] ?*Não sei se amanhã o Pedro se consegue entregar o trabalho. (Mascarenhas 2007, (28)).
- [C0062] Acho que amanhã que a Ana que vai conseguir acabar o trabalho. (Mascarenhas 2007, (30)).
- [C0063] Dixerón que a este home que non o maltratemos. (Uriagereka 1995, (6a)).
- [C0064] Le preguntaron que, si no tenía llave, que con qué abrió ella la puerta de la habitación 301 ayer por la noche. (Fontana 1993, (101a)–(101b)).
- [C0065] La señora de la ventanilla me dijo que si no pagaba que no me podía matricular. (Fontana 1993, (40a)).
- [C0066] y me dice que si voy a continuar llegando tarde que que no venga. (Fontana 1993, (40b)).
- [C0067] Les prometieron que si votaban por ese candidato que les iban a dar mucho dinero. (Fontana 1993, (40c)).
- [C0068] Ens van dir que si no hi anàvem que ja s'apanyarien ells sols. (Fontana 1993, (41a)).
- [C0069] Ens van demanar que si finalment decidíem portar-los que per favor els pugéssim al tercer pis. (Fontana 1993, (41b)).
- [C0070] Mas olhe que eu, eu tenho a impressão [...] que ele que havia ainda lá disso. (Carrilho 2005, (35), (142)).
- [C0071] Eu sei que aquilo que não é por mal, sabe? (Carrilho 2005, (36), (143)).
- [C0072] Mas eu tinha até coiso que ele que ainda funcionava, por ali assim, umas coisas dessas. (Carrilho 2005, (93)).
- [C0073] INQ2 E aquilo, quando ela está a começar a dar semente dá um quê? — INF1 (Ele) quando está a começar, a gente aqui usam: se é um pé para dar semente, a gente deixam aquele pé para dar semente. Não mexem nele. [...] — INF3 Para semear a couvinha. — INF1 Para (ele) para dar a semente, para ele para a gente tirar a couvinha, tem que colher[...] (CORDIAL-SIN, Açores (S. Miguel)) (Carrilho 2005, (215)).
- [C0074] Di que, dado que a terra é redonda, que non é posible circundala. (Iatridou & Kroch 1992, (76)).
- [C0075] ?*o rumor de que, dado que a terra é redonda, que é posible circundala. (Iatridou & Kroch 1992, (77)).
- [C0076] *Que, dado que a terra é redonda, que sea posible circumnavegala, é probable. (Iatridou & Kroch 1992, (78)).
- [C0077] Non di que, dado que a terra é redonda, que non é posible circundala. (Iatridou & Kroch 1992, nota 13 (i)).

- [C0078] ?Non di que, dado que andamos tarde, que sallamos cedo. (Iatridou & Kroch 1992, (79)).
- [C0079] ?Nega que, ainda que siga fumando, que quera desfacer a sua vida. (Iatridou & Kroch 1992, (80)).
- [C0080] ?Quere que, xa que vas falar con el, que o chames primeiro. (Iatridou & Kroch 1992, (81)).
- [C0081] Pedro dice que francamente que no está tranquilo. (Etxepare & Grohmann 2002, (14b); Grohmann & Etxepare 2003, (26b)).
- [C0082] Pedro dice que el baloncesto, que ese deporte le gusta. (Grohmann & Etxepare 2003, (25b)).
- [C0083] Juan dice que él fregar los platos que ni por el forro. (Grohmann & Etxepare 2003, (67)).
- [C0084] E dizem que este olho que comunica com este lado. (Carrilho 2001, (25a)).
- [C0085] [...] mas já avisa os compradores que este peixe que está estragado[...]
(Carrilho 2001, (25b)).
- [C0086] ele disse que o pai que tinha muitas coisas dessas lá em casa. (Barbosa 2006, (59a)).
- [C0087] acho que uma pessoa que deve desfrutar da vida o melhor que puder. (Barbosa 2006, (59b)).
- [C0088] eu julgo que o senhor professor que esteve no seminário. (Barbosa 2006, (59c)).
- [C0089] eu acho que ele que não tem é grande queda para estudar. (Barbosa 2006, (59d)).
- [C0090] dizem que hoje que é a melhor máquina que há aí. (Barbosa 2006, (60a)).
- [C0091] nem disseram que lá fora que lhes disseram para não vir. (Barbosa 2006, (60b)).
- [C0092] e ele diz que não, que agora que fica cá. (Barbosa 2006, (60c)).
- [C0093] Pregunta, las maletas, que quién las tiene. (De la Mota 1995, (215a)).
- [C0094] Pregunta, las maletas, que cuándo las mandarás. (De la Mota 1995, (215b)).
- [C0095] Pregunta, a la abuela, que si le has dado el jarabe. (De la Mota 1995, (215d)).
- [C0096] Me dijo que vaya que si vendría. (De la Mota 1995, (216a)).
- [C0097] Me soltó que cómo que qué quiere María. (De la Mota 1995, (216b)).
- [C0098] Dice que las manzanas, que no se las come ni en broma. (De la Mota 1995, (217a)).
- [C0099] Dice que a tu hermana, que le robaron las maletas. (De la Mota 1995, (217b)).

- [C0100] Le rogaron que a Pablo, que le hablara con moderación. (De la Mota 1995, (217c)).
- [C0101] Tu madre está al teléfono. Dice que a tu hermana, que las maletas se las mandes de una vez. (De la Mota 1995, (218a)).
- [C0102] Es tu madre. Dice que a tu hermana, que las maletas, que se las mandes.
- [C0103] Es Marion desde Alemania. Dice que tu hermana, que en Navidad, que no viene. (De la Mota 1995, (218c)).
- [C0104] Dice tu madre que la casa, que la pone en venta y fuera. (De la Mota 1995, (218d)).
- [C0105] La Meritxell m'ha comentat que a l'Escala, que no hi pensa tornar mai més. (De la Mota 1995, (219a)).
- [C0106] La Farners diu que de la manteleta de l'àvia, que no en sap res de res. (De la Mota 1995, (219b)).
- [C0107] Dice que a tu hermana, que si le mandarás las maletas. (De la Mota 1995, (220a)).
- [C0108] Dice que a tu hermana, que cuándo le mandarás las maletas. (De la Mota 1995, (220b)).
- [C0109] Dice que a tu hermana, que quién le mandará las maletas. (De la Mota 1995, (220c)).
- [C0110] Pregunta que las maletas, que cuándo las mandarás. (De la Mota 1995, (220d)).
- [C0111] Marisa dice que vaya casa que tiene Rosario. (De la Mota 1995, (221a)).
- [C0112] Marisa dice que vaya qué casa que tiene Rosa. (De la Mota 1995, (221b)).
- [C0113] Me dijo que qué morro que tiene la vecina. (De la Mota 1995, (221c)).
- [C0114] Dice que qué difícil que era el ejercicio. (De la Mota 1995, (221d)).
- [C0115] Dice que las maletas, que las mandará. (De la Mota 1995, nota 84 (aiii)).
- [C0116] ??María ignoraba que las maletas, que las había dejado en Barcelona. (De la Mota 1995, nota 84 (aii)).
- [C0117] María decía que las maletas, que las había dejado en Barcelona. (De la Mota 1995, nota 84 (bii)).
- [C0118] Dice que a tu hermana, que vaya regalos que le hacía su novio. (De la Mota 1995, (222a)).
- [C0119] Exclamó que a Laura, que cómo que quién la mantenía. (De la Mota 1995, (222b)).
- [C0120] Nos dijo que los calcetines, que qué zurciditos que solía llevarlos de pequeño. (De la Mota 1995, (222c)).

- [C0121] Dice que los artículos, que qué bien los han editado. (De la Mota 1995, (222d)).
- [C0122] Dice que las revistas, que qué rápido que las mandaron. (De la Mota 1995, (222e)).
- [C0123] L'Emma diu que això de la pòlissa, que quina sort que ho vas arreglar per telèfon. (De la Mota 1995, (223a)).
- [C0124] L'oncle deia que a la presó de la ciutat, que i tant que no hauria volgut anar-hi. (De la Mota 1995, (223b)).
- [C0125] *Dice, las maletas, que las mandará. (De la Mota 1995, (224b)).
- [C0126] Pregunta, las maletas, quién las tiene. (De la Mota 1995, (225a)–(225b)).
- [C0127] Dice que a tu hermana, que las maletas, que se las mandará el jueves. (De la Mota 1995, (226a)).
- [C0128] Dice que a tu hermana, que las maletas se las mandará el jueves. (De la Mota 1995, (226b)).
- [C0129] Dice que a tu hermana, las maletas, que se las mandará el jueves. (De la Mota 1995, (226c)).
- [C0130] Exclamó que el aumento, que cómo que quién lo había solicitado. (De la Mota 1995, (228b)).
- [C0131] Ana dice que Pedro, los esquís, a la sierra, que no se los lleva. (De la Mota 1995, (229b)).
- [C0132] Dice que sí que vendrá. (De la Mota 1995, nota 88 (ai)).
- [C0133] Dice que naturalmente que quiere. (De la Mota 1995, nota 88 (aii)).
- [C0134] Dice que claro que lo intentaron. (De la Mota 1995, nota 88 (aiii)).
- [C0135] Diu que a Sant Pol prou que hi aniria. (De la Mota 1995, nota 88 (bi)).
- [C0136] Em va dir que de sempre que s'estimava la Laia. (De la Mota 1995, nota 88 (bii)).
- [C0137] Din que o que é ver que non véu res. (Uriagereka 1995, (6b)).
- [C0138] Din que se atopan a saida que han marchar. (Uriagereka 1995, (6c)).
- [C0139] *Din que muitas cousas que veu. (Uriagereka 1995, (7)).
- [C0140] di que a ela que lle dá igual. (Fernández-Rubiera 2009, 156, (17a)).
- [C0141] Dice mamá que a tu hermana que si la llamarás. (Avel·lina Suñer, c.p.)
- [C0142] Dice mamá si a tu hermana si la llamarás. (Avel·lina Suñer, c.p.)
- [C0143] Dice mamá que a tu hermana si la llamarás. (Avel·lina Suñer, c.p.)
- [C0144] *Dice mamá si a tu hermana que la llamarás. (Avel·lina Suñer, c.p.)
- [C0145] Dice mamá que a tu hermana que ni tocarla. (Francesc Roca, c.p.)

- [C0148] Espero que sincerament que agradi a algú... Em faria molt fel·lç.
(URL: <http://www.relatsencatala.cat/rec/Controller?rp_action=view_relats_autor&rp_autor_id=138469&rp_num_page=5>).
- [C0149] Que más, honorables Senadores y Representantes, yo les pregunto hubiera podido ser el gobierno, como hubieran ustedes actuado de forma más contundente, más transparente y más rápida, yo creo que francamente que esto fue un ejercicio y una demostración de buen gobierno, de asumir un problema, resolverlo y seguir para adelante. Y que esto no merece, con todo respeto que esté yo aquí acusado en una moción de censura. (Juan Manuel SANTOS, «Sólida defensa ante plenarias de Senado y Cámara», 07 de junio de 2007. URL: <<http://www.esing.mil.co/index.php?idcategoria=192324>>).
- [C0150] Por mi experiencia personal yo lo recomiendo, es barato, efectivo, simple de usar y creo que francamente que tenerlo en el botiquín de la casa es lo mejor que se puede hacer. (URL: <http://www.ciao.es/Voltaren_Emulgel__Opinion_1076700>).
- [C0151] yo creo que francamente que napoleón tenía unas ansias de poder desmedidas, que unidas a su capacidad para la guerra hicieron el cocktail perfecto para que casi conquistase toda europa..... (URL: <<http://es.answers.yahoo.com/question/index?qid=20080816235953AAdoUON>>).
- [C0152] Los dirigentes le han dicho que francamente que no queda mucho tiempo para que tome su decisión - en su opinión , así tan cercano estaría el final , como le llaman ellos . (URL: <<http://www.zetatalk.com/mexico/zeta224.htm>>).
- [C0153] Crec que sincerament que la responsabilitat de un comunicador es deu de tindre en compter, no es pot incendiar a la gent només per tindre audiència, la diferencia entre ser aficionat, forofo i talibà, entenc que un aficionat siga, i deu de ser, parcial jo ho soc, però em cuidaré molt de ser un talibà. (URL: <<http://www.forogroguet.com/v3/viewtopic.php?p=254825&sid=3de3802c7eed43e3dc28a0175e845c13>>).
- [C0154] Dit això, crec que sincerament, que sumar ajuda a aconseguir objectius de vegades comuns i de vegades consensuats pel bé de tots. (URL: <<https://catalansreaccionem.wordpress.com/2008/12/12/orgasme-per-la-llengua-catalana-siiiiiiii/>>).
- [C0155] Atesa la complexitat de les actuacions del Ajuntament de Catelló que es el fruit de la seva lògica i progressiva ampliació del seu àmbit d'intervenció en la ciutadania, crec que sincerament que la participació ciutadana a la nostra ciutat, capital de aquesta "provincia"; està mancada de operativitat i ja els nostres polítics haurien de començar a iniciar una profunda reforma de descentralització. (URL: <<http://rafel-esquerra.bloc.cat/blog/17481/page/28>>).
- [C0161] Jo crec que sincerament que ni a UGT ni a CCOO els interessa gaire el tema dels interins i substituïts i que el que buscaven en la taula de negociació és que el

departament es comprometés a convocar oposicions massives durant els pròxims 3 anys per fer cursets. (Missatge número: 513. URL: <http://feteugt.net/opina/foro_interins.asp?offset=12356>).

[C0162] Senyor Bertrand, crec que sincerament que en aquest país la millor manera de fer alguna cosa que valgui la pena és fer-la no pensant en el país i no esperar res del país. Actuar per amor a l'art i com un asceta tenir una vida senzilla sense voler obtenir cap recompensa. (URL: <http://www.barrank.cat/index.php?option=com_kunena&Itemid=53&func=view&catid=56&id=6191>).

[C0163] El día que os animeis hablamos un poco sobre la universidad española porque creo que sinceramente que es uno de los principales causantes de la crisis en la que estamos. (URL: <<http://www.rankia.com/foros/bolsa/temas/148035-santiago-nino-becerra-crisis-2018?page=2>>).

[C0164] En fin a lo mejor estoy equivocado con mi subjetivo punto de vista pero creo que sinceramente que este mensaje no ayuda para nada a la IGUALDAD. Es más, crea cierto resquemor entre los hombres que si queremos la igualdad, y hace que desconfiemos... (URL: <<http://blogs.hoy.es/supermata/2009/11/19/de-todas-mujeres-haya-mi-vida-ninguna-sera-ni-mas-ni>>).

[C0165] Creo que sinceramente que tendrá que bajar el precio, si de verdad quiere venderlo. Y, además, lamento decirle que tendrá que bajarlo significativamente. («Ha estado con nosotros ... Aldo Olcese», *El Mundo*, 11 de juny de 2008. URL: <<http://www.elmundo.es/encuentros/invitados/2008/06/3120/>>).

[C0166] Creo que sinceramente que todas los estudios que se quieran hacer daran la razón a todos empezando por Cataluña, donde no le falta razón en su argumentación, pero..... ¿estamos teniendo en cuenta la retrolimentación inversora del estado en Cataluña posteriormente?.....creo sinceramente que no..... (URL: <<http://marandes.com/blogs/index.php>>).

[C0167] Por otro lado, Miquelarena dijo que “creo que sinceramente que hay una especie de amparomanía reinante en todo el país, cuando me reúno con otros Fiscales de Estado en el Foro (que los agrupa), hay toda una situación que no solamente estamos padeciendo nosotros sino que se ve a menudo en el resto del país”. (URL: <http://www.chubut.gov.ar/noticias_old2/archives/014475.php?id=-1>).

[C0168] El festival no sería lo mismo sin él y creo que sinceramente, que merece un homenaje y una Gaviota. (URL: <<http://cuatroojos.blog.terra.cl/2009/02/24/segunda-noche-el-despertar-de-los-animadores/>>).

[C0169] Crec que sincerament que es tracta d'una agressió. (URL: <<http://www.osona.com/forum/tema/4084/pagina0>>).

[C0171] Crec que sincerament que els ciutadans de Catalunya no mereixen l'espectacle lamentable que les seves dues formacions, juntament amb alguna altra, estem donant amb relació a la renovació del consell d'administració de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. (Intervenció oral del Sr. Sirera i Bellés al Ple del

Parlament de Catalunya, Sessió núm. 26.1 / Ple del Parlament / 19 diciembre 2007. URL: <<http://www.parlament.cat/>>.

- [C0172] Tanto botellón, tanta cousa, non sei se é culpa dos pais... Eu penso que algunha culpa que tamén teñen os pais. (Gupton 2010, 190, (6)).
- [C0173] Me dijeron que a ninguno de ellos que Juan no los invitó. (Gupton 2010, 228, (19a)).
- [C0174] Dijeron que en esa discoteca que a Juan lo vieron ayer. (Gupton 2010, 228, (19b)).
- [C0175] Dijeron que en esa discoteca que A JUAN vieron ayer (no a Pedro)). (Gupton 2010, 228, (19c)).
- [C0176] *Dijeron que A JUAN que vieron ayer (no a Pedro) (Gupton 2010, 228, (19d)).
- [C0177] *Me preguntaron que a quién que vimos ayer. (Gupton 2010, 228, (19e)).
- [C0178] Din que o irmán de Iago que sabe xogar moi ben ao fútbolín. (Gupton 2010, 230, (23a)).
- [C0179] Dixéronme que a ese rapaz que o coñecemos na festa. (Gupton 2010, 230, (23b)).
- [C0180] Dixeron que a Xoán que o viron onte. (Gupton 2010, 231, (23c)).
- [C0181] Dixeron que nesa discoteca que a Xoán o viron onte. (Gupton 2010, 231, (23d)).
- [C0182] *Dixeron que a Xoán que vírono onte. (Gupton 2010, 231, (24a)).
- [C0183] *Dixeron que nesa discoteca que a Xoán virono onte. (Gupton 2010, 231, (24b)).
- [C0184] Dixeron que A XOÁN que *(o) viron onte (non a Pedro)). (Gupton 2010, 231, (25)).
- [C0185] Dixeron que nesta discoteca que A XOÁN viron onte (non a Pedro)). (Gupton 2010, 232, (26)).
- [C0186] Dixéronme que á túa irmá, (*que) nese momento, (*que) ese choio, que non llo querían ofrecer. (Gupton 2010, 234, (29)).
- [C0187] Me rogaron QUE si tenía tiempo QUE fuese. (Del Río 1963, 256).
- [C0188] Dir, que bàsicament que Mallorca vivia una economia de subsistència. Treball acadèmic d'un estudiant de 2BAT.
- [C0189] Lamento que ese coche (*que) no lo compres. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (50a)).
- [C0190] Siento mucho que una película tan bonita (*que) te la hayas perdido. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (50b)).
- [C0191] Me encanta que ese vestido (*que) te lo pongas tanto. (Demonte & Fernández Soriano 2009, (50c)).

- [C0192] Rosa me espetó muy indignada que los informes, que cómo que a Madrid cuándo hay que mandarlos. «¿Cuándo va a ser?» —me dijo— «¡El lunes! Será que no lo sabía nadie, ¿no?» (De la Mota 1995, (237)).
- [C0193] Certament que és quelcom necessari dins la nostra societat, ser un bon professional. (Sancho Cremades 2007, 426–427).
- [C0194] Certament que ser un bon professional és quelcom necessari dins la nostra societat, però més essencial i vital ha de ser el tracte humà —de persona a persona [...]. (Sancho Cremades 2007, 426–427).
- [C0195] Primer m’ho vaig prendre com una imposició de les altres [*sic*]esferes del canal però **certament que** dins meu em vaig sentir molt feliç que m’ho diguessin [...]. (Sancho Cremades 2007, 426–427).
- [C0196] El fil conductor per a les tres exposicions que van seguir a la presentació feta eren la família, l’escola i l’educació al carrer. I certament que les experiències presentades així ho van plasmar. (URL: <<http://escolasantacaterina.net/index.php?&apartat=3&next=1&id=156>>).
- [C0197] D’altra banda, quan analitzo la meua forma de treballar, sento com una exigència constant la feina ben feta. Certament que ha de ser un deure universal, independentment del compromís personal en l’àmbit de la fe, però per a un religiós és igualment una necessitat que neix de la seva condició de servidor de Crist i dels altres. (URL: <<http://www.catalunyareligio.cat/?q=opiniopublicada/481>>).
- [C0198] Ciertamente que la caída del comunismo ha constituido un punto de inflexión en la historia de la humanidad. (Erick MEDINA MUÑOZ, «Cambios en la sociedad internacional a partir de la caída del comunismo», *AFESE* 46:89–99. URL: <<http://www.afese.com/img/revistas/revista46/cambiosociedad.pdf>>).
- [C0199] Ciertamente que en la Iglesia volvemos a tomar conciencia, cada vez más viva, de la importancia que tiene el Bautismo. (Pedro GARCÍA, «035. Unos signos gloriosos», *Evangelizando*. URL: <<http://riial.org/evangelizacion/035Unossignosgloriosos.pdf>>).
- [C0200] Ciertamente que en la sociedad, como en el individuo, esta función de defensa ó de conservación no puede ser independiente de toda condición, y esto es precisamente lo que trataremos dentro de poco, dando así parentoria respuesta á los criminalistas que repiten la acusación, tan fácil como infundada, de que abandonamos al arbitrio tiránico «del interés social» toda garantía del individuo delincuente, ó que se supone lo es. (Enrico FERRI, *Los nuevos horizontes del derecho y del procedimiento penal*, versió castellana d’Isidro Pérez Oliva, Madrid, Centro Editorial de Góngora, 1887, p. 61]).
- [C0201] Ciertamente que en el procedimiento se justifica el cierre y cesación de la actividad social de la entidad Embalajes Blasco Navarro SL, dada la contundencia de la diligencia judicial practicada en el juicio cambiario, no compartiendo este

Tribunal las valoraciones fácticas en tal sentido del Juez de Instancia de poder tener local dicha demandada en otro lugar en donde realizar su actividad, pues ello es mera suposición del Juez sin fundamento alguno pues conforme a la certificación del Registro Mercantil el único domicilio social de dicha entidad es el lugar donde se practicó la diligencia judicial y del que consta su cierre. (Resum de Gonzalo Maria CARUANA FONT DE MORA, «Sociedad limitada. Responsabilidad del administrador», sentència núm. 271/2006 del recurs núm. 420/2006. URL: <<http://audiencias.vlex.es/vid/gonzalo-maria-caruana-font-mora-357427>>).

- [C0202] ¡Menudas setas que a tu hermano le han regalado! (Dada oral. Avel·lina Suñer, c.p.).
- [C0203] ¡Qué bien que los encuadernaron! (= ‘los encuadernaron bien’ / ‘está bien que los encuadernasen’) (De la Mota 1995, 284, nota 82).
- [C0204] ¡Qué bien los encuadernaron! (= ‘los encuadernaron bien’) (De la Mota 1995, 284, nota 82).
- [C0205] ¡Qué deprisa trabaja Pepe! (De la Mota 1995, 284, nota 82).
- [C0206] ¡Qué deprisa que trabaja Pepe! (De la Mota 1995, 284, nota 82).
- [C0207] ¡Qué deprisa que encuadernaron los libros! (De la Mota 1995, 284, nota 82).
- [C0208] *¡Qué deprisa que los libros los encuadernaron! (De la Mota 1995, 284, nota 82).
- [C0209] ¡Qué bien que los libros los encuadernaron! (De la Mota 1995, 284, nota 82).
- [C0210] ¡Menudo carácter (que) tiene! (Casas 2004).
- [C0211] ¡Valiente elemento (que) está hecho! (Casas 2004).
- [C0212] ¡Cuánta gente que bebe! (Casas 2004, (68a)).
- [C0213] ¡Cuánta gente que bebe se olvida de pagar! (Casas 2004, (68e)).
- [C0214] ¡Cuántas noches sin dormir pasamos cuando nació el niño! (Avel·lina Suñer, c.p.).
- [C0215] Aquesta denominació és l’última referència a la societat, una denominació ben evidentment tot relativa perquè aquests camps funcionen «de facto» com a camps d’extermini, vistes les condicions de vida. (Michel LEIBERICH, «El món concentracionari europeu.» URL: <<http://www.cefid.uab.es/files/inauguracioiclausura.pdf>>)
- [C0216] Ben evidentment ningú no li va perdonar el fet de denunciar tots els «ismes» salvífics. (Michel LEIBERICH, «El món concentracionari europeu.» URL: <<http://www.cefid.uab.es/files/inauguracioiclausura.pdf>>)
- [C0217] I aquests joves sí que es plantegen problemes. Qui cal citar, no pensava pas haver-ne de citar, ben evidentment en Joan Lluís Lluís, ben evidentment en Joan Daniel Beszonoff, ben evidentment un que és una mica entre dues generacions, en

Patrick Gifreu, i si me'n descuidi, que algú m'ajudi. (Cinto CARRERA [ed.], *Colloqui Jordi Pere Cerdà, Osseja-Llívia 28–30 de setembre de 2001: actes del colloqui Jordi Pere Cerdà*, L'Abadia de Montserrat, 2004, p. 431)

Referències

- Aboh, Enoch Oladé. 2006. “Complementation in Saramaccan and Gungbe: The case of C-type modal particles.” *Natural Language & Linguistic Theory* 24:1–55. DOI: [10.1007/s11049-005-1815-4](https://doi.org/10.1007/s11049-005-1815-4).
- Alonso-Cortés Manteca, Ángel. 1999. “Las construcciones exclamativas. La interjección y las expresiones vocativas.” In: *Gramática descriptiva de la lengua española*, editat per Ignacio Bosque & Violeta Demonte Barreto, Vol. 3: Entre la oración y el discurso. Morfología, 3993–4050. Madrid: Espasa–Calpe.
- Alonso del Río, J. 1963. *Gramática española*. Madrid: Giner.
- Ambar, Manuela. 2003. “Wh-asymmetries.” In: *Asymmetry in grammar. Vol. 1: Syntax and semantics*, editat per Anna Maria Di Sciullo, 209–249. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- Austin, John Langshaw. 1982. *Cómo hacer cosas con palabras*. Paidós.
- Bajini, Alessandro [*et al.*]. 1997. *Dizionario milanese: italiano-milanese milanese-italiano*. [s.l.]: Vallardi.
- Barbosa, Pilar. 2000. “Clitics: A window into the null subject property.” In: *Portuguese syntax: New comparative studies*, editat per João Costa, 31–93. New York: Oxford University Press.
- . 2001. “On inversion in *wh*-questions in Romance.” In: *Subject inversion in Romance and the theory of Universal Grammar*, editat per Aafke Hulk & Jean-Yves Pollock, 20–59. Oxford: Oxford University Press.
- . 2006. “Ainda a questão dos sujeitos pré-verbais em PE: Uma resposta a Costa (2001).” *DELTA* 22 (2): 345–402. DOI: [10.1590/S0102-44502006000200006](https://doi.org/10.1590/S0102-44502006000200006).
- Barrie, Michael. 2006a. “On unifying Antisymmetry and Bare Phrase Structure.” Editat per Leah Bateman & Cherlon Ussery, *NELS35: Proceedings of the thirty-fifth annual meeting of the North East Linguistic Society. University of Connecticut, Storrs. October 22–24, 2004*. Amherst (MA): GLSA Publications, 103–114.
- . 2006b. “Dynamic antisymmetry and the syntax of noun incorporation.” Tesi doctoral. University of Toronto, Toronto.
- Batlloori, Montserrat & Maria-Lluïsa Hernanz. 2010. “Sentential focus and polarity: Asymmetries between Spanish and Catalan.” Ms. del pòster presentat al 12th

- International Diachronic Generative Syntax Conference (Cambridge, Regne Unit, 14–16 de juliol de 2010).
- Belletti, Adriana. 2004. “Aspects of the low IP area.” In: *The structure of CP and IP. The cartography of syntactic structures, Vol. 2*, editat per Luigi Rizzi, 16–51. Oxford: Oxford University Press.
- Bello, Andrés. 1874 [2002]. *Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. Edición digital a partir de *Obras completas*, tomo cuarto, 3.ª ed., Caracas, La Casa de Bello, 1995.
- Bello, Andrés & Rufino J. Cuervo. 1970. *Gramática de la lengua castellana*. 8.ª edición. Buenos Aires: Sopena Argentina. Edición completa, esmeradamente revisada; corregida y aumentada con un prólogo y frecuentes observaciones de Niceto Alcalá-Zamora y Torres.
- Benincà, Paola. 1995. “Il tipo esclamativo.” Cap. II. Tipi di frasi principali. In: *Grande grammatica italiana di consultazione*, editat per Lorenzo Renzi, Giampaolo Salvi & Anna Cardinaletti, Vol. III. Tipi di frase, deissi, formazione delle parole, 127–152. Bologna: Il Mulino.
- . 1996. “La struttura della frase esclamativa alla luce del dialetto padovano.” In: *Italiano e dialetti nel tempo: Saggi di grammatica per Giulio C. Lepschy*, editat per Paola Benincà, Guglielmo Cinque, Tullio De Mauro & Nigel Vincent, 23–43. Roma: Bulzoni.
- . 2001. “The position of Topic and Focus in the left periphery.” In: *Current Studies in Italian Syntax: Essays Offered to Lorenzo Renzi*, editat per Guglielmo Cinque & Giampaolo Salvi, 39–64. Amsterdam: Elsevier.
- Bhatt, Rakesh & James Yoon. 1992. “On the composition of COMP and parameters of V2.” Editat per Dawn Bates, *The proceedings of the Tenth West Coast Conference on Formal Linguistics*. Stanford (CA): CSLI, 41–52.
- Boeckx, Cedric. 2008. *Bare syntax*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Bonet, Sebastià. 2002. “Les subordinades substantives.” In: *Gramàtica del català contemporani*, editat per Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró & Manuel Pérez Saldanya, Vol. 3: Sintaxi (17–31), 2321–2387. Barcelona: Empúries.
- Bosque, Ignacio & Javier Gutiérrez-Rexach. 2009. *Fundamentos de sintaxis formal*. Madrid: Akal.
- Bresnan, Joan W. 1973. “Syntax of the comparative clause construction in English.” *Linguistic Inquiry* 4 (3): 275–343. URL: <<http://www.jstor.org/pss/4177775>>.
- Brucart, José M., Anna Gavarró & Jaume Solà. 2009. “Merge and features: a minimalist introduction.” In: *Merging features: Computation, interpretation, and acquisition*, editat per José M. Brucart, Anna Gavarró & Jaume Solà. Oxford; New York: Oxford University Press.

- Campos, Héctor. 1989. “Clitic position in Modern Gallegan.” *Lingua* 77:13–36. DOI: [10.1016/0024-3841\(89\)90037-5](https://doi.org/10.1016/0024-3841(89)90037-5).
- Carrilho, Ernestina. 2001. “Expletivos do português europeu em foco: A evidência dos dados dialectais.” In: *Actas do XVI Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística, Coimbra, 28–30 Setembro 2000*. Lisboa: Associação Portuguesa de Linguística, 131–145.
- . 2005. “Expletive *ele* in European Portuguese dialects.” Tesi doctoral. Faculdade de Letras, Universidade de Lisboa, Lisboa.
- Casas, Antonio. 2004. “Exclamativas y expletividad. El *que* enfático.” *Revista de Filología Española* 84 (2): 265–284.
- Castroviejo Miró, Elena. 2004. “La sintaxi de les exclamatives-*qu* en català.” Treball de recerca. Doctorat Ciència Cognitiva i Llenguatge 2002–04. Universitat de Barcelona, Barcelona.
- . 2006. “*Wh*-exclamatives in Catalan.” Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, Barcelona. URL: <http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0130107-120025/>.
- . 2007. “La qüestió de les exclamatives.” *Llengua & Literatura* 18:317–349. URL: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000039%5C00000096.pdf>.
- Chomsky, Noam. 1957 [2002]. *Syntactic structures*. 2nd edition. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- . 1966. *Cartesian linguistics: A chapter in the History of Rationalist Thought*. New York: Harper & Row. [Traducció catalana: *Lingüística cartesiana*, Barcelona, Seix Barral, 1970].
- . 1981. *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- . 1986. *Barriers*. Cambridge (MA): MIT Press.
- . 1994. “Bare phrase structure.” *MIT Occasional Papers in Linguistics*, vol. 5.
- . 1995. *The minimalist program*. Cambridge (MA); London: MIT Press.
- . 2000. “Minimalist inquiries: The framework.” In: *Step by step: Essays on minimalist syntax in honor of Howard Lasnik*, editat per Roger Martin, David Michaels & Juan Uriagereka, 89–155. MIT Press.
- . 2001. “Derivation by phase.” In: *Ken Hale: A life in language*, editat per Michael Kenstowicz, 1–52. Cambridge (MA): MIT Press.
- . 2005. “Three factors in language design.” *Linguistic Inquiry* 36 (1): 1–22. DOI: [10.1162/0024389052993655](https://doi.org/10.1162/0024389052993655).
- . 2008. “On phases.” In: *Foundational issues in linguistic theory: Essays in honor of Jean-Roger Vergnaud*, editat per Robert Freidin, Carlos Otero, & María-Luisa Zubizarreta, 133–166. Cambridge (MA): MIT Press.

- Cinque, Guglielmo. 1990. *Types of A'-dependencies*. Cambridge (MA): MIT Press.
- . 1999. *Adverbs and functional heads: A cross-linguistic perspective*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- . 2002. "Mapping functional structure: a project." In: *Functional structure in DP and IP: The cartography of syntactic structures, volume 1*, editat per Guglielmo Cinque, 3–11. New York: Oxford University Press.
- Cinque, Guglielmo & Luigi Rizzi. 2010. "The cartography of syntactic structures." In: *Oxford handbook of linguistic analysis*, editat per Bernd Heine & Heiko Narrog, 51–65. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Craenenbroeck, Jeroen van, ed. 2009. *Alternatives to cartography*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Cruschina, Silvio. 2006. "Informational focus in Sicilian and the left periphery." In: *Phases of interpretation*, editat per Mara Frascarelli, 363–386. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- . 2008. "Discourse-related features and the syntax of peripheral positions: A comparative study of Sicilian and other Romance languages." Tesi doctoral. St. John's College, University of Cambridge.
- . 2010. "Syntactic Extraposition and clitic resumption in Italian." *Lingua* 120 (1): 50–73. DOI: [10.1016/j.lingua.2009.04.002](https://doi.org/10.1016/j.lingua.2009.04.002).
- Cruschina, Silvio & Eva-Maria Remberger. 2009. "Focus fronting in Sardinian and Sicilian." Editat per Vincenzo Moscati & Emilio Servidio, *Proceedings XXXV Incontro di Grammatica Generativa* (STiL – Studies in Linguistics, Vol. 3 – CISCL Working Papers). Siena: CISCL – Centro Interdipartimentale di Studi Cognitivi sul Linguaggio, Università degli Studi di Siena, 118–130. URL: <http://www.ciscl.unisi.it/doc/doc_pub/igg-proceedings2009.pdf>.
- De la Mota Gorriz, Carme. 1995. "La representación gramatical de la información nueva en el discurso." Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra.
- Dehé, Nicole & Yordanka Kavalova. 2007. "Parentheticals: An introduction." In: *Parentheticals*, editat per Nicole Dehé & Yordanka Kavalova, 1–22. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- Demonte, Violeta & Olga Fernández Soriano. 2007. "La periferia izquierda oracional y los complementantes del español." In: *Vernetzungen: Kognition, Bedeutung, (kontrastive) Pragmatik*, editat per Juan Cuartero & Martine Emsel, 133–147. Frankfurt: Peter Lang.
- . 2009. "Force and finiteness in the Spanish complementizer system." *Probus* 21 (1): 23–49. DOI: <http://dx.doi.org/10.1515/prbs.2009.002>
- Di Sciullo, Anna Maria & Daniela Isac. 2005. "Movement chains at the interfaces." Ms. Université du Québec à Montréal & Concordia University. URL: <<http://www.er.uqam.ca/nobel/asymet/fr/pdf/disciullo-05.pdf>>.

- . 2008. “The asymmetry of Merge.” *Biolinguistics* 2 (4): 260–290. URL: <<http://www.biolinguistics.eu/index.php/biolinguistics/article/view/53/82>>.
- Drummond, Alex, Norbert Hornstein & Howard Lasnik. 2010. “A puzzle about P-stranding and a possible solution.” Ms. University of Maryland. URL: <http://www.ling.umd.edu/~alex/DHL_squib_2010.pdf>.
- Dubuisson, Claire & John Goldsmith. 1976. “A propos de l’inversion du clitique sujet en français.” *Papers from the 6th Meeting of the North Eastern Linguistic Society*. Montréal: Association Linguistique de Montréal, 103–112.
- Ernst, Thomas. 2001. *The syntax of adjuncts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Erteschik-Shir, Nomi. 1973. “On the nature of island constraints.” Tesi doctoral. Massachusetts Institute of Technology, Cambridge (MA). URL: <<http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/12991>>.
- Espinal, M. Teresa. 1991. “The representation of disjunct constituents.” *Language* 67 (4): 726–762. URL: <<http://www.jstor.org/stable/415075>>.
- Etxepare, Ricardo & Kleanthes K. Grohmann. 2002. “Towards a syntax of adult root infinitives.” In: *Current issues in linguistic theory: Selected papers from the 29th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL), Ann Arbor, 8–11 April 1999*, editat per Teresa Satterfield, Christina Tortora, & Diana Cresti, 65–79. Amsterdam: John Benjamins.
- Fernández Alcalde, Héctor. 2004. “Del ciclo a la fase: Historia de las restricciones de localidad.” Ms. Universidad Autónoma de Madrid. URL: <<http://hectorfernandezalcalde.es/fase.pdf>>.
- Fernández-Rubiera, Francisco José. 2009. “Clitics at the edge: Clitic placement in Western Iberian Romance languages.” Tesi doctoral. Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences of Georgetown University, Washington (DC).
- Fontana, Josep M. 1993. “Phrase structure and the syntax of clitics in the history of Spanish.” Tesi doctoral. University of Pennsylvania, Philadelphia. URL: <http://repository.upenn.edu/ircs_reports/183/>.
- Frascarelli, Mara. 2007. “Subjects, topics and the interpretation of referential *pro*.” *Natural Language & Linguistic Theory* 25 (4): 691–734. DOI: [10.1007/s11049-007-9025-x](https://doi.org/10.1007/s11049-007-9025-x).
- Frascarelli, Mara & Roland Hinterhölzl. 2007. “Types of topics in German and Italian.” In: *On Information Structure, Meaning and Form: Generalizations across languages*, editat per Kerstin Schwabe & Susanne Winkler, 87–116. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- Gallego Bartolomé, Ángel J. 2006. “Phase effects in Iberian Romance.” Editat per Nuria Sagarra & Almeida Jacqueline Toribio, *Selected proceedings of the 9th His-*

- panic Linguistics Symposium*. Somerville (MA): Cascadilla Proceedings Project, 43–55. URL: <<http://www.lingref.com/cpp/hls/9/paper1365.pdf>>.
- Givón, Talmy. 1983. “Topic continuity in discourse: An introduction.” In: *Topic continuity in discourse: A quantitative cross-language study*, 5–41. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- González i Planas, Francesc. 2007. “Sintaxis de los clíticos pronominales en asturleonés.” *Ianua. Revista Philologica Romanica* 7:15–35. URL: <<http://www.romaniaminor.net/ianua/Ianua07/02.pdf>>.
- . 2009. “Cartografia de les posicions de subjecte en gascó.” *Linguistica Occitana* 7:83–98. URL: <<http://www.revistadoc.org/file/Linguistica-occitana-7-Gonzalez>>.
- González Rodríguez, Raquel. 2008a. “La polaridad positiva en español.” Tesis doctoral. Universidad Complutense de Madrid, Madrid.
- . 2008b. “Exclamative wh-phrases as positive polarity items.” *Catalan Journal of Linguistics* 7:91–116. URL: <<http://www.raco.cat/index.php/CatalanJournal/article/view/128411/>>.
- Grohmann, Kleanthes K. 2003. *Prolific domains: On the anti-locality of movement dependencies*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- Grohmann, Kleanthes K. & Ricardo Etxepare. 2003. “Root infinitives: A comparative view.” *Probus* 15 (2): 201–236. DOI: [10.1515/prbs.2003.008](https://doi.org/10.1515/prbs.2003.008).
- Gupton, Timothy Michael. 2010. “The syntax-information structure interface: Subjects and clausal word order in Galician.” Tesis doctoral. University of Iowa, Iowa City.
- Gutiérrez-Rexach, Javier. 2008. “Spanish root exclamatives at the syntax/semantics interface.” *Catalan Journal of Linguistics* 7:117–133. URL: <<http://www.raco.cat/index.php/catalanjournal/article/view/128412>>.
- Haegeman, Liliane. 2004. “Topicalization, CLLD and the left periphery.” *ZAS Papers in Linguistics* 35 (1): 157–192. URL: <<http://cost.zas.gwz-berlin.de/papers/zaspil/articles/zp35/355.pdf>>.
- . 2006. “Conditionals, factives and the left periphery.” *Lingua* 116:1651–1669. DOI: [10.1016/j.lingua.2005.03.014](https://doi.org/10.1016/j.lingua.2005.03.014).
- Harley, Heidi & Rolf Noyer. 1999. “Distributed morphology.” *Glott International* 4 (4): 3–9.
- Hernanz, M. Lluïsa & Gemma Rigau. 2006. “Variación dialectal y periferia izquierda.” Report de recerca GGT-06-6, Centre de Lingüística Teòrica. Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra. URL: <<http://seneca.uab.es/clt/publicacions/reports/pdf/GGT-06-6.pdf>>.

- Hernanz Carbó, M. Lluïsa. 2001. “¡En bonito lío me he metido!: notas sobre la afectividad en español.” *Moenia: Revista Lucense de Lingüística & Literatura* 7:93–109.
- Higgins, Roger. 1988. “Where the Old English sentence begins.” Ms. University of Massachusetts at Amherst.
- Iatridou, Sabine & Anthony Kroch. 1992. “The licensing of CP-recursion and its relevance to the Germanic verb-second phenomenon.” *Working Papers in Scandinavian Linguistics* 50:1–25.
- Ihsane, Tabea. 2008. *The layered DP: Form and meaning of French indefinites*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- Kany, Charles E. 1970. *Sintaxis hispanoamericana*. Madrid: Gredos.
- Kayne, Richard. 1994. *The antisymmetry of syntax*. Cambridge (MA): MIT Press.
- . 2000. “Italian negative infinitival imperatives and clitic climbing.” In: *Parameters and Universals*, 98–106. Oxford; New York: Oxford University Press.
- . 2010. “Why are there no directionality parameters?” Conferència llegida al *Linguistic Variation in the Minimalist Framework*, Barcelona, 14–15 de gener de 2010. Centre de Lingüística Teòrica, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Keniston, Hayward. 1937. *The syntax of Castilian prose: The sixteenth century*. Chicago (Illinois): University of Chicago Press.
- Kerstens, Johan, Eddy Ruys & Joost Zwarts, eds. 1996–2001. *Lexicon of linguistics*. Utrecht: Utrecht Institute of Linguistics OTS, Utrecht University. URL: <<http://www2.let.uu.nl/UiL-OTS/Lexicon/>>.
- Ledgeway, Adam. 2009. Clause structure: The left periphery. Handout. *Syntactic Variation*, Doktoratsprogramm Linguistik, Universität Zürich, 02/10/2009. URL: <<http://www.linguistics-phd.uzh.ch/downloads/08ClauseStructureLeftPeriphery.pdf>>.
- Leonetti, Manuel. 2009. “Remarks on focus structure and non-specificity.” Editat per M.ª Teresa Espinal, Manuel Leonetti & Louise McNally, *Proceedings of the IV Nereus International Workshop «Definiteness and DP Structure in Romance Languages»*, Arbeitspapier 124. Konstanz: Fachbereich Sprachwissenschaft der Universität Konstanz, 83–111. URL: <<http://kops.ub.uni-konstanz.de/volltexte/2010/10007/>>.
- Liberman, Mark. 2004. “Oops, I did ‘that’ again.” *Language Log*, 26 de juny de 2004. URL: <<http://itre.cis.upenn.edu/~myl/language-log/archives/001120.html>>.
- López, Àngel & Ricard Morant. 2002. “L’adverbi.” In: *Gramàtica del català contemporani*, editat per Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró & Manuel Pérez Saldanya, Vol. 2: Sintaxi (1–16), 1797–1852. Barcelona: Empúries.

- López, Luis. 2009. *A derivational syntax for information structure*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Lorenzo González, Guillermo. 2006. “El giro biolingüístico.” *Revista Española de Lingüística* 35 (2): 581–593.
- . 2007a. “El programa minimalista y el problema de Platón. Reflexiones sobre la aportación del minimalismo a los desafíos del desarrollo lingüístico.” *ELUA. Estudios de Lingüística* 21:209–228. URL: <<http://hdl.handle.net/10045/9938>>.
- . 2007b. “Lo que no hace falta aprender y lo que no se necesita saber.” *Teorema* 26 (2): 141–148.
- Martín-González, Javier. 2002. “The syntax of sentential negation in Spanish.” Tesis doctoral. Harvard University.
- Martines, Josep. 2010. *L’anomenat «lo neutre». L’expressió de l’abstracció en català: una aproximació diacrònica*. Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- Martins, Ana Maria. 1994. “Clíticos na história do português.” Tesis doctoral. Universidade de Lisboa, Lisboa.
- Mascarenhas, Salvador. 2007. “Complementizer doubling in European Portuguese.” Ms. Institute for Logic, Language and Computation, Amsterdam. URL: <http://homepages.nyu.edu/~sdm330/docs/mascarenhas_cdoubling.pdf>.
- Mata i Vigarà, Meritxell. 2005. “Els adverbis d’acte de parla en la perifèria esquerra.” Treball de recerca. Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra. URL: <<http://seneca.uab.es/clt/publicacions/tesis/pdf/Mata.pdf>>.
- Morin, Annick. 2005. “Syntaxe de la particule *que* en gascon.” *Linguistica Occitana* 4:60–67. URL: <<http://www.revistadoc.org/file/Linguistica%20occitana%204%20Morin.pdf>>.
- Munaro, Nicola. 2003. “On some differences between exclamative and interrogative *wh*-phrases in Bellunese: Further evidence for a split-CP hypothesis.” In: *The syntax of Italian dialects*, editat per Christina Tortora, 137–151. Oxford; New York: Oxford University Press.
- . 2005. “Computational puzzles of conditional clause preposing.” In: *UG and external systems: Language, brain and computation*, editat per Anna Maria Di Sciullo, 73–94. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- . 2006. “Verbless exclamatives across Romance: Standard expectations and tentative evaluations.” *University of Venice Working Papers in Linguistics* 16:185–209. URL: <<http://lear.unive.it/handle/10278/208>>.
- Nunes, Jairo. 2004. *Linearization of chains and sideward movement*. Cambridge (MA); London: MIT Press.

- Ono, Hajime. 2006. “An investigation of exclamatives in English and Japanese: Syntax and sentence processing.” Tesi doctoral. Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park. URL: <<http://hdl.handle.net/1903/3868/>>.
- Paoli, Sandra. 2003. “COMP and the left-periphery: Comparative evidence from Romance.” Tesi doctoral. University of Manchester, Manchester.
- . 2004. “The ‘double CHE constructions’: A comparative perspective.” *Antwerp Papers in Linguistics* 107:193–209. URL: <<http://webh01.ua.ac.be/apil/apil107/file10.PDF>>.
- . 2005. “COMP: a multi-talented category. Evidence from Romance.” Editat per Laura Brugè, Giuliana Giusti, Nicola Munaro, Walter Schweikert & Giuseppina Turano, *Contributions to the thirtieth Incontro di Grammatica Generativa, Venice, February 26-28, 2004*. Venezia: Libreria Editrice Cafoscarina, 185–202. URL: <<http://hdl.handle.net/10278/243/>>.
- . 2007. “The fine structure of the left periphery: COMPs and subjects. Evidence from Romance.” *Lingua* 117 (6): 1057–1079. DOI: [10.1016/j.lingua.2006.05.007](https://doi.org/10.1016/j.lingua.2006.05.007).
- Payrató, Lluís. 2002. “L’enunciació i la modalitat oracional.” In: *Gramàtica del català contemporani*, editat per Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró & Manuel Pérez Saldanya, Vol. 2: Sintaxi (1–16), 1149–1220. Barcelona: Empúries.
- Picallo, Carme. 1985. “Opaque domains.” Tesi doctoral. City University of New York, New York.
- Plann, Susan. 1982. “Indirect questions in Spanish.” *Linguistic Inquiry* 13 (2): 297–312. URL: <<http://www.jstor.org/pss/4178276>>.
- Poletto, Cecilia & Jean-Yves Pollock. 2004. “On the left periphery of some Romance wh-questions.” In: *The structure of CP and IP. The cartography of syntactic structures, Vol. 2*, editat per Luigi Rizzi, 251–296. Oxford: Oxford University Press.
- Pollock, Jean-Yves. 1989. “Verb movement, Universal Grammar, and the structure of IP.” *Linguistic Inquiry* 20 (3): 365–424. URL: <<http://www.jstor.org/pss/4178634>>.
- Poole, Geoffrey. 2007. “Interpolation and the left periphery in Old Spanish.” *Newcastle Working Papers in Linguistics* 13:188–216. URL: <<http://www.ncl.ac.uk/linguistics/assets/documents/GEOFFREY.POOLE-FT.pdf>>
- Porroche Ballesteros, Margarita. 2006. “Sobre los adverbios enunciativos españoles. Caracterización, clasificación y funciones pragmáticas y discursivas fundamentales.” *Revista Española de Lingüística* 35 (2): 495–522.
- Prieto Vives, Pilar. 2002. “Entonació.” In: *Gramàtica del català contemporani*, editat per Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró & Manuel Pérez Saldanya, Vol. 1: Introducció, Fonètica i fonologia, Morfologia, 393–462. Barcelona: Empúries.

- Raposo, Eduardo P. & Juan Uriagereka. 2005. "Clitic placement in Western Iberian: A minimalist view." In: *The Oxford handbook of comparative syntax*, editat per Guglielmo Cinque & Richard S. Kayne, 639–697. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Remberger, Eva-Maria. 2010a. "Left peripheral interactions in Romance." Handout. Workshop on «Focus, Contrast and Givenness in Interaction with Extraction and Deletion», Tübingen, 26–27 de març de 2010. URL: <http://ling.uni-konstanz.de/pages/home/remberger/Remberger_2010_H.pdf>.
- . 2010b. "Left-peripheral interactions in Sardinian." *Lingua* 120 (3): 555–581. DOI: <[10.1016/j.lingua.2008.10.010](https://doi.org/10.1016/j.lingua.2008.10.010)>.
- Rizzi, Luigi. 1996. "Residual Verb Second and the *Wh*-Criterion." In: *Parameters and functional heads: Essays in comparative syntax*, editat per Adriana Belletti & Luigi Rizzi, Oxford Studies in Comparative Syntax, 63–90. New York; Oxford: Oxford University Press.
- . 1997. "The fine structure of the left periphery." In: *Elements of grammar: Handbook in generative syntax*, editat per Liliane Haegeman, 281–337. Dordrecht: Kluwer.
- . 2001. "On the position "Int(errogative)" in the left periphery of the clause." In: *Current studies in Italian syntax: Essays offered to Lorenzo Renzi*, editat per Guglielmo Cinque & Giampaolo Salvi, 287–296. The Hague: Elsevier.
- . 2004. "Locality and left periphery." In: *Structures and beyond: The cartography of syntactic structures, Vol. 3*, editat per Adriana Belletti, 223–251. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Rodríguez Ramalle, Teresa María. 2003. *La gramática de los adverbios en -mente o cómo expresar maneras, opiniones y actitudes a través de la lengua*. Madrid: Publicaciones de la Universidad Autónoma de Madrid.
- . 2005. *Manual de sintaxis del español*. Madrid: Castalia.
- . 2008a. "Marcas enunciativas y evidenciales en el discurso periodístico." Editat per Inés Olza Moreno, Manuel Casado Velarde & Ramón González Ruiz, *Actas del XXXVII Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística (SEL)*. Pamplona: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra. URL: <www.unav.es/linguis/simposiosel/actas/act/64.pdf>.
- . 2008b. "El valor de las marcas enunciativas en la configuración del discurso en el ámbito de las lenguas romances." Editat per Antonio Moreno Sandoval, *Actas del VIII Congreso de Lingüística General*. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 1714–1732. URL: <<http://www.lllf.uam.es/clg8/actas/pdf/paperCLG100.pdf>>.
- Roehrs, Dorian & Marie Labelle. 2003. "The left periphery in child French: Evidence for a simply-split CP." In: *Romance languages and linguistic theory 2001: Selected*

- papers from 'Going Romance', Amsterdam, 6–8 December 2001*, editat per Josep Quer i Carbonell, Jan Schroten, Mauro Scorretti, Petra Sleeman, & Els Verheug, 279–294. Amsterdam: John Benjamins.
- Ross, L. Ronald. [s.d.]. “La bifuncionalidad sintáctica.” Ms. Universidad de Costa Rica. URL: <http://irazu.net/gramatica_resumenes/5%20Haploglogia_sintactica.pdf>.
- Rosselló, Joana. 2000. “A minimalist approach to the null subject parameter.” *Catalan Working Papers in Linguistics* 8:97–128. URL: <<http://www.raco.cat/index.php/CatalanWP/article/view/18161/>>.
- Sancho Cremades, Pelegrí. 2007. “Sobre la gramaticalització d’algunes interjeccions impròpies del català col·loquial.” *Actes del Tretzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Universitat de Girona, 8–13 de setembre de 2003*, Vol. II. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 419–432.
- Sigurðsson, Halldór Ármann. 2003. “The silence principle.” In: *Grammatik i fokus: Festschrift till Christer Platzack den 18 november 2003 / Grammar in focus: Festschrift for Christer Platzack 18 November 2003*, editat per Lars-Olof Delsing, Cecilia Falk, Gunlög Josefsson & Halldór Ármann Sigurðsson, Vol. II, 325–334. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds Universitet.
- . 2009. “Language quarks.” *Iberia: An International Journal of Theoretical Linguistics* 1 (1): 169–183. URL: <<http://www.siff.us.es/iberia/index.php/ij/index>>.
- Solà, Jaume. 1992. “Agreement and subjects.” Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra. URL: <<http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0719110-134357/>>.
- Staum, Laura & Ivan A. Sag. 2007. “Multiple *that*: A strategy for reducing integration costs.” Pòster presentat al CUNY 2007, La Jolla (CA). URL: <<http://www.casasanto.com/Site/laura/>>.
- Suñer, Avel·lina. 2007. “Modalidad exclamativa y periferia izquierda.” Ms. Universitat de Girona. Venècia, 26 d’abril de 2007.
- Torner Castells, Sergi. 2005. “Aspectos de la semántica de los adverbios de modo en español.” Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Barcelona. URL: <<http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0721105-133817/>>.
- Tuson, Jesús [ed.]. 2000. *Diccionari de lingüística*. Barcelona: Vox.
- Uriagereka, Juan. 1995. “An F position in Western Romance.” In: *Discourse configurational languages*, editat per Katalin É. Kiss, 153–175. New York; Oxford: Oxford University Press.
- . 1997. “Multiple Spell-out.” *GAGL: Groninger Arbeiten zur germanistischen Linguistik* 40:109–135. URL: <<http://irs.ub.rug.nl/dbi/475d443a2edd6>>.

- . 1998. *Rhyme and reason: An introduction to minimalist syntax*. Cambridge (MA): MIT Press.
- Vai, Massimo. 1999. “Note sulla frase esclamativa nel dialetto milanese.” *Quaderni di Lavoro ASIt – ASIt Working Papers* 3:63–86. URL: <<http://asit.maldura.unipd.it/documenti/ql3/vai.rtf>>.
- Vallduví, Enric. 2002. “L’oració com a unitat informativa.” In: *Gramàtica del català contemporani*, editat per Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró & Manuel Pérez Saldanya, Vol. 2: Sintaxi (1–16), 1221–1279. Barcelona: Empúries.
- Vallduví, Enric & Elisabet Engdahl. 1996. “The linguistic realisation of informational packaging.” *Linguistics* 34:459–519. DOI: [10.1515/ling.1996.34.3.459](https://doi.org/10.1515/ling.1996.34.3.459).
- Viejo Fernández, Xulio. 2008. *Pensar asturiano (Ensayos programáticos de sintaxis asturiana)*. Uviéu: Trabe.
- Villalba, Xavier. 2000. “The syntax of sentence periphery.” Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra. URL: <<http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0508108-093353/>>.
- . 2002. “La subordinació.” In: *Gramàtica del català contemporani*, editat per Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró & Manuel Pérez Saldanya, Vol. 3: Sintaxi (17–31), 2247–2319. Barcelona: Empúries.
- Vincent, Nigel. 2007. “Il problema del doppio complementatore nei primi volgari d’Italia.” Ms. The University of Manchester. [Lavoro presentato durante la giornata di studi organizzata a Padova il 26 aprile 2006 per inaugurare la rivista elettronica *LabRomAn*]
- Wanner, Dieter. 1998. “Les subordinnées à double complémentateur en roman médiéval.” Editat per Giovanni Ruffino, *Atti del XXI Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza / Centro di studi filologici e linguistici siciliani, Università di Palermo, 18–24 settembre 1995*, Vol. I: Grammatica storica delle lingue romanze. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 421–433.
- Yamato, Naoyuki. 2010. “The left periphery of Japanese exclamatives.” *Studia Linguistica* 64 (1): 55–80. DOI: [10.1111/j.1467-9582.2010.01166.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9582.2010.01166.x).
- Zanuttini, Raffaella & Paul Portner. 2000. “The characterization of exclamative clauses in Paduan.” *Language* 76 (1): 123–132. URL: <<http://www.jstor.org/pss/417396>>.
- . 2003. “Exclamative clauses: At the syntax-semantics interface.” *Language* 79 (1): 39–81. DOI: [10.1353/lan.2003.0105](https://doi.org/10.1353/lan.2003.0105).
- Zubizarreta, María Luisa. 1998. *Prosody, focus, and word order*. Cambridge (MA): MIT Press.